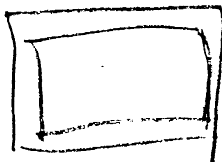

MINISTERSTVA ZAH
SLOVANSKÁ
KNIHOVNA
V PRAZE

IVAN MAŽURANIĆ

LEPTIR.

ZABAVNIK

ZA

GODINU 1862.

IZDAO

STJEPKO LJUBOJE LOPAŠIĆ.

U ZAGREBU.

TISKOM NAROD. TISKARNE DRA. LJUDEVITA GAJA

1862.

MINISTERSTVA ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
SLOVANSKÁ
KNIHOVNA
V PRAZE

JUGOSLAVU.

Grani sunce prem u kasne čase,
Narav pjeva u milene glase —
Oj presladkom raja mi milinom
Jugovićah slavnom pokrajinom!
I ti grani po dolu i gori
Kud dohvatiš sve oživotvori!
Gledj' tam kolo u stotinu redi'
Jugoslavsko vedro nebo gledi,
Tisuć vilah milosladne krvi
Tvoga doma bujnim poljem vrvi,
Vruće moli uzčeznulim' glasî:
Mili Bože Jugoslavu spasi!

Okol njega rajske pjevačice
U zvukove pjevajuć cíndrice
Uzlijeću nebu za oblake,
Prihvaćaju glase milojake,
I titraju na laganih krili'
Medju narod slavnog doma mili
Te pojkuju, oj ljuveno lu'če:
Željeć tvoje skoro uskrsnuće!

Tebi cvate milom nad sve lice
Oj božanska, krasna nevjestice;
Gledne l' diete u četir ti strane,
Svom milinja slavom razdragane
Duhom plane a srdašcem pjeva,
Što sad biva — u knjigu sadieva,
Kada tvojih iz njedarah nevo
Milom rodu nosi darah evo: —
Nasisana od sokovah meda
Hoće rano! da tvom rodu preda.
Rodne hrane, rodne u men' piće
Za duševno tvôg roda užiće
Slasti ciedim, a ljubav ti medim.
Oj uzmi me kad te milo gledim,
Jer od srca jedina mi briga
Da t' omili naška „Leptir knjiga!“

Leptir.

VEDROJ SLAVI

PREUZVIŠENOGA GOSPODINA

IVANA MAŽURANIĆA,

HRVATSKO-SLAVONSKOGA KANCELARA ITD. ITD.

U smiernoj podanosti pjeva

Stjepko Ljuboje Lopašić.

I.

Preko gorah i dolina'
Slovjenskieh liepih strana'
Neprosvjete nitî tkana
Ruha širi gusta tmina.

Biedni sinci biednih kraja'
Il kumire tudje slave,
Il pak tvrdi san borave
Pun gnjusnobe svake i vaja.

Tmina i mrtvež puna ploda
Samosviesti luči gasi
I o tankoj jurve vlasi
Višjė sreća sveg naroda;

Kad s Prigorja eto zamnì
Urnebesno trublja glasna,
Probudjujuć sve iza sna
Tužno robje sienah tamni':

„Na noge se!“ trublja trubi —
„Sinci jedne majke slavne!
Sjaj prošlosti vaše davne
Eto gnjusna tmina gubi.

Ostavite krive staze,
Ostavite sna naruč'e —
I nam eto hora tuče
I nam sunca traci izlaze!

Probudite sviest zaspanu,
Ljubav srdca nek vam žeže
Te u jedno klubko steže
Majke djecu razkidanu!“

Trublja prestà, — nu grom njeni
Silno narod sav uztresè,
Drieman prèdá — a diele se
S krivom stazom zabludjeni.

Narodnosti stieg slavljeni
U sjajnu se zraku vije
A oko njeg jarko klije
Žar srdacah nebrojeni'!

Plam domaćih duhah planù,
Sve obuzè ljubav jaka,
Nestà s našeg neba mraka —
Jugu našem sunce granù.

II.

Jugu našem sunce granù,
Sinù zviezda bolje sreće,
Zasjà žitja pramaljeće
U uresu svom mladjanu.

Čuj! u gaju pomladjenu
  Tom pjesamah romoništu
  Slavulj svome u skrovištu
  Slaže pjesmu premedenu.

Divnu pjesmu slavulj pjeva,
  On njom uho milo čara,
  Al srdašce sried njedara'
  Sa razkoših sto polieva.

Cjeo njime gaj odjeca,
  Slavulj njem je prva dika
  Odkako ga novog lika
  Pramaljetnog kras obtjeca.

Oj Ivane! diko naša,
  Naš uresu prehvaljeni,
  Ti si slavulj taj slavljeni,
  Koj svîm pienjem duh zanaša!

Slavulj Ti si, koj žubori,
  Gaj pomladjen — dom naš mili,
  U mladjanoj koji sili
  Prerodi se — oči otvori.

Divni romon piesnih T v o j i'
Tajnom moći duh naš kriepi,
U srdca nam radost ciepi
A utiehom dušu poji!

Kao Orion zviezda jasna
Ine zviezde presvjetljuje
Tako i T v o j a nadkriljuje
Budne strune — struna glasna.

Bujna slava T v o g imena
Jur je sviet vàs poplavila:
Svud se slavi T v o j a vila,
Hvali struna uzvišena.

Kod Balkana, Velebića,
Kod Krivana i Triglava
Tvê se lire slavi slava:
Divna pjesan Čengijića!

III.

Divna pjesan Čengijića,
Na Olimpa jasnoj gori
Vječnu slavu Tebi ori
Vječnog daje zalog žića

Ali Olimp jasni nije
Sàm što ime Tvoje slavi;
Slični lovor Tvojoj glavi
Dičnih borbah polje vije.

Dično polje; — puno kobi,
Gdje um s voljom čvrstu u spoju
U sladkom se znoji boju
Za čast roda proti zlobi.

Ti Ivane medj prvaci
  Tih boracah viek vojuješ
  Te se od njih odlikuješ
  Čvrstom voljom, uma traci.

Vjeran svojim viek načelom
  U nezgodi i u smeći
  Sličiš stieni, — kû prieteći
  Vali obliću pjenom bielom.

Jur od njegda dopadnosti
  Gledo 'e narod okom na Te
  I izgledo obilate
  Žetve od duha Tvog plodnosti.

Sada pako, gdje Te blaga
  Sjajnom časti sreća kiti
  Slušaj mužu uznositi
  Rieč naroda Tvoga draga:

Budi i odslje, kò do sada
  Proslavljenoj vjeran vili,
  Ljubi vruće dom naš mili,
  Ures budi njem i nada.

Umij cienit dragi kamen
  Povjerenje roda svoga,
  Koje 'e duha T v o g sjajnoga
  Najsjajniji svieta znamen.

Lieči i blàži naše jade,
  Brani naša pràva stara,
  A blagoslov nek T i s gara
  Milost Višnjeg Boga dade!

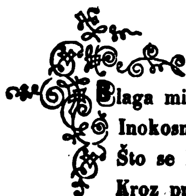

PRVI LJUDI.

Pjesan

P. Preradovića.

I.

Blaga misli pobožna razuma,
Inokosna bjegunice mila,
Što se kloniš sveobćega druma
Kroz prostore svjetskog ništavila,
Zapušćenom stazom pojedini'
Samo hodiš kô samica vila,
U vis težiš po hridnoj strmini
K onom gledu, s kog s' jedino vidi
Svieta obzor u pravoj istini,

Što-no uzgred po kršu i hridi
Cvieće kupiš ono blagoslovno,
Ali prosto, tè ga sviet se stidi,
I vrativ se š njime u ljubovno
Zaklonište, milom domu svome,
Njime kitiš, pred svjetinom skrovno,
Svetu sliku Bogu velikome:
Tebe zovem, s tobom kanim poći,
Vjereći se vjerovanju tvome,
K začovječju u vremena noći,
Da nagadjam — po razmnivi samo —
Kako tada iz krila svemoći
Jedno zrnce struni se ovamo
I zametnù ovdje klicu onu,
Ljudskom lozom koju nazivamo.
A ti, Bože, prosti mi smionu
Tu nakanu, kojom u najdublje
Ljudem tajstvo slab mi duh zaronù.

Tvorac zovnù; s andjeoske trublje
Svi prostori zamnješe bezkrajni,
Življom vatrom uzplamtiše zublje
Kriesnieh zviezdah i sunacah sjajni';
Klici slasti, glasi vječne sreće
Po visinah, po dubljinah tajni'

Uzavrješe na veselje veće;
Sveti puci, duhovi bez broja
Uzvijaše kreljuti plamteće
Put središta rajskog perivoja,
Gdje se sjaje sve sjajnosti dika:
Bog u slavi vječnog si ustroja.
Tvorac zovnù; čete blaženika'
Na podnožje njemu dopadaju,
Po oblacih zlatoruna lika
Tù se kruže, vrste i redjaju,
U kolo se blaženosti slože
I veličja pjesan zapjevaju:
„Slava tebi na nebesih, Bože!“
Kolo s' ori a š njime u slogi
Kruzi zvuče: sve sjaja velmože
I njihovi svi osjajci mnogi;
Neizmjernog nebeskoga svieta
Sve glasove u sklad jedan strogi
Tù združuje jedna ljubav sveta.
Kolo s' ori a sred kola ista
Andjeo stupa na čelu od četa',
U ruci mu alem-čaša blista,
Kô iz sunca da je salivena
A u njojzi mjesečina čista,
Tè se svjetlost pred povorkom njena
Kao zviezda predhodnica kaže.
I spustiv se andjeo na koljena
Alem-čašu pred tvorca polaže.

Višnji digne blagoslovnu ruku,
Valovi se glasja poutaže
I izumru u poslušnom mùku:
„Ja sam ljubav, sve, što stvaram, krećem
K daljem boljku, k uglednijem struku,
Svud na stupanj opet stupanj mećem
I dosljedno od reda do reda
Sviet si dižem k savršenstvu većem."
I Gospodin andjela pogleda
Zemljozora, mile zemlje naše
Čuvaoca, njemu zapovieda:
„Zemljozore! iz života čaše
Jednu kaplju na zemlju mi proli';
Dodjè doba, uzroci nastaše
Da i na njoj život se pomoli
Više vrsti, njojzi nov sasvime.
Kaplju prolij, za njom spust' se doli,
I gdje ona zemljice se prime
To mi zrno podigni iz praha,
U moje ga blagoslovi ime
I mog vječnog udahni mu daha,
Da čovjekom stvori se i steče
Vlast i silu neumrla maha!"
Andjeo čini što Gospodin reče.
Sa vrhunca nebeske višine,
A iz čaše, s koje život teče,
Sitna kaplja kao zviezda sine
Izpod ruke andjelove desne

I kroz neba prozračne pučine
Blistrjućim tragom dolje kresne
Zemlji u prah, u prahu potamni.
Andjeo čuvar kreljuti nebesne
Vijajući sliedi trag joj plamni,
I gdje ona na zemljicu kanù
Tù dopadne i on. Zemlja zamni
Od radosti, u snu svom tvrdjanu
I nesviestnu s tog dotika sveta
Brecnuvši se kao da uzda'nù.
Povjetarce vesela pokreta
Skuplja glase pticah žuboreći'.
Romon vodah i šušanj drveta'
I stoglasno toj s' odzivlje sreći,
I stosuzno od radosti plače
Sa rastlinja rosicu roneći.
More šumi i udara jače,
Valovite grudi silno diže
S uzhićenja kao da mu skače
Burno srce u dubljinah niže.
Razgale se magle i sutoni,
Nebo zemlji privije se bliže,
Kô na cjelov da se njojzi skloni,
Nasmije se zemlja krasnom danu,
Najkrasnijem', kog joj igda donî
Luč nebeska od kada joj planù
Da ju vodi okô sebe kretom.
Andjeo digne ljevice na dlanu

Zrno praha, desnicom ga svetom
Blagoslovi, udahne mu daha
Božijega i udahnuv netom,
Prvi čovjek stvori se iz praha,
U sviest svoga obstanka se prene,
I uztrepti od radostna straha,
I uzklikne s razkoši blažene:
„Stvoritelju stupiv ti medj plode
Na tvom svjetlu o presretna mene!" —
Bože mili, kolike ugode
Svakom nami od iole ćuti
Kad gledamo krasote prirode,
Prem da jesmo već toliko puti'
Gledali ih, nagledav se siti.
Kolika-li — prema našoj sluti —
Morala je ona radost biti,
Il' radostih, pravo rekuć, sila,
Koja prva Adama uzhiti,
Kada mu se odprla sjetila
I luč sv'eta slašću bez imena
Na juriš mu dušu osvojila! —
U krasoti tiela savršena,
U nje sjaju s mladosti i snage
On tù stoji, prvnik svog plemena,
Neposrednik božje ruke blage,
Zemlje putnik prvom stopom teke,
Kojom na njoj nastupi si trage,
Da buduće u vieke daleke

Ljudski porod za sobom povede.
U omilju blage ćudi meke
On tù stoji: na susret mu grede
Sviet vas kolik, utiscî se nudi
Blaženiku njemu bez uvrede
I blagoti na njegovoj bùdi
Jeku želju, s koje on bi pako
Sviet vas kolik pritisnô na grudi,
Da za drago milo vrati tako.
U središtu duhovnog spoznanja
On tù stoji: duhu mu se lako
Svuda krile zraci dosizanja;
U visine, u dubljine svieta
Daleko mu božji duh osvanja,
Jasno mu je kako s njegvog cvieta
Samo s njegvog vječni sviet je plodan,
Kako njegvog izpod tvornog dlieta
Sve u svietu oblik prima shodan,
I sve kako a na radost samu
U vječnosti viek svoj ima sgodan.
Zato probiv svog nebitka tamu
Kličuć on se taknù zemlje crne,
Ne plačući kô što djeca sva mu. —
Andjeo božji put nebesah pr'ne,
A glas prvi prvoga čovjeka
Jekne jekom, s gore gori grne
Širom zemlje do neba daleka.

U hram svečan zemlja se pretvori,
Komu s prvog svetih zvonah zveka
Velebitni zamnievaju dvori.
Na nebesih blaženstva se množe
I pjesan im u hram dolje s' ori:
„Slava tebi i na zemlji, Bože!"

II.

Sa brežuljka u zemaljskom raju
Adam gleda po rajskoj pučini,
Kojom božje sve milosti sjaju
Utieljene u živoj istini —
Adam gleda, sviet si razabire.
Nesjećajuć vidjenjah se ini'
Željna duša sva mu se razstire
Prvog puta po predjelu prvom;
Kuda godjer oko mu dopire
Tud i misli sve mu sliede vrvom,
Trepte, stanu, pozasrknu sreće,
I pak krenu, zasićene mrvom,
Nezasitne s nove želje veće —
Kô leptiri kad im uzkrs svane,
Iza zime blago pramaljeće,
Tè ih miris na cvjetne poljane
U razbludi vodi i opaja.
Adam gleda na uzor sazdane

Te ljepote svoga zavičaja:
Svaki pogled nove mu otvara,
Svaka novost dublje ga ubaja
U to more krasote i čara.
Cvieće krije to zemljište sretno,
Svakim časom inako se stvara,
Kao more valovito cvjetno
Talasa se po briežcih i drăga'.
Po drveću silno voće ljetno,
Kao zlato iz zelena saga
Izmedj lišća zagasito jasna
Poviruje — blago izmedj blaga.
Sa svieh stranah žubor-voda glasna
Prošuškuje i romonom sbori
O ugodi tečaja si krasna
Kroza cvieće, što ju svuda dvori,
Klanjajuć se, da joj ljubi lice,
Ljubeći ju da odveć neskori
Ostaviti rodne si glavice.
Potoci se blistaju po nizu
Razpredeni na srebrene žice,
U sjajnom se skrivukajuć klizu
Brežuljcima ogrljaje nižu
Od gajevah, što su im na blizu;
Iz jezerca u jezerce stižu,
Biser taru preko vodopadah
I razprahom bielu maglu dižu,
S koje uzduž po zelen-livadah

Tisuć dugah i tisuć se sjaje:
Slavoluci očinjih nasladah.
A grmuške vidjet je i gaje
Zelenit se iz cvieća šarena,
Razsipnica ruka kao da je
Silne kito bujna zimzelena
Razbacala od radosti neke.
Sjajući se s dragoga kamena
A bieleć se kao mlječne strieke
Razpinju se putevi i staze
Nizom, brdom, blize i daleke
Sve krasote, što ih oči paze,
U čarobnu svoju mrežu love.
Dalje šume mrke si obraze
Osvietljuju, kô otoci plove
Zelen-tamni po svietlome kraju,
Veće briežke i manje bregove
Velebitnim krunami vjenčaju,
A gorama u dnu kriju stube,
Divne stube u nebesa raju.
Plavetnice gore obzor rube
S jedne strane, s druge vali mora
Bibajuć se nebu skuta ljube.
Vedro nebo od mora do gora'
Svod si salì iz modrila tmasta,
Po modrilu kô da rujna zora
Šaku sjaja prosù rumenasta,
Tè je nebu cio danak dika

Da se s krasom jutarca nerazstà.
Sunce sjaje na vrh tjemenika
I luč dieli iz zlatnog si krila
Na pozlatu svim stvorom vidika,
A blagost mu svjetla tiha, mila
Dozvoljuje, usred biela dana
Da i noćna vide se svjetlila
Po pučini modroj razsijana;
Okô njega kriesan nemir goje,
Kao pčelad zlatokrilovana
Da se roji kraj matice svoje. —
Ali ote sve ljepote šta su,
Pojedince bilježeć im kroje,
Prama onom cjelokupnom krasu,
Prama onom prekrasnome skladu,
Po kom, jedna s drugom u suglasu,
Sve medj sobom suglasje imadu;
U kom jedna drugu popunjava
Miris cvieću, cvieće tihom hladu,
Hladak gaju savršenost dava,
U kom šume, gaji i dubrave,
Voće, lišće, bilje, cvieće, trava
Na miloti različnosti prave —
Samo jednu prekrasnu odoru
Da od više krasotah sastave;
U kom vrela i potoci k moru
Zvučno teku, tamo svoje vale,
A svoj romon, družeći žuboru,

U sklad divan božje liju hvale,
Koja sebi tu stvorì glasila
Svieh u stvarih do najmanje male;
Gdje prirodi nekucaju bila
Burnom strašću, već u blagom miru,
Tè blaženost tù se udomila
Slikom neba u zemskom okviru. —
Adam blažen gleda te divote
I gubi se u njihovom viru,
Al' kako mu i godile ote
Mašta ipak još ljepše i bolje
U daljini stvara mu krasote,
Koje, da ga sasvim zadovolje,
Osobitim laskaju mu blagom.
I s brežuljka on se spusti dolje
Po stazici netrvenoj tragom,
I šeće se kroz te cvjetne bašte,
Kroz prodole zelenijem sagom,
Kraj potokah, koji milo švašte,
Kroz uzorno plodne perivoje;
Al s' uzora nenalazi mašte;
Što on traži ljepše, inako je.
I probija gaje i dubrave,
Gdje-no zvieri njega se neboje,
Već mu okol bezazlene prave
Tè lagode svome vladaocu;
Gdje ptičice svud mu doček slave
Prebirajuć na gibkom grocu

Ponajsladja pjevanja ljuvena,
Na ugodu prvom slušaocu;
Gdje i gusta svetotajna sjena
Hladak stere, nad pokojem bdije,
I nudi ga slašću mirna trena.
Al' Adamu do tog svega nije —
Želja i tù željom mu ostaje.
I paznije on okolo zrije,
I pospieši svoje koračaje,
Dalje, dalje — u skrovne daljine
Za uzorom sliedi uzdisaje,
Hrli, strepi, čezne, vene, gine,
Misli uviek: sad će banut, sada —
Ah sve klapnja a nigdje istine!
I na srce tiha sjet mu pada,
Lagan predvoj, začetna poćera
Ljute vojske jadah od nenada.
I ogorčen tom kapljom čemera
Krok umjeri i lagano nica
On se spusti do jednog jezera.
Tù on gleda množ zlatnih ribica'
Gdje s' igraju u svom življu čistom,
Tè zapanjen i oblik si lica,
Prvi ljudski, opazi u istom.
To je ono što mu manjka sreći!
Niem od čuvstva a zablieŝten blistom,
Blistom lika, požudom plamteći
Ruke širi, pohiti i grezne,

I ponikne željen kip doseći
I pritisnut na grudi ljubezne;
Al' ribice, poplašene time,
Vodu smute — kalom lik izčezne.
Adam stine od ledene zime,
Kojom bol ga shvati s tog udara,
Nezna šta je, nit što biva š njime,
Srce puca, misao mu tumara.
Bol je majka čuvstvu pobožnomu:
Teretom nas na koljena shara,
A uzdahom uzkrili k Onomu,
U kom sva moć i milost se stjeca
K ravnovjesju pomoći svakomu.
Tè i Adam skrušen sada kleca,
Ruke sklapa, uzvisuje čelo
A glas prvu molitvu mu jeca:
„O Moj Bože! sjetno, neveselo —
Jer bez druga — ja sam ti sirotče.
Smiluj mi se, savrši si djelo
Po ljubavi, kojom ga započe,
I biću mi privij biće slično,
Poli sreće drugu polu, otče!
Da u njemu ugledam ti lično
Svu premilost, kôm mene zaodjè,
Š njim da hodim kroz žiće si dično
U zamjeni vodjena i vodje,
U svjetlosti odsjeva i sjaja;
Sàm u sreći nesrećnik sam ôdje,

Sàm u raju ja ti nemam raja!“
I žalosti sila ga obhrva:
Prvom žrtvom zemaljskoga vaja,
Prvim plienom umrlijeh crva
Tužan Adam na zemljicu pa'ne,
A gorka mu jedna suza — prva
Licem dolje do nad srce kane.

III.

Adam zaspà, miran sanak mu je. —
Noć se bùdi, trudni danak driema,
Noć ustaje, danak zažmiruje;
Jer im bdjenja uzporedo nema.
Noć ustaje sjajno i odlično,
Kraljicom se na svečanost sprema
U odielo prema njojzi dično:
Na glavi joj zvjezdokruna vječna
Razsjala se zlatom neobično,
A na čelu čelenka mjesečna
U bjelje se srebro razbielila,
Kroz kosu joj sjajna pruga mlječna
Sjajnije se pletom proizvila;
Po odori, koju tke si sama
Iz bljedila i tankag tamnila,
Oživjelo na tisuće plama'

Sa kriesnicah, što po njojzi vrve,
Kô da zviezda o zviedu se lama
Tè se dolje iskricami mrve.
Duga skuta odori se tmasna
Otegnula zemlji na obrve,
A po skutih biser-rosa krasna
Osula se bezbrojem kapljica'.
(Medj biserom tiem i zviezda jasna
Adamova blista se suzica.)
Sjajna noćca skoro bieli danak
Domašila svjetlom svoga lica,
Tè ptičice nemisle na sanak,
Već pjevaju svjetla u obilju
Kô da im je s večera uranak.
Vjetrić trepti cvjetnom po omilju
I mirisom noćci se udvara,
Leprša se po rosnome bilju
I biser joj pod noge obara,
Lišćem šapće, ševelja i šuška
I nju milu milo razgovara.
Sva priroda kao sjedog duška
Slasti diše, a duh se veselja
Svuda javlja il' veselo sluška,
Noć prekrasna, svieh noćih nedjelja,
Prošlog dana blizanica prava!
A raj u njoj razkošna postelja
Blagom miru, u kom Adam spava!
Adam spava, prvi sanak sanja.

Čistom duhu san je veća java:
On bo u njem riešen tamnovanja,
Prostih krilah, vida nesužena,
U vis hrli, gdje mu krug se znanja
I budućа razpne na vremena.
Gledajući s visine udesne
Vrieme mu je sve istog plemena,
Sve sadašnjost kud se godjer vesne.
Ah! bje, biva, bit će to su samo
Tri pregrade uze nam tjelesne!
I Adamov duh sad trepti tamo,
Sokolom se vije iznad strana'
Budućnosti, i sad sjeda — kamo?
Kô na oblak previsoka stana.
Neizmjerno nebo okô njega,
A duboko pod njime usjana
Bielom luči zemlja kô iz snjega.
Mili mu se gledati ju tako,
Ali ona u daljinu bjega,
Bliedi, tamni gasi se polako
I pocrni — ugljen izgoreli.
A on za njom razžali se jako
Čezne, vene polećeti želi;
Al' mu želji neodoljė sila:
Obviju ga oblaci debeli
I prieče ga uzvijati krila.
Iz te tuge silan triesk ga krene:
Živom vatrom s nebeskog ognjila

Munja kresne kroz sgusnute sjene,
Da sve nebo gromom joj protrne
A sviem zviezdam svietlo oko trene;
Munja kresne, oblake razgrne,
Jedni desno u bezkrajnost nose
Drugi lievo svoje magle crne.
Od munjine razžarene kose,
Kô varnica spod gromnog udarca,
Jedna iskra odsine napose
I Adama sgodi u njedarca.
Al' mu striela nahudila nije,
Već ga grije kao misao starca
Na vatru si lietah mladjahnije'.
Oh! grije ga i čuvstvo mu topi,
I srce mu čuvstvom prenalíje,
I bujicom čuvstva mu razklopi
Tiesne grudi, i provali silnom
Riekom svjetla iz njih, koje snopî
Dolje suklja i luči obilnom
Zemlju opet sjajno preobrazi.
A na jednoč, splavljen riekom čilnom,
I on dolje na zemlji se spazi,
I tù gleda sad čudesa nova:
Rieka buji, pa se razilazi
Na tisuće svietlijeh trakova',
I čini se silna rieka ova
Da neteče sa obična tieka,
Već da puzi, gmizi, promiče se

S sile božje svietlijeh nasieka',
A ta gamad svuda prostire se,
I polegne gore i doline,
I na sinje more se rastrese.
Sad zadrhće zemlja iz dubljine
Kao s neke tegobe nutrenje:
Tlo joj puca, zievaju pećine
I rigaju vodu i kamenje,
Kidaju se vrhovi gorama,
Razdrobljeno kotura se stienje,
Drvlje pada kao krhka slama,
Izlieva se oblakom grozota,
More kipi, baca se pjenama,
Nad obale raste mu strahota —
Voda, voda! sve kopno poplavi
Gamad izmedj razvalah se mota,
U vis hiti što se nepodavi,
Svako svojim stenjuć pod bremenom,
Prizor sličan onom kad se mravi
Mravinjaku u svom razorenom
Žure spasit sebe i svojinu.
Sve se gore zasjaju sljemenom
Od gamadi, koja tù izplinù,
A iz toga po sljemenih sjaja
Neizbrojno sada vatre sinu,
Kao širom zemskog površaja
Da se slavi večernje Ivanje.
A te vatre čudna su značaja:

Različne su, i veće i manje,
A različnost i s bojah je njimi,
Tè se nebo sve šareni sa nje.
Stupovî se dižu plamenimi
U visinu i svod nebu ližu,
A okô njih u ogromnoj plimi
I osjeci oni mravi gmižu;
Sve jednako amo tamo teku,
Kad kad kao da se rado stižu
A ponajveć, gojeć mržnju neku,
Na toliko čoporah se diele
Koliko je vatrah na vidjeku.
Za tim strašan vihar preko ciele
Zemlje duhne i te vatre srazi,
Zametne se ognjen boj: u striele
Pretvore se svijem vatram mlazi,
Trieskaju se, gnjetu, dave, kolju —
Bies u srčbi, strahota u snazi!
A sve samo s strasti, koja bolju
Vlast da kaže — a svaka je huda.
Sva je zemlja pepeo, na nevolju
Silniem mravom, koji ginu tuda.
Taj okrešaj riedi i maleni
Kako gine mnogo vatrah svuda,
Gaseći se dobitnicah plienî;
Što nadjača to i većma sjaje
Ugrabljenim žarom pobjedjeni,
Na posljedku malo ih ostaje,

A to malo kao umoreno
Umiri se i za boj nehaje,
Već usuprot voljno nesiljeno
K sjedinjenju primicat se stane,
I na jednoč — divna čuda eno!
U ogroman jedan plam se splane.
O! plamena divna i prekrasna
U čaru si, kog nam bitnost grane
Kad kad samo — ah jedino za sna!
U sriedi mu zlamen krsta sja se
Življim svjetlom kao jezgra jasna,
A zrake mu širom zemlju krase,
Tekuć po njoj čudotvornom liti
Svud za svjetlom tminam žedju gase,
Svuda gamad na susret im hiti
I srče ih, i na njih s' ogrieva,
I po njih se, kô po zlatnih niti',
K nebu diže i tù se razlieva
Maglozviezdju slična u sitnosti.

— — — — — — — — —

— — — — — — — — —

Tako Adam još i dalje snieva
O budućoj svieta si budnosti.

IV.

Noć boravi svoje sretne čase
I polako na njih napred stupa,
Da što duže po raju si pase
Crnu jagnjad i u rosi kupa,
Crnu jagnjad, mile sjene svoje —
Kao majka kad tvrduje skùpa
Časovima, koji joj se broje
Do razstanka sa djecom si milom.
Noć okleva, časovi joj dvoje:
Bi-li napred udarili bilom,
Bi-li natrag krenuli u kretu,
Bi-li stali na obstanak silom.
Al' prem dvojeć ipak u svom letu
Napred idu, priedju preko hore,
Što razstavlja dane na susretu,
I novom se upute pred dvore,
I s jutrnjeg već zahlade duha.
Kad je bilo noći izpred zore
Sve utiša kao od sna gluha:
Nit se ptica, niti šturak javlja,
Nit vjetarce s ikojega ćuha,
Sve na zemlji zemlju zaboravlja,
Jer na nebo sve sluša napeto.
Nebo opet slavom se proslavlja:
Opet s' ori divno kolo eto
Na tvorčevu slavu i na diku;

Opet andjeo kroz podvorje sveto
Alem-čašu nesi zvjezdoliku,
I pred tvorca kleknuv nju polaže;
Opet tvorac na radost veliku
Blage viesti svome dvoru kaže,
I andjelu, mile zemlje naše
Čuvaocu, novi čin nalaže;
I opeta iz života čaše,
Izpod ruke andjelove desne
Kaplja sine i dolje se måše
I na zemlju sada će da pljesne
U prah negdje — neće u prah sada!
Adamovu u suzicu kresne
I u biser kap pretvori jada.
Tiha noć se probudi opeta,
U sve glase uzklikne od råda,
Sve ih druži jedna pjesan sveta,
Svud se ori: slava, slava, slava!
Adam jedin od sna se nekreta,
Već mu samo ta zora pojava
Rumenilom preko lica siže,
I nasmjehom usne osvjetljava
Andjeo božji kaplje tragom stiže,
I spusti se Adamu na stranu,
I sagnuv se sa grudih mu diže
Biser-kaplju ljevice na dlanu,
Desnicom ju blagoslovi svetom,
Dahne u nju s nebesah poslanu

Vječnu dušu i udahnuv netom —
Drugi čovjek, prva ženska glava,
Sastane se sa bielim svietom.
Istog trena i Adam dospava
I u budnost svoje sreće skoči,
Ali silna zapanji ga strava
Kada š njome prekrasnom se soči,
Tè zablenut on si oči pita:
Da-l' je istina što im vid svjedoči?
A u Eve duša nerazvita
Tek nastoji, da pojmi i sebe
I okolo sve što njojzi svita.
Kao kada jutarce galebe
Na pučinu sinjeg mora krene,
Da si traže tù dnevne potrebe,
Tako sile sve duševne njene
Na jutru si sad života traže
Hranu za dan sviesti probudjene:
Gleda, motri — oči joj se blaže,
Lice vedri, bìlo uskorava,
Sve milije biva joj i dràže
Što od bielog svieta osvojava,
A najdraže sebi najmilije
U Adamu sada upoznava,
I ugledav njega samo njega zrije.
Adam pako, otrezniv se smeće,
U radostnu istinu probije
Punim čuvstvom neizmjerne sreće,

I baci se u naručaj njo'zi,
U naručaj, što ga spreman veće
Dočekuje u ljubovnoj słozi.
Sada zora neba na iztoku
Biel si sprema o rumen izvozi,
I stere ju na milinu oku
Sunčanome izhodu po pragu
Pa niz brda u ravan široku;
A po tome rumen-plamnom sagu
Zrake sunca krenu iza gore,
I vesele na tolikom blagu
Sklad što ljudski prvi jasnim tvore,
Zlatoustno, reć bi, na sve strane
Da o njemu krasnom samo sbore. —
Žarko sunce! u sve svoje dane
Nikad ljegše ti nevidje dvoje,
Nit sretnije s ljubavi im dàne.
Saljubljeni u kip jedan stoje,
Sadruženi neznadu si diela —
Potonulo jedno u drugo je,
Tè su jedna presladost si ciela,
Jedan život — u novomu novi —
Jedno biće dušom u dva tiela.
Što si kažu to sbore cjelovî,
A kažu si neizrečne tajne:
O pučini, kojom ljubav plovi
U krajeve razkoši bezkrajne;
O nebesih, gdje im luči vele

Da su samo po ljubavi sjajne;
O vječnosti, kojoj se vesele
U podobi ovoga trenutka!
O božanstvu, do kojeg im smjele
Misli sižu, iz ljubavi vrutka
Da joj piju i sladost istine. —
O ljubavi! Bog te mili utkà
Sjajnim cvietom u sag pozemljine,
Da na tebi oko nam se kriepi
Kad po tamnom zemlje podu gine,
Nami ti si jedin cvietak liepi,
Njim si bila sva zemlja od cvieta! —
Zatravljeni, od srieći si sliepi,
A bezsvjestni s čuvstva preuznieta
Niti znadu, niti znati haju
Njih okolo što biva od svieta,
Niti vide, niti osjećaju
Kako sada andjeo k njima božî
Približi se na rieč k oproštaju,
I kako im na glave položi
U blagoslov blage ruke svoje:
„Zemlje djeco! sreća vam se množi
I uzdrži s ove želje moje,
Koju crpim iz one ljubavi,
Što svjetove i u njih sve što je
Medju bìti svoga bića stavì,
Koja svoje sve stvorove svude
Sve iz sebe a k sebi upravì,

Da u njojzi postojne im bude
One sreće, kojom sama biva;
Koja i vas iz sitnice grude
Ovog praha tamna, razsipljiva
Vjekovnimi kipovî učinì,
Ujezgrivši duha svog vam živa,
Da po njemu budete njezini,
A njezino sve je ovdje sretno.
Sretni bit ćte ako u sredini
Ostanete smjerno i pametno,
U sredini izmedj dvaju svieta',
Što će na vas djelovat uvjetno:
Po mjerilu kako će da skreta
S vama volja — amo ili tamo.
Volja nam je božja vaga sveta:
Što po njojzi svjetla ili mraka
To i pravdi po božjoj imamo!
Sviet tjelesni sviet je učinaka',
Uzroci su njemu i svačemu
U onomu duhovnijeh zraka',
Koje teku po svebiću svemu,
Svuda bude, oživljuju, tvore,
A središte svima je u Njemu!
K tom središtu uzdižte se gore,
A površno tù na zemlji stojte,
Tamo luč je, tù osjanost kore,
Tù si dane, tamo vieke brojte.
Srkom samo pijte zemlje slasti,

Ali u njih potonut nemojte;
Jer pod njima bdiju tamne vlasti,
Koje bi vas povukle pomamom
Preduboke u ponor propasti:
Duh bi tiela buknuo vam plamom,
Tjelesnosti mutni, gnjusni vali
Nad vama bi sklopili se tamom,
Tè kô sliepci vi bi tumarali,
Prebijali na trista se jada',
Basrljali, uviek opadali,
A sve s jednog tè istoga pada.
A ta žalost baštinom bi bila
I djece vam hiljadam hiljada',
Dok božija opet ruka mila
Pomogla im nebi do ustanka.
Duh vas toga čuvao bludila!
Vječno sunce duhovnoga danka
Kriepilo vam duha čisti plamen!
On vam sinù s ljubavi osvanka
Neizmjerne milosti na zlamen,
On vam bio i vašim unukom
Putnom zviezdom kroz sve vieke — Amen!«
Andjeo božji za tom oporukom
U vis krene, svom se domu vraća,
A njih dvoje radošću dvostrukom
Sad si slasti položaja shvaća.

PJESME

spjevao

Augusto Šenoa.

Proljeće.

Već se zemlji zimsko ruho tali,
A iz zemlje mlada narav viri,
Blag vjetarčić po dolini piri,
Prosto vriju srebropjeni vali;

Svi smo snova sada procvietali,
A s radosti svakom' grud se širi,
Što li tebe jadna uznemiri,
Koja l' žalost srdce ti razžali?

Ah uz radost svega živog stvora
Nij' radosti, nije razgovora
Usried raja suze bi prolievo;

Bura bije, polje se zeleni,
Klas se zlati, grożdje se rumeni,
Srdce plače; pitaš, zašto, dievo?

Faëton.

Zlatna kola vječnoga Titana
U nesviesti stvor umrli vlada,
Jove, sviet, da s biesni nepostrada
Baci jadnog u val Eridana;

Tamo plače propast mladih dana'
Suza zlatna srodnih Heliada',
Priatelj mu labud cvieli s jada,
Srdce peče ljuta ljuta rana.

Čaru tvojem' oko se uputi,
Stobom vladat, tebe ljubit željah
S neba padoh, život mi se smuti.

Nit' me plače suza sestričina,
Nit me tješi uzdah prijateljah;
Sam umiram usried tužnih tmina'.

Ružin san.

Pade sunce zlatno na zapadu,
Rujna ruža njedra zatvorila,
Nebom plovi zviezdah zlatna sila,
Plovi mjesec, svieća noćnom hladu:

Zovu zviezde jasne ružu mladu,
„Ah cjelovu, otvaraj nam krila“
Žahman zovu, ruža dalje snila,
Sunce čeka u ljubovnom jadu.

A kad planu jutrom blaga svieća,
Razkrililа grud cjelovu ruža:
„ Sunce! ti si mi jedina sreća.

Tak zatvori srdce, ljubo krasna
Svieta žamor, prazni, kud te kruža,
Meni cvati samo, dievo jasna!

Putnik.

Putnik trudan žarkom pustom hoda
Utočište ištuć, tražeć hlada:
„Moj putniče! zahman, ti postradà!“
Ništ' do pjeska, do nebeskog svoda.

Al božanstvo utjehu mu poda,
Gle oaza sad mu svanu mlada;
Ploda ima tudjer puna slada
U travici romoni mu voda.

Tako ja put putovah života,
Pust i trudan bez ikakve nade,
Ništa nebi u njem do tegota':

Tu božanstvo tebe posla vilu,
Sva me tuga tužna minu sade,
Jer je neima u tvom rajskom krilu.

Ruža.

U šumici cvatu mlade ruže,
Milo grmom zelenim prosute;
Rosa božja kitila im skute,
Ljuljajuć se povjetarcem druže;

Da ih miloj tražim, oči kruže;
Kćeri zore želju moju slute,
Sladko s' smiju, prijatno nagnute,
Da prekrasne većem krasu služe:

Kad se netom bujni grm otvori,
A ljubovca oči pune slasti
Na me sladko smiešeći obori.

„Čemu cvieća, čemu težkog truda?
Sama ću ti ljubkom ružom cvasti,
Mila, vjerna, svako doba, svuda!“

Labud.

Na jezeru jasnom svuda vlada
Tihe noći milena tišina,
Voda sjajuć puna svih milina'
Snieg cjeliva od labuda mlada;

Labud bieli zaronio tada,
Pjev ga zove do dvora vilina;
Što l' ga čeka doli u dubina'?
Blagog mira za vjek blaga nada.

Oko kad se u oko zadubi,
U snjivanje blaženo se gubi,
Blago roni blagoj mirnoj duši,

Oko, kad mi u tvé zaronilo,
Srdce, kad je s tvojim srdcem bilo,
U tvom miru nemir se uguši.

Snieżnik.

Silan snježnik diže silno slieme,
Mraz mu vječni čelo obastire,
Tužni vrsi u nebesa vire,
Crni oblak ovi golo tjeme:

Ali sneba blago sinu vrieme,
A u pustoš božji trag udire,
Svud se život, svuda cviet prostire,
Svuda klije brdam zlatno sjeme.

Tako nestà srdcu mojem' mraza,
Kad se, dievo, prviput ukaza:
Mom životu sinu pramaljeće;

U mom srdcu klilo sto dražesti
Tebi stadoh malen vienčac plesti,
Prva u njem ljubav, prvo cvieće.

Zuleika

(po Mirza Šaffy-u).

Nit andjeli po neba modrini,
Nit po mirisnoj ružice cjelini,
Nit sunašce viečno na nebi,
Mâ Zuleiko prilika su tebi.

Andjelom negrije ljubav grudi,
A ružice trn nam brani hudì,
Noć zastire viećnu luć na nebi
Sve to, mâ Zuleiko nije ravno tebi:

Nije Zuleiko, kud li svrnem okom,
Tebi slike po svietu širokom
Krasna, bez trna, i puna svih milina'
Zuleika je samo slika Zuleikina.

Koprena

(po Mirza Šaffy-u).

Skin' koprenu dušo, nekrij mi već lica,
Nekrije ga kitna na vrtu ružica;
Što bog te nestvori put cvieća krasna
Da svietu si dika i liepota jasna;
Što stvori svu svietlost i čare ljuvene,
Da neznana oku u zubi ti vene?

Skin' koprenu dušo, nek sviet ovaj zrije,
Da ravne po svietu djevojke nije;
Daj oko da žarkom ljubavi plane,
Da rumeni posmieh, na usnama svane,
Da krije divotu tvojih milina'
Koprenicom crnom noćca jedina.

Skin' koprenu dušo, a zasjaj put dana,
Nekrije mi takve ni harem sultana;
O nikada svilena zena otoči
Tak bistre velike, milene oči:
Pomoli mi zviezde! Skin koprenu veče
Na slavu si sebi, a svietu od sreći.

PJESME

Šime Hržića.

Gusar.

Na obali sinjeg mora
Sakriveni gusar čući,
I gdje vidje, da će skora
U blizini sgasnut luči,

Na vodu se ladnu sprema
I u čamac mali sjede;
Gdje su druzi? još ih nema?
Gle! i oni već ga sliede.

Tim se pusti na pučinu
I jednako tamo brodi
Sve kroz mrak i gustu tminu
Odkuda mu luč izhodi;

Tamo oči svedj upira,
Tam mu dieva dne boravi
Pune tuge i nemira,
Nju bi rado da izbavi.

Smrtna tihost svud zavlada
Samo 'e čuti kak' u more
Čas za časom veslo pada
I opet se diže gore.

Gusar gledi bojaznije —
Strah ga njeki obilazi —
On, koj nikad predò nîje
Sad u strahu motri i pazi,

Ali ipak napred goni
Dieleć morske vode ladne
Ma ga zanio čin smioni
U čeljusti smrti gladne.

Izbaviti ljubu svoju,
Kâ mu s strastne mržnje gine
Živeć vjek u nepokoju
Dane mlade i nevine:

To je njegvo poduzeće,
I nu! pir je blizu kraja,
Sve se više blište svieće
I glas čuje uzdisaja',

„Šta to čujem? tko to plače?
Nješto zla se 'e moglo sbiti,
Al' za mala znadem da će
Takiem suzam konac biti."

Svašta šapće, misli, gata,
I provali preko stuba'
Lasnim skokom baš na vrata
Gdje ga ima čekat ljuba.

Ali jaoh! šta ugledà
Gdje voštene gore svieće
A medj' njima mrtva i blieda
Leži ona. Ha! već neće

Dulje disat ni od trena
On, koj 'e uzrok smrti ove;
Na usta mu skače pjena
I u pomoć pakao zove,

Ubojiti nož zasievnu,
Zubim škripnu, već nie moći
Uzdržat mu ruku gnjevnu:
„Krv za život nek se toči!"

„Ti nemajko! ti ju ubi,
Slušaj ona usta blieda
Gdje govore: ja ga ljubi',
Al' mi ljubit majka neda;"

„Tim nek teče krv za suze
Neka život tvoj izgine,
Kô što i ti ga meni uzè.
Kroz smrt kćeri tvê jedine!"

I čim posao svrši kleti
Pritisnu ga sablast njeka
Ter pomaman dole odleti
Gdje ga željna družba čeka.

„Ajte braćo! smirom kući
„Skrušen reče gusar svo'ima:
„Ja sam svršio ja odluči'."
I baš k moru put uzima.

Ukočena družba stoji
I prê neg' se tko oglasi
On korake svê podvoji
Pa izginu medj' talasi.

Mečta.

Zla nevolja mene obhrva,
Slab sam odveć i bez moći,
Koj bih zdrav i živ odprva,
Mnijem, da ću s svieta proći.

Svaki čas mi 'e dužji sada
Jošte malo, i vlas siedi
Pokrit će me vaj! za mlada
Lik jur padnu i probliedi.

Mršav mi se trup ukoći —
Gole kosti s njega vire —
I kô plaho izvrćem oči
Svak' bi reko: taj umire.

4

Sama stoji oko mene
Gluha pustoš i tišina,
Sad me plaše prazne siene,
A sad opet rad sam šnjima,

Krv uzkipi — vruće mi je —
Mozag mi se sav uzvrti —
Nješto u njedrih jače bije —
Sve bi u gnjevu rado strti. —

„Zašto ruži ime moje?
Zašto značaj moj povriedi?
Tko ga nagna, uzrok što 'e
Vrebajući da me sliedi?

Ja se moram već otresti
Toga mračna i zlobna lica,
Ak' se zlotvor na me žesti,
I ja niesam strašivica.

Ajde dakle s bojne srieće
Nek' medj' nami krv odluči,
Ili ja ću, ili prê će
On se uklonit umirući.

Gle ga eno! žive strasti —
Nit' ne sniva što ga čeka,
A još danas mora pasti
Odsuda je moja prieka.

Stani huljo! dalje neće
Dva neg' jedan od nas proći,
Ti oklevaš, pun si smeće,
Šta se strašiš, šta se ukočI?

Kad ti nećeš, znaj da ja ću!
Rekoh i krv obli polje,
A ja njekog šapnut żaču':
„Ti se varaš, pazi bolje!“

Šta — promaših li zaista
Nisan moju? Vaj za Boga!
To su ona lica ista
S kîh poznajem brata moga.

I jur trgnem to užasno
Nàdo, da si uzmem žiće,
Kad me netko dirnè lasno
Nogom lupne i poriče.

Tim se prenem, znoj me probi
Ode prizor strašan toli
Ja se nadjem sȁm u sobi,
Ta kuda ću s mojom boli?, —

To je samo mečta bila
Kâ mi duh iz tiela izvabi
I upali krv u žila',
Da me slaba većma oslabi.

Pustinjak.

Kad se tko od smeće ove
Što po gradu huči i buči
U samotno mjesto skuči:
Pustinjakom sviet ga zove.

Hladna špilja, gola stiena
Tiha zabit zaniemela
I kapljica bistra vriela:
To su njemu drug i žena.

Onud ptica s drobna grla
Veseo spjev svoj razašilja,
Ondje nij' joj ljudska sila
Jošte mriežah razastrla.

A šta može bit' milije,
Nego rieka, što s kamena
Izvirući prieko stiena'
Nizbrdice u dol se lije?

Tamo narav svoja prava
Zlobnom rukom gazit neda
Od oholog svoga čeda,
Jer nasilja nepoznava.

Čovjek prognan izmedj' svieta
Koga tuga i breme tlači
Samo ondje može naći
Srietni život zlatnih lieta'.

Komu bura i grozni vali
Brodom žića zlo premeću
Nać' će uhvano bolju srieću
U pustinju ak' se oddali;

Ondje tekar živi duša,
Nepoznaje tudje volje,
Nit se s grješnom strastju kolje,
Niti tudji zakon sluša.

Oh! da mogu svi kîm grda
Samovolja duh zarobi,
Kî po grješnoj strada' u zlobi
U samotna proći brda,

Sva bi skoro oživjela,
Al' i to već nije mjesto,
Kuda nebi — i to često —
Ljudska zloba segnut smiela.

MATO DELIMANIĆ
I ŽENA MU KATA 1807.

spjevao

Napoleon Špun-Strižić.

Jedan listak iz prošlosti davne
Da razvijem a pred rodom svojim;
Divan listak i zlatan i krvav,
Zlatan po tom djelu junačkome
A krvav po mučeničkoj muci —
Nek se obiem ponose unuci!

Ustanula na oružje raja,
Djeca liepe zemlje Slavonije;
Gdje biaše plač i težki jauk,
Sad se smjelo bojne pjesme ore,
Gdje stenjaše bolan rob do roba,
Tu se diže soko do sokola
A pred njima junak od junaka'

Srce plamen a mišica čelik —
Delimanić, rájskí spasitelju.

U Iloku kraj Dunava gradu
Dičan junak dično spleo gnjezdo,
Bedemi ga opasao tvrdim',
Crnom zemljom i kamenjem težkim
A vrh toga bedemom najtvrdjim:
Živim' grudma slavonskih junaka'.
Sa Iloka-grada Delimanić
Kao oro na čvrstijem krilma
U ravnu se Slavoniju spušta,
Da on svetoj zemlji pradjedova'
Suze tare, robske lance krši —
Riječ Boga — pravednika vrši.
Na čas bog je u milosti raju
Pomilovó, mučenike svoje;
U milosti on je dopustio,
Da zama'nu ognjeni mačevi,
Da se sveti gažena nevinost:
A slavonske pitome poljane
Lešina' se napuniše turskih,
Što li živu sačuvaše glavu
Kleti Turci, silni gospodari,
Strahom drkću — a pred robjem svojim.
Već u slavju raja glavu diže,
Zora puca, a svedj stupa bliže
Sirotinji velji dan spasenja! — —

Al još ljuta kob nedade tako,
Zmaj bo stoglav dušmanin je turski,
A dok stražnju neodkupiš glavu,
Zaman druge krvcom s' napajao:
Dvije vojske iz ponosne Bosne
Slavoniju opet pritisnule —
I slobode zràku ugasile;
Treću vojsku — prebrojit je nemóš —
Osman-aga vodi iz Budima,
Da njom ruši gnjezdo sokolovo,
Štono savì Delimanić Mato.

No zmaj Osman zaman zube krši:
Oskvrnio svetinje u raje,
Porušio stanak sirotinji,
Pogazio sitna čeda majkam,
Pogubio kljasto i nejako,
Poraztjero golotinju raju,
Izmučio mukam' stostrukima,
Kó što pseto ranjenu zvier muči —
Al junaka Matu on neskučì.

No je Matu zaboljela duša,
Što počinì Osman-aga zulum
Tužnoj raji — a bez osvetnika;
Pa on zato bielu knjigu piše
Te je šalje krvoloku agi.
„Neznam, ago, jesi li i vikó

Mejdan dielit sa junakom junak:
Jer s' uklanjaš tvrdom gradu momo
Pa se svetiš slabom i nevoljnom.
Jesi l' junak il si gladan vuče,
Janjad gnjaveć što pred gvoždjem drkće?
No da vidim, izadji mi, ago,
Da junački mejdan dijelimo,
Pa nek platiš rusom glavom svojom,
Što s' prolio krvcu braće moje;
Il nek i sám ja ostavim glavu,
Da me braća neproklinju moja,
Što ja vidjeh braću pogaženu —
A glava mi ostà na ramenu!"

Knjigu šalje Delimanić Mato
A njeg Kata vierna ljuba moli:
„„Vierni druže i živote dragi,
Evo tebe molim i zaklinjem,
Daj da s tobom u svet podjem bojak!
Ako li mi ti pogineš dušo,
Neka i ja tad poginem bolna;
Šta će meni tad i sto života',
Izim da mi srce bolom puca
Kukajući kano kukavica
Sa dva jada: što mi tebe nestà
I što braću kleti dušman gazi. —
Ako l' živu ti izneseš glavu,
I ja ću ju živu iznijeti

Kao bršljan u zelenoj gori,
Što se, slab, uz hrast sa burom bori!" "

Kad to čuo Delimanić Mato,
Junačko mu zaigralo srce,
Ženu ljubi u ponosno čelo,
Pa blaženi blagosivlje časak,
Kad ugleda prvi puta Katu. — —

Dvije vojske zemlju pritisnule,
A medj njima poljana široka,
Gdje će mejdan dijelit junački
Osman-aga s Delimanić Matom.

Poletila do dva ata biesna,
Ko dvie zviezde da polete s neba;
Zasijnule do dvie britke ćorde,
Ko dvie munje iz oblaka crna;
Udario dobar na boljega,
Mrki vuče na arslana ljuta.
Ćorde zveknu, čarna gora jeknu —
Uzmaknuo vuče pred arslanom;
Ćorde zveknu, čarna gora jeknu —
Ture pade, nebilo mu glasa! —
Pociknuli od bjesnila Turci,
Pokliknuli u slavju Slavonci;
Poletili jedni prot' drugima —

Zemljica je zadrktala crna.
Pred slavonskom četom pojezdila
Vierna Kata — mislio bi, brate,
Da je la'ka iz gorice vila
Do junaka brata poletila.

Ljuti bojak nastanuo bješe;
Navaljuju ko pomamni Turci,
Al jih hrabro Slavončad junačka
Dočekuje na to gvoždje tvrdo.
Delimanić izmedj vojske jezdi
Ko gromovnik po oblaku crnom,
A kraj njega junakinja drúga,
Vierna Kata ko andjeo štitnik.
Gdje s' ukažu, nestaje Turadi
Kao klasja izpred oštra srpa,
A Slavončad mlada u nje gleda
U nje gleda, od njih spas izgleda.
Kadno vikne junak Delimanić:
„Za krst častni i slobodu zlatnu!"
Tad uzplamte novom vatrom grudi,
A kom bjahu klonule već mišce
Taj oživi pa dušmane sieče
Novom silom a junačtvòm starim. —
Ogreznuli u krvi junaci,
No Turadi odoljet nemogu;
Jer iz zemlje, reko bi, izviru
Na bojište kano crni mravi,

Kad jim diete mravinjak razvrši.
Još Slavončad zato i nemari,
Dušmane bo nije vikla brojit,
Al sad eto rane njojzi ljute:
Kano paščad ponosnog jelena
Obkolila kleta Turad Matu
I viernom ga razstavila Katom —
A on źaman izvodi čudesa
Britkom ćordom, svojom osvetnicom!
Slavan junak nežali mrijeti,
Jer on znade, što za njeg valjade;
Al kad vidjè, gdje mu vierna ljuba
Medj mačeve dospjela dušmanske
I medj zvjersku strast Turadi klete:
Tad ga guja za srdce ujede,
Pa s' medj Turad na konjicu baci
Kano soko medj gavrane crne.
Deset Turak' skokom preskočio
A dvaest jih k zemlji oborio —
Al mu tudj[illegible]at pod njime klone,
Turad grudi probi mu sione..
Veće šćaše sunce zaći raji,
Već zama'nu dušman smrtnim gvoždjem
Da razstavi dušom dičnog Matu,
Al tu sijnu britka kroz zrak ćorda,
Dušman pade — od vijerne Kate!
Poskočilo drugo Ture biesno,
Al i njega dočekala Kata

Dobrom ćordom a još većom srećom;
A već staše uzmicati Turci,
Kadno ciknu puška iz zasjede —
Junakinja Kata k zemlji pade! — —

Vidje l' kada, gdje crni oblaci
Pritisnuše šumu u gorici,
Pa s' dubovi od vihora lome?
I gdje silan tad nenadan vihor
Prodre crnu oblačinu gustu,
Pa zvijezde izza dubja sijnu?
Tako, brate, smrt Katina u čas
Pretrgnula to bjesnilo bojno,
A iz oči slavonskih junaka'
Sijnu tople biser-suze, kao
Izza dubja one sjajne zviezde. —
Sám neplaće Delimanić Mato,
Već suvijem okom gledjuć Katu
Kano stupac od kamena stoji;
Nit cjeliva lešinu predragu
Nit proklinje sreću svoju prieku,
Nit se ćorda' turskijeh zazire,
Nit se prieti, kako ć' da se sveti. — —
Al dok čami junak Delimanić,
Kako će da nemalakšu ini,
Kad su bez njeg i bez duše svoje?

Uzmicati stadoše Slavonci —
Al tu s' prenu arslan Delimanić,
Diže glavu biesno silovito,
Pa pogleda okom sokolovim,
A tko mu je pogled okom sreo,
Taj je u njeg gledat mogó more,
Gdje s' talasi strašnim biesom bore.
Dvie mu suze kanuše niz lice,
Al ćeš zaman sáma sebe pitat,
Il jih žalost iztisnu iz grudi',
Ili plaho očajanje pusto,
Ili srčba pomamna junaka!
Na ognjena konja sad se baci,
Cikne kao guja ogažena
Pa medj Turke oštrom ćordom srne —
Sva mu četa kó čudom protrne:
Jedan časak novi bojak plane,
Drugi časak — dušman na sve strane! — —

No pobjeda i preskupa bješe:
Jer u stražnjem okršaju biesnom
Dopanuo Delimanić rana',
S kojih dušu junak izpustio —
Slavoniju u crno zavio.

Nestalo je Osmanove vojske;
Al zmaj stoglav dušmanin je turski,

A dok stražnju neodkupiš glavu,
Zaman druge krvcom s' napajao!
Slavoniju zemlju prelijepu
Opet novi pritisnuli jadi,
A Slavončad — stado bez pastira —
Od zaluma skučena vapije:
„Gdje si spasu Delimanić Mato,
Gdje s' andjele, junakinjo Kato!"
A ti jeci po svoj zemlji ječe,
Muklo ječe — kó da grešne duše
Iz očistca milostiva boga
Zazivlju si spasitelja svoga!

PJESME

Božidara Milojevića.

VITEZ.

(1598. g.)

I.

Sunce zašlo za zapadne gore,
Da posvietli podnožnomu svietu
Dok izadje nakon rudne zore
Vrh obzorja divnom u poljetu.

Večer krasna, kaku sám Bog stvara
Na zemaljski polukrug je sjela,
Dar čestiti Višnjieh blagodara'
S povjetarcem trudniem stvorom sniela

Suton gusti hvatati je stao
Okolicu bijela Zemuna;
Dje za sofom Aga 'e stolovao,
Kleti dušman pravednih Krstuna'

Dan bijaše petog listopada;
S prekodane neizmjerne bùke
Grob tišinah u gradu zavlada,
Koj i doslje bje mirom neuke.

Bezi jedu jestbu ízabranu,
Piju vino Karlovačke loze;
Aga mûci, drmati ga stanu,
Š čeg'? — neznadu, — čemernice groze.

Nerači mu po večeri kava, —
Sad se diže, sad na novo sjeda,
Natrag, napred ponikne mu glava,
Oči otvara i k vratma pogleda.

I bezi se nješto snevjeriše,
Nu dremati valjade jim lako; —
Šest čibukah pošto izpušiše
Do počinka bjè jim svakojako.

Al u jednom pogledat će Aga
Visok glavom, a desnicom mane, —
Begom nebi ni glasa ni traga —
Junačina predanj dodje i stane

Turskiem fesom i turskim odielom,
Tko bi znao, tko je i kako je? — —
— Tmastieh brkah, jelovitiem tielom —
Po naklonu u triem izišó je,

Dje dva momka nepomično stáhu
— Dok u tvrdu snu bì družba grada —
Senčevića kak' će — namienjahu
Kći Agina bit' Fatima mlada.

Prez zatvora prekrasne palače
Vrh dušekah iz cvista i svile
Na pamet se Hasanu navlače
Ležećemu sanke težkokrile.

Sve zamûči, — sám Dunaj ramoni;
Oblačina bliedi mjesec krilì;
Na vrata se Fatime osloni
Oboružan tad Senčević čili.

Na dušecieh poljubi joj čelo
I tijano sa sobom ju mami:
„Ajde ljubo u Karlovce smjelo,
Ajd od vuka, ajde žurno s nami!" — —

Na to skoči, dav mu ruku, pita:
„„Zar si došó Luka poljubljeni?!"" — —
„Jesam ljubo" reče „vlastovita, —
Ajde brzo, dok niesmo čuveni!"

„ „U kom djaurska svedjer krvca vrije —
Ako voliš turske vjere biti —
Moga bâbe, koj bì djaur prije
Doumluk ćeš " " rečè „ „ nasljediti? " " — —

„Neću dušo neću Krsta Boga
Za kiem živeć danju noćju hajem,
Ostaviti nikad stvorca svoga
Tvrdu rieči zakletvu tî dajem! "

„ „Alah dragi tak' mi pomagao
Ja ću primit svetu vjeru tvoju,
Ti me štiti kako budeš znao
U kršćanke odsele povoju!

Idem s tobom ček' da blago skupim
Što od bâbe znam vidjela nebi,
Pa kad u tvê naručaje stupim
Neka bude dar od mene tebi! " " —

Pônoć mukne, — nebo sjá vedrinom,
Oblačinam nidje nebì znaku,
A nad prsî jašećeg rudinom
Spava ljuba Slavonskog junaka.

Kraj Dunaja širokoga smica,
U Karlovce da do zore tisne
S nabdjevenieh jezdi put zvjezdica'; —
Kano guja ljubica mu vrisne!

„Što 'e za Boga vjerni sluge moji?“
Vikne Luka, nazad obazre se —
(„„Alah! Alah! Aga se neboji!“")
Iz daljine Hasan izdere se. —

„„Ukradjena 'e gospodaru Fata
Alam! salam!"“ Mulo reče Agu,
„„Nećeš svoga više vidjet zlata,
Robinja ju već plače na pragu!"““

„„Nitko drugi, — pust ju hajduk strati, —
Sedlaj konje, slugah búdi čete, —
Za taj čin će Senčević me znati,
Ah! to prostit neću bez osvete!"“

Zora pučè, pietô kukuriknù
Aga sjeda na mrkova hitra;
„„Žurno momci!„„ srdito zaviknù;
Množ junakah uzastopce titra.

„„Alah! Alah! eno krvoloka!
Odè s Fatom kćerčicom mi milom, — —
Drž' kajase! skočmo još stó skoka',
Otet ću ju hajduku na silom!

Nevjerniče prokleti na svietu
Stani! jer će rubit mač i kolje
Za smionost toli prenapetu
Rusu glavu s ramenah ti dolje!"“

Nit se vrcá, nit ga junak gleda,
Već nastavlja svoj put u daljinu;
Ide, misli, čekat mu se neda,
Ima ljubu, nipošto tatbinu!

Al se Aga na junačku bliznù, —
—Naš se junak jednoga neboji — —
Hrabro britki mač 's koricah skliznù,
Rusu glavu Aginu razdvoji!

Desnom sieče Turke na sve strane,
Glava s glavom na zemlju se slieže,
Prez pomoći, bez svake obrane
S trúpî samo konji se razbježe.

Vrišti dieva kano ljuta guja
U procjepu, toplijeh njedara',
Al za život barem od oluja'
U buduće ništa se nestara.

Obi sluge povrate se sada,
Raztjeravši svladana dušmana
I dadu se na konjih ozada
U Karlovce licem bjela dana,

A naš junak s ljubovcom óprieda;
Znajte braćo, da je junak bio,
Junakom se Slavonskim povjeda,
Junakom je svima omilio.

II.

Sunca prami rosicom se blište,
Turčin Turke zove na mejdane,
Senčevića da s Fatom unište
Čim im rukuh silničkih dopane.

Prokletnik je, koj ga izdat ćede
Turčin njeki slugah Aginije',
Te pítaju vrebljuć iz zasjede:
Kud će proći, kam je kreno, gdi je?

Ni nesluteć da jedan izmačè
Senčević se pašti do varoša,
Dje s ulazom braća ga označe,
Da mu 'e sila proti Turkom loša:

„„Turci znadu što se s Agom slučì,
Čekaju te „„rečè jedan„„ pazi!““—
Fatu s blagom prijanu izručì:
„U dubrave “veleć„ š njom odlazi.

Dje Turadi neimade gadne!
A ja idem u Karlovce bjele.“
Vrli momak mah na sedlo padne
I Kršćadi skupi čete ciele.

Stó dvadeset Turakah za čase
Što šakami, što s britkimi noži
Po sokacih vrhu kamena se
Od Slavonskieh tuj mišicah složi!

A što živo uteć' kadro biše
Izvan grada proste na poljane,
To Krstovci težko izmučiše,
Na tisuće to od mačah pane!

Krv nemilu Turadije klete
Naš Senčević, dika Slavonije,
Za domovcu, za dar vjere svete
Sve u riekah za svoj narod lije!

O! da 'e komu pogledati bilo,
Dje se Dunaj obojadisao,
Drugčie bi se sada govorilo,
Kako 'e rod naš slavno ratovao! —

Boj se svrši; nastà krasno večė,
Slavni vitez na hata zasieda,
U dubrave Fruškogorske kreće,
A prati ga mjesečina blieda,

Prati krika Slavonacah mili:
"'Da živio još mnogaja lieta!
Dok junakah u rodu je čili'
Bio vodja Slavoncu opeta!"'

Nadje Fatu, — duša mu počiva,
Prvi danak radošću mu svanù,
Rana srca bude odoljiva,
Žarki traci sunašca mu granu.

III.

Iz utrobe grdne oblačine
Što se tam nad Slavonijom guri
Vrh zelene pukne grud ravnine
Jalom burah bezbožja procuri.

Sudba htjela, možnom rieči Boga
Kršćanstvo se osviesti i smjera,
Ide, laća oružje sî zloga
Sa zemljišta dušmana da šćera.

Proć Osjeku pravječnom triglavu
Netom gréđe vojna sa svieh kraja'
Namećuć se hrabrî srcì lavu
Od Kršćanstva da zločinu straja.

Pa gle! evo i našeg junaka
Slavniem vodjom Slavonskih stotina'!
U desnoj mu svietla ćorda jaka
A u srcu dobít imovina.

U srcu je; jer se za nju bori! —
Al nesreće! — ruka 'e Turkom sreće,
Kôm junakah silu mu pomorì,
A sám s Fatom prek Drave utečè.

Nu vrne se na zov dvajuh vodja',
Skupi ope do pet stó junakah,
Da zavrne nevjerom izrodja
Što provali zemljom kò s oblakah.

Otačbinu da slobodi svoju
Slavoniju majku najmiliju,
Kû motreći krvavom u znoju
Nad grozom mu oči prosuziju,

A Fatimu, koja se pokrsti
I sùprugom vjernom mu postade,
U Bakačev kasteo vele čvrsti
Njeko vrieme na boravu dade.

Mahom biede k Požegi ga sklone
Gradu mnogo tisuć' stanovnika',
Kì s čuloša grozne suze rone
Hasan-Paše niema nehajnika.

Obsjednuv je nekoliko dana'
Vlastoručno nočju sám zapali;
Pašu rine plamenu zaklana
A živi su s jataganah pali.

Sám Mustafa sin Crnoga-Paše
S trostotinom odličnieh Turaka'
Živ u ruke Kršćanah nabaše,
Kojim bude dúž Padeža raka.

Slavjem podje pram Valpovu sada
Od Osjeka, koj plamom pohará,
Da u putu bega smrću svlada,
A za glavu da mu se postara.

Nu prie svega u grad se zavuče,
Zabavljene Turke mačem smàže,
Njeke smaže a njeke zatuče,
Baš da iko'em pobjeć' bi kuraže.

Sastigne ga u stó časkah zali':
Mačem manu i glavu mu snimi,
Te na kolac mam ju natovali,
A silami ope junačkimi

Put nastavi do Valpova ravna,
Dje je Turkom silne glave sjekó;
Al nesreći s obsjednuća davna
Bjesne kuge nî junak utekó:

U logoru podigla se kleta
I sred prvieh slavnog Luku skrši,
Kog junaštvo junake nadleta — —
A hajduke slavonske razprši — —

Tolikijeh čujde brajne sila'
Što no u sinka bjehu Slavonije,
Kog je ona slavna porodila
Medj tisućom vrlih takovije'!

LJUBOVNICI.

Na otoku zidinah se dižu
— Mal' do zviezdah nebeskih nesižu —
Ponositi u oblake gori
Oliologa kneza bjeli dvori,

Koji sjedi i kćer si dozivlje
Prije spanka da ju blagosivlje,
Da ju noćas čuva štit sudbine
Te iz grada da mu nepogine.

Noć je vani kó tmina u rogu,
Kćerka sjedi i moli se Bogu,
Da joj dragi dodje čime prije
U tom gradu da je više nije.

Njetko brodi, privaža se gradu,
Lisikne se i on sgledje mladu:
Dobar večer ljubo — rekne — hodi
Da čim brže čamac nam odbrodi!

Dieva baci što htjela od robe
I na užu spusti se iz sobe,
Pa zabrodi već dalko na more
Ostavivši kneza bjele dvore. —

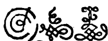
Ljubovnik je veslo odhitio
Pa ljubovcu na grud pritisnio:
Ljubiš li me — reče — ljubovniče?
Oh! kó sebe! — momak odvratit će.

Na tu rieč se nebo razsrdilo —
Junak ljubi drago si i milo
Pa zapjevà da i kneže čuje
Tko mu s kćerkom po moru putuje

Proklet bio! knez prozorom vikne —
I, grom u taj hip s nebesah rikne —
Puče čamac — ljubnici nesbore — —
Rikne drugi, knez i dvori gore.

BRATOMORAC.

Usred luga gusta luga,
Čim nestao jad i tuga,
Sjedi dieva kraj česme,
I izgledjuć ljubodruga
Izsred krasna vidokruga
Udarila u pjesme. —
Po šumici razgledava
Njenog oka zêna plava
Hoće l' dragi skoro doć';
Al' zamukne šuma mlada
I sunašce od zapada
Vikne danku: laku noć!

Svud je tmica gusta tmica,
Kuka sinja kukavica,
Već nepjeva ljuba tu; —
Jauk, lelek, strah s trepetom
Ori šumom i vrletom
Dievu zvieri čuvaju. —
Tamo stražar sieri vuče
Tamo bjesni lavi ruče
Okolicom vlada stra',
Probliedila kano krpa
Videć zvierku dje zvier drpa
Onesviestna djevica.

Kamen sjedi na kamenu
  Nit se maknù, nit se krenù
  Do pônoći uzagred;
  Oči joj se kretat staše
  Nogom, rukom već nemaše
  Usta mramor, usta led.
Bjega zvjerad veću tminu
  Hrli simo na čistinu,
  Grmi zemlje površaj, —
  Oko česme da no tàplje
  I oholo kolo sklaplje,
  Da ponovi običaj;

Zvjeri njuše živo stvore
  Hoće dievu da razore — —
  U tom bàne lovac jak,
  Kano móre puška pukne
  Grozni urlik skroz umukne
  Nestà zviere, nestà mrak. —
Momče sjelo u kraj dieve
  I zapielo ljubke spjeve
  Da si milku poljubi,
  Ali niemo uho njeno
  I srdašce okamenjeno
  Tog nesluti, ne ćuti;

Tada stade cvilit jade
  I proklinjat dane mlade,
  Al' to ništa nevredi; —
  Ljubu stisne na dah vrući
  Vruće i ledno srce skûči,
  Ledno vruće oledi.

Ukraj lovca puška šarka
Jedinog mu štit dobarka
Gleda šumu, zvjeradi;—
Zora pučè puška puče
Nesudjenca tane utuče,
Oblak sunce zagradi.

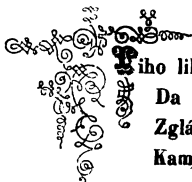
„Proklet grob ti!“ — lovac skoči
Pred sobom ga dieva uočì
I klikne mu tužni „oj! —
Šta učinì“ — produljit će —
„Zarad mene ljubovuiče? —
Tà to ti je bratac tvoj!“ — ——
„Ti nevrediš brata moga! ——
Veće zrna puščanoga!“
Srdit junak zaori.
Sjevnù šarka trećim kratom:
Ljubovce mu nestà s bratom; —
Tresnù! — grom njeg raztvori. —

DROBNE PESEMCE

(slovenske)

od

M. Kr.

Tiho lila je vodica
Da se šum je komaj čul,
Zgládila se je strnžica,
Kamne pesek je zasúl.

Legel sem na breg zeleni,
Teža moja stlači tla,
Da se voda šumno speni,
Da je kamnje šlo iz dna.

Prašaš me od kod ta peza
Da se j' óžil breg od nje?
Veš kaj je dekliška jeza
Ko ti legne na srcé?

II.

Bi šla na goró
Pa negre čez vodó
Ni mostú ne brví
Ki čez potok drží;
Prišel je fantíč
Tak uren ko ptič,
Preskočil z menó
Je globoko vodó;
Mi je skočil v srcé
Da iz njega ne gre,
Pa tud nečem tegà
Da bi šel iz srcá

III.

Zbrali smo se v zboru
Jaz in pa kolegje,
Unstran mene sedla
Je pa zala Julika.

V njo poglèd obrnem,
Gledala je ná me,
Vjameva se z gledi,
Ona trene brž na stran.

Sramožljivost lepa
Zarudé ji lica,
Kjer se pomnoží še
Le števìlo rožnìh boj.

Kakor ona trene
Zgane meni srce,
In od teh mal goni
Brez mirú me strah in up.

Čudno! saj sem vendar
Gledal jo tri leta,
Al oči so vselej
Vidle zalo dekle le.

Prašal nisem níkdar
Kaj in kdo je ona,
Danes pak sem šepnol:
Kdo je pa ta rožica?

IV.

Lica Julične rudeče
Kakor vrtnica so barve,
Pa tak rada ljuba zoba
Sladkosočne pomaranče
Da pozóba jih ne mesec
Za dva tri rumene zlate,
Jaz pa rad jih semkaj nosim
Z vekomaj zelene Laške
Sem spod modrega obnebja
Nikdar skritega v oblake,
Ker jo ímam rad ko pómlad
Vi š njeve vijole krasne;
Saj je ona solnce moje
Ki vse raznobojne žarke
Na mladóst razlija mojo
Da vesela spešno rase.

V.

Dokler sem študiral
Ljubice sem zbiral,
Danes kakor včeraj
Dve sem ímel zmeraj.

Ena b'la Krajnica
Ena pa Nemčica,
Pustil sem Kranjico,
Šel sem za Nemčico.

Sape so odvele
Z rojstne me dežele,
Tuj sem kraj izvolel,
Pa na tujem zbolel.

Od menè orlica
Zbegla je Nemčica,
Stan sem svoj narisal
Pa Slovenki pisal:

Pošlji mi Krajnica
Moja golobica,
Zlo vest al veselo,
Zdravlje al smrt belo.

Pride list in pravi:
  Naj te Nemka zdravi,
  Naj te Nemka leči,
  Saj ti je po všeči;

Zdravje dečla mlada
  Imam sama rada,
  Pustil si Slovenko,
  Smrt ti pošljem grenko.

VI.

Oče ino mati,
  Ves moj mili rod,
  Vsi so se motili
  Da bum jaz gospód.

Le motilo ni se
  Sestrino srcé,
  Toda je hranila
  Sestra sam za se

Ona je imela
  Bistro gleden vid,
  Pa je zapazila
  Sklep mi v srcu skrit.

Nije v srce segal
  Tiste dečle brat
  Ki sem jaz jo gledal
  Nad vse druge rad.

Pa ni bila huda
  Kakor roda več
  Da sem si odločil
  Potovati v Beč.

In ko sem odhajal
  Z doma v daljni svet
  Nikdo ni slovésa
  Šel od mene vzet.

Samo sestra spremit
  Šla me je takràt,
  In poslovil z mano
  Se je dečlin brat.

Dečla sama pa mi
  Prišla ni na vid,
  Pa tud jaz sem skušal
  Odvrnoti snid. —

Ko sem zvršil šole
  Vrnem dohtar se;
  Oh, kakó vesela
  Bo me pač deklè!

Oh kakó vesela,
Bo me sestrica,
Dol na konec sela
Bo mi prot prišlà.

Dol na konęc sela
Nikdo šel ni prot,
Hóditi sem moral
Sam to dolgo pot.

Oča ino mater
Greje topla peč,
Ganol sem ju kakor
Ktera bodi reč.

Pozabila sta me
Kakor kako stvar
Ki od male cene
Zá njo nam ni mar.

Solze so oblile
Zdaj me čez in čez,
Stopil sem iz hiše,
Zdihnol do nebęs

Dečlin brat me vidi,
Prime se na jok,
Dolgo skup drživa
Sklenjenih se rok.

On mi je naznanil
Britko pripovést
Da obema nama
Žalost je posést:

Da mu mila sestra
Prišla je ob um,
Ker, da gospod nisem,
Šel je na njo sum.

In da moja sestra
Pod zemljico spi,
Ker njegova draga
Biti smela ni.

Da obnorel nisem,
Čudim se, takràt,
In da ni obnorel
Moje dečle brat.

VII.

Pobič sem pod gradom hodil,
Gospodična v lini stala,
Pa mi z line govorila:
Pobič, ki po zemlji hodiš,
Kaj bi ti po zemlji hodil,
Hodi k meni gospodični;
Ne bo treba kruha jesti,
Ne studene vode piti,
Ne po črnih tleh hoditi;
Hodil boš po lopah belih,
Jedel boš pogačo belo.
Srebal boš rebolo sladko,
Ljubil mene gospodično.

Šel sem šel v te bele zide,
Hodil sem po lopah belih,
Jedel sem pogačo belo,
Srebal sem rebolo sladko,
Ljubil gospodično mlado.
Al prišel je angelj z mečem,
Spodil me je 's paradiža;
Spet po črni zemlji hodim,
Čeren kruh prižuljen zobam,
Pijem vodo iz studenca,
Ljubim vse in nič ne ljubim.

PJESME

Stjepka Ljuboje Lopašića.

JEDNOLIKE.

I. Cvjet.

Gdje no kršnih sred brdina'
  Na vrh Kupe pram sjeveru
Vrletna je klisurina,
  Kôj podanak vali peru,

Niče cvieće perivoja
  Studenoga sred kamena,
Miloduha, raznih boja',
  Lika nježna i ljuvena.

Cigli jedan razlik stoji
  Od svih inih tudjer cvieti',
Svedj uredno onaj koji —
  Cvate zimom kô u ljeti.

Rumen kao zora rujna,
  Beo kao gruda snjega:
A dva zrnca modra i bujna
  Ures mu je po vrh svega.

Što je dragulj medj kameni,
  Što danica medj zviezdami,
To je cviet taj nevidjeni
  Medj vrtlića tog cvietkami.

Ljubki cvietu! da mi te je
  U vrtliću svóm imati,
Veće slasti za me gdje je?
  Neżel tebe njegovati.

II. Sokolica.

Pokraj Kupe na strmini,
  Vrškom brda kamenito
Stoji gnjezdo u davnini
  Prošlih časah jur savito.

U sred gnjezda gorostasna
  Što se neba, rek' bi, tica.
Čas boravi mila, krasna
  U tišini sokolica.

Oči baca pram sjeveru
  A do rieke uz strminu,
Motreć vale, gdje se teru
  Nehajuću o skalinu.

U čas mile poje pjesni,
  Kô da s čara jele zveče,
Razliega se glas nebesni; —
  Divno vrsi gore ječe,

Na nožice lasne skoči,
  Prodje lutom plesajući;
Scienio bi, da kam kroči
  Radost nikne zlo se luči.

Sokolica ah ljuvena!
  Doletjeti kad bi htîla
Na mâ prsa raztužena,
  Za viek bi mi draga bila.

III. Vali.

U liticu gdje se Kupa
  Iz pod grada k buri vije,
Nemilice rieka lupa,
  Mnogi tudjer val se sbije;

Na površju na tisući
  Srše prednje rijuć sputa,
Sve to većma odmičući
  Krupan sitne ždere, guta.

Hite niza strme žale,
  Sad u klanac su stišnjeni,
Sad opeta se razvale
  Bajnim dolom razliveni.

Spješe jagmom prek grebena',
  Nit trenuta neborave,
I prek šaša ukorjena
  Hitar tiek svoj neustave.

Leću brže lastavice,
  Lasnie plovu nežel ladja,
U razdolje amo nice,
  Gdje no bent ih nove radja.

Zdravo došli vali mili!
  Mili ste mi jer u kraju
Onam' se o lut ste sbili,
  Gdje se sćienim ja u raju.

IV. Ljepotica.

Na golemoj klisurini,
  Kój urvinje rieka liže,
Ponosno se u vrlini
  Pram sjeveru gradić diže.

A po gradu s' dieva šeće,
  Andjeo raja zemaljskoga,
Pramaljeća nježno cvieće,
  Rujna zora oka moga.

Dieva u kôj sve dragosti
  Su spojene tog života,
Kriepost i lier nevinosti
  A vilinska k tom ljepota.

Mila i krasna kao Lada,
  Stasa vita nalik jele,
Mednih ustah lìka mlada,
  Rumen lica, pùti biele.

Pogled njena modra oka,
  Sunašce je na vedrini,
Bistro čelo sred iztoka
  Zore biele ures čini

Dražestvena ljepotice!
  Zlato moje, ljudče krasno!
Obrni mi tvê zenice
  Da me ogrije sunce jasno.

V. Rob.

Gdje uz hridi Kupa ruje,
  Grad se diže sred kamena,
A u gradu tom stanuje
  Dieva krasna i ljuvena.

U te dieve rob sam mladi
  Od sukoba prvog postó,
I u sladkoj vazda nadi
  Sve do sele vjeran ostó.

Žestoku mi srdcu ranu
  Jur pogledom prvim zadà;
Modrim okom na me manu,
  To i nujna bol me svladà.

Još me stavi u verige
  Crnih pramah svojih vlasi',
Gdje s velika vaja i brige
  Razstvaraju me uzdasi.

Najliše mi kob užasna
  Što me krije mrak-tamnica,
Gdje nevidim sunca jasna
  Sa njezina vedra lica.

Ah ljuvena djevojčice!
  Milosti mi udicl' njeke:
Oprosti me mrak-tamnice,
  A ja rob sam tvoj do vieke.

SLAVULJ.

Tišina je u dolini,
  U dolini samotnoj;
Mjesec svietli na vedrini
  Oko njega zviezdah roj.

Sàm potočić neumukne,
  Romoni mu svedjer tiek;
A iz duplja jeja hukne
  Razlegnù se kobni jek.

Da do moga slavulj dvora
  Oživljuje tihi gaj,
Na grančici do prozora
  Poje milo, kô u vaj.

Čini se da narav sveta
  Podjeluje pjevcu sluh,
Samo srdca bol móg kleta
  Odzivlje mu i moj duh.

Milo ti je moj slavulje
  Blagom noći prostriet' glas,
Slavuljica tvâ najdulje
  Uslišat će t' ovaj čas.

A ja biedan sve do zore
  Mogu pjevat cielu noć,
Draga moja u biele dvore
  Neće, neće k meni doć'.

SPASOVDAN

na

BLATSKOM-GRADU.

Pripoviedka XVIII. vieka

od

Božidara Milojevića.

O na nebo uprite oči, ne na
Biednu (Slavoniju) slavskog Juga djeco!
Tà sva vam je široka zemlja tuge
Široki prizor!

P. P.

Eno dolje u divnoj ravnini plemenite bašte Slavonije izpod arkadičkoga našega Velegrada na desnoj obali titrajuće srebrne Orljave medju bielom Pleternicom i starodavnom Rekatinom, kuda povrb podzemnih ruševinah samo noćni tajni prolieću dusi — uzdiže se od vajkada gorostasan, ponositi Blatski-grad. Kule su mu čvrste, nalik sivim orlušinam, uzniele stas visoki, uzhitile završne si glave u vrhzemske zaoblačne neba kraje i zazurile sve po dvie uporedo četirim stranam uzkolebana bojna svieta na svilne poljane, kršne brdine i slavonske pravječne guste gaje. U sriedi mu troglavi sôko blistnati toranj, opasan dvostrukimi doksatî, izpruženimi u kućevne triemove do nad hrleću hladnu riečicu, gdjeno snabdjevene dvie londje, reko biš, sobalit će se u buk

prostrana vira, kojim je ljeti i zimi riba i tica plivačica na hiljade zamriestila. U njem je zvono srebrna glasa, što prozorjem, dankom i sumrakom opominje duše na pozdrav angjeoski; — nješto malo razvraćena pokućtva i ništa više do samotne grobne praznine, nesnosne pliesni i tutnjevine.

Sa sjevernih oblih kulah četiri su duguljaste, tiesne šupljine, četiri zasjednice dušmanske domišljatosti i poizborne izglednice debelih šumah i romantično-prepletenih u daljini plavetnih planinah.

Tri pridadši iz prošloga vieka jedanajsta evo teče desetica godinah, što se u toj posvećenoj gradini neoglednù tatbinsko zlobno oko, neovìtlà stopa pustahinska i nezabljesnù ljuti mač na inače preostoljetnu gniezdu crna poganluka i hajdučke drzovite samovolje: veće šetje plemićki kupljenac putanac opanak, a dugimi širokimi hodnicî žamori vatrena vlastelinska rieč kršćanska, te budi s proste uzvišene narodne pjesme, budi s gostoljubna ognjena glasa, orì visoki tavan grada i golema ravan poljane izmedj zelena travanj-luga i ob desnu povisoka duga briega.

Golemu tomu iz mermerca crnca u zaoblačne visine podignutu zdanju protegla se dilj obale u tihani zapad prostrana, cvietjem i povrtjem kićena bašća nalika više raju zemaljskomu, nego l' vrtu ubožkomu i perivoju ple-

mićkomu. Obraštena gustom živicom a prekrižana s više redovah sjenastih, krošnjastih lipah, oplemenjena prirodnom razkoši bje svratištem veselih družtvah, bje ljuvena majka i prijateljka dobrodošlih gostih svomu čestitomu prijáćku i domaćini. U njenoj sredini razgranilo se dvanajst granah s jednog jergovana, spod njega su do dva stola i četiri brezove biele naslonjače stolice, ledenica i vrtlarov kladenac.

S južne razvaljene kapije spružile se do na deset aršinah u daljinu oko grada bojadisane, oširoke vratnice, te opasuju dvie kule i južnu grada stranu; dočim u iztoku uličica, a iz nje u grad čvrsti most na Orljavu zavadja putnika i gošćenika do na bielu cestu današnje Padežšume i malana Mitrovac-seoca.

Drugi pút od jugozapada sieče plodne oranice i bujne sjenokoše u vijugastoj crti k širokomu kolniku „Gospina kipa“ i onomu davnomu izvorzdencu, gdje si je vitežki Slavjanin s mnogim inorodnikom crpeć vodu razgaljivao vruću grud i zapaljivu utušivao žedju.

Išo iz Zlatodola il' u Pežegu, tegnuo u Dievomarijanski cistercinski Goto il oko podignutih kulah Juriše gospara crkvištevačkoga do vajkada Kolban samostana, gledeć amo i tamo, viek ti trepeće u zdravoj zenici ponositi, starodrevni Blatski-grad. Njega je gledao pobratim viškovački, njemu je zavidio visóčin vrhovački,

pozdravljo ga Maglaj krasni, budio ga Serail jasni, Cernik dole Baćindole, Kamengrade i Velika dika — a sve bregovom sa visine, a on sve nje iz ravnine. Zub ih vremena sve oglodao i iza nemila musulmanstva bedeme im i kinezke zidine razorio, il im na njihovih temeljih čovjek opet sgradu satvorio; — samo on s požežkim starinstvo obvolio i ponosan se ukočio, ne toliko sa siede slave svoje, koliko s odlike sjajne obitelji, koju štiti stari Stjepko, vlastelin i gospodar njegov, ljubitelj puka i ljubimac pučki. Sa dva sina, dva mu siva sokola, Vladimirom starjim i Ljubojem mladjim — najstariji mu se Vojko izgubio —, sa dvie ćerke, dvie angjeoske golubice, starijom Danicom i mladoljetnom Lucom, s milom suprugom Ljuboslavom, s babom Terom, s Vidom slugom i s više inih posluživeljah — uživa u časti, ljubavi i slasti blage dneve starosti svoje.

U jugoiztoku posred podgorja pleterničkoga na temelju aginovskih i begovskih obitalištah uzviruje zelena kuća od tri visoka spratā. Dvoje gornje prozore zastiru ljeti i zimi biele zavjese na pozlatnih prandjah i vele gledaocu, da je to dom Juriše plemića i njegove hamišne obitelji, koju Julija-baba neumrloga za Pleternicu Jakova sa dva sina, dva sokola, Slavišom i Milivojem i š njim sačinjava, i koja se jur od više ljetah sa Stjepkovom porodicom dobro gleda, al se od njeko doba, do baš

kad se sresti morahu, jedna od druge ponješto tûdje. A zašto? — To je u Boga! ni sám Stjepko nezna, sudbina je htjela za kar il po pizmi i, — tako bi. Nu k tomu za ubaviest valja još pridati: da ih bogatstvo i odličnost nije razlučivala; jer toga oba grada s poštenostju puna biahu; već se upravo njeko proklctstvo svalilo u u stare zidove njihove valjda zato, što im je sloge i ljubavi ponestalo.

I to je spoljašnost grada, u koj te uvadjam mili čitatelju i slastna čitateljko, da znaš kad je nestalo onih zidinah, nad kojimi divno danas pase stado, frulâ ljuveno pastirče mlado i uzdisajem često zaplakiva srce slavonsko:

Crne tice po teb' sada lete!
Crne tice Blatsko! zlatna kljuna, —
Nazlobnice jala i osvete
A pjesma im zlatna glasa puna!
Oh! zdravo nam slavne razvaline
Pred kiem' dušman padaše u strahu
Dok slavonski vrli junačine
U zidinah vaših pribivahu!

U to ime Bog!

I.

Što je ljubav kad njezini gosti
Plaču bolni s nezasitnog glada:
Jedni u suzah bezbrojnih radosti',
Drugi u suzah neizbrojnih jada'?
Tajna stara, koju smrt otvara!

Tiha li je Padežšuma kraj Orljave ladne! Mili Bogo kano da je svjetska mrtva tišina o pô crna petką! *)

Još ni čarobno lice ljubovne zorice od iztoka zarudilo nije, liepa kita junačkih boracah već prejezdi prostorje divne ravnine, zamašì brežnaste vrline i vine veselo Blatskom gradu pod stovjeke stiene. Stari Stjepko zahitio šarku, a Ljuboje prigrlio diljku, pa ostavlja mater i sestrice i odlazi s četom put debele zelenšumice.

U gradu je još sve u snenoj sponi odihavalo, težke brige odbjegavalo i o daleku poželjenu kraju sanjalo,

*) A kako i neće? kad je u njoj noć i tmina, vječni mir i gnjezdište plahe zvjeradi i potajno iduć mučke porazljive noge hajdučke! Grobna li je dakle ota Padežšuma!

kad se je djedjerno to družtvo u sobi dolnogradskoga sprata na glas Stjepkov žurno sabralo, šljivovim pivom i pecivom srca si okriepilo, duše pripetljalo, otca i sina pozdravilo i na urečeni poso se odpućivalo.

Juriša bješe, koj mu ponajprvi zdravlje nazvao, k žurnosti ga potakao i ručka ga sjetio, što ga dva delije pod debelim dubom imadjahu priugotoviti; jer poput otacah dvama mladcima bjè i mala stanka preduga.

Kad skočili na pitanu kljusad i ponieli pram Padežu stazu, samo cviljba nastade zvjeradi, samo hûče šuma i dumače, kan da zemlja sa strahote plače.

A tko l' da je ovo mili Bože, što već sjašio upjenjena hata svoga, prikvačio uzdu za glogovu granu, pa spod hrasta šećuć i njekoga čekajuć, ugadja si srcu vijanjem i cìkom ukupne divljači a naime vitih kunah i umitjnih srnah, te misli na dobru lovinu prekrasnoga dana, koj veseo rodit će se skoro — tko l' da je ono? —

Pomrčno i neizvjestno je; — pustimo se k onoj četi, što se za njim žuri — da vidimo, tko je!

Oprieda joj idu dva milena brajna, dva stara poznanca, srcem i dušom Požežani a korenom Pleterničani, ne toliko dobom i imovinom, koliko rodom i kreposti različni; jer pred triest godinah bjè desnoga od njih stanište i posjedstvo alkoranskih klanjaocah svojina, a kad ovi na ladno zapuhali te u bieg se iz Slavonije i s

Blatskoga dali, pade po sreći i novčanoj vreći divni grade knezu u ruke; dočim drugi, pobratim i nuzjedilac njegov, od zamande čiste slavonske krvi diete, zabaštinio što žuljevî, što kako, djedovinu i otčinsku stečevinu. — To vam je Stjepko i Juriša.

Nje sliedi duga povorka frižke dobro oružane momčadi, o kojoj biš reko: ide na hajduke. Još samo nekoliko poskokah, pa su šumi na ulazku.

„Čuli ga Jurišo? — alaj je njegdje vitorožast! Náda je brajne — — dobroj lovini!“

„O pod suncem nikad bolje sgode!“ upane Juriša u rieč Stjepku, koj opet prihvatì.

„Nebilo samo naopako, ko baš danas bila godina, kako je onaj moj nesretnjak poginuo. Ja sam ovoga svoga“ pogledav preda se izčeznula Ljuboju „ustavljao doma kraj matere, predočio mu ljutu bratovu smrt i žestinu okrutnih hajdukah, al nehtjedè ni čuti ništa. To ti nije ciele noći zadriemalo, već se opremalo i puške svjetlalo, ko da će za onim odpadnikom k tomu bundjiji Rakociju.“

„Da zbilja! hm! kakih hajdukah?“ zamrmne Juriša — „baš te htjedoh zapitati moj Stjepko: što čuješ o kleriku Vladimiru?“

„Nepitaj me zanj brate rodjeni! To pastirče ni nemari za me. Piše materi, koja eno izkàpa od žalosti:

da će se svući i uverbovati pod barjak toga dušmana kraljevskoga, a o tvom domu ni slova do pozdrava strìki Jurìši."

„Hvala Bogu, da se i mene sjeća!"

Kako nebi more? ta ti si ga odhranio i od smrti obranio! A on je zahvalno nezaboravljivo momče!"

„Baš zato sumnjim e da li bi sablju obljubio? zna bo želju moju i majčinu kroza te."

„Volja ga! kako si prostre, onako će i spavati!" to rekavši Stjepko svomu pobratimu Juriši, stignu pod hrast, gdje ih Slaviša sa došavšim jurve tamo Ljubojem komaj dočekao.

Iza male odmore zarudieva zora, Stjepko snimi samuršubaru i povikne veseloj družini:

„Djeco moja! zora siva, a danak se radja — Bog i sreća!" — na zvuk roga moga u lad hrasta debeloga — na sastanak o podne!" —

I zdrave si šljivovim pivom; spopinju se na hitre konjice, pa u šumu s Bogom! pojedince.

„Bolje u skupu i ne na daleko!" zagrmi Stjepko, misleći na dva poslanika grabežljiva. Lovci izčeznu — i zora š njimi; sunce izrenù i dva momka iz Blatskoga krenu.

Jeste li slušali idući spod pernata vjetrom tjerana oblaka, kako huče i šûmi, ko da hoće da sve živo za-

glumi? Stajaste li kraj koga visokoga vodopada, il voziste li se kad na burnoj biesnoj vodi. Jeste li se riečju razumjeli od težke hùke, straha i halabuke? Nieste ufano! — Čujte! eto sličnu graju u Padežu gaju!

Plašljivi: haj! haj! — podulje je odjekavao gustim zabataljnim ravjem debela luga, njega često puška pozdravljala, a na taną mnoga zvierka neugodno zajaukavala; srce ti se ledî s tog užasa! Tako trajalo vàs dan njedje do ručena obroka, kad u jednoč tam pod gorostasnim stoljetnim dubom starina stao i u rog zatrubio; — svaki od potjere odustao i k zvuku se vratio, jer je vrieme opočinka.

Lovine izobil. — Veliko veselje. Nitko nenagraiso do Ljubojina hata, koj si je prednju nogu malo okrvio, nu se sretno s jezdiocem povratio. —

„Djeco! kako bilo?“ — „Dobro!“ čuje odgovor stari Stjepko oda sviuh; tim se i sám obrne i posjedju.

Bez ikaka variva uz više čuturah i debela peciva podkože si i uvruće junačke lovačke grudi a uzpire odvažna srca te podignu svi za visoka sunca zresno družtvo k toli važnomu poslu. Vrieme bježi i biegom u vječnost izčezava. Nije dugo postojalo a iza živahna klikovanja i orovitih pjesamah zovne opet glasnom trubljom lovce na njekoliko hitacah da što vrućâ, živâ, ol ubjena kući donesu. U to ime još po kupu pa se dižu

i veseli odlaze, a pred svimi izbjegnu i već se nevide dva poočna braca, ko su im i otcevi, što su na sielu nješto dulje pri lozića kâpi zaostali.

Žamor opet zvjerad uzvieri a česta pucnjava zagna ju u špilje i gudare lovacah. Náda pukom ostà željom, — i na glas trublje vrate se k objedištu. Njekoliko ticah, kreštelicah, nješto zecevah i kunah biaše sva ulovina njihova.

Zahman čudo u Stjepkovoj glavi, zalud momčad i Juriša psuje — više udêbati nebi moguće.

„Eh ajdmo sad do kuće", reče starac od Blatskoga grada. —

Sunce je nagnulo na zapadnu polu; mrtva tišina obujmila šumu, iz koje odmiče bogata tá lovačka četa. Nitko se ni neobzire nekmo li na što zaostala možda misli, već sve u divanu, njeki lagano idu, a njeki se bome i utrkuju. Kad bili lugu na domaku, al će njetko Stjepku od ozada:

„A kamo Slaviše i Ljuboje?"

Na to se brecnù knez i plemić i rieč im razgovora zabjegne; bliedo se pogledaše i kano da otežko zadrhtaše. Uzbunjeni svikolici obziru se naokolo, nebí li ih spazili ili čuli. „Bar hrtovi lasno laju!" grčevito će njeki jezdilacah. „Nije moguće, da nisu čuli roga," prida drugi; „ja sam bio ponajdalje i zvuk oštro u uših mi

zveknù; mora da su već kod kuće" presjeći će treći, a Stjepko sdrma pleći govoreći:

„Dobro bi bilo vrnut se po nje!" Još on u rieči a šuma zaječi, — nedaleko puška grunula i zvierka zadreknula.

„Eto ih!" zagrmi Juriša. „Ajdmo!" i konji krenù sámi. U jednom hipu bjehu u orljavskoj ravnici; prevalili predšumsku šikaru i nadâli se k potočnu vrbaku; a mi je sbacivši s oka, stanimo i vidimo, tko se ono žuri za njimi i za sobom vije gustu prašinu u zaoblačnu visinu?

Prašna je ulaštena šarena kočija; u njoj sjaju dvie zemaljske zviezde; pod nju upregnena dva visoka hitra vranca; tjera ih momče od 18 na oko godinah; ime mu je očijega vida. — Prebrusiv Požegu i vrnuv preko Orljave, voze se u šetnju šumi uz pročelje dvie pobogu rodjene sestrice, dvie kćeri Ljuboslave svoje kneginjice.

Desna je starija i cvate sada 17 ljeto. Nije drugo van vrhuzemsko bitje, koga se živa razumna stvora dva oka dosta nagledati nemogu. Modre oči, plavetna kosa, angjeosko razcvalo lišce koralustne i biljinzubi, vitak, struk, divni polet, nježne grudi, vilin vrat, obrvice mrke pijavice i malane ručice uzvisuje ju na što višjega od zemaljskoga stvora, — kruni ju na prestolu divne božice, ime joj je Danica.

Lieva Luca, mladoljetno djevojče u 10. po prilici godini, njoj posvema slična, al za nas manje važnosti u ovaj čas neobična.

Kad došle pram Padežu, izašle u podbrežje i po okrajnoj mirisnoj cjelini zaredile uzduž brati jagode. Gô brežuljak s rajskim jagodah rumenilom nedaleko od ulazka povuče ih umah na se. Danica zastane na petdesct od prilike koračajah, a Luca odskače kano mlado jelenče na onu bližnju ledinu, ostavivši si sestricu, koja sglednuv u trnju krasotnu ružicu obziraše se milim glaskom pjevukajuć i onud se vrtjaše, dok ju neuzbrà i liepim čiminom k šumi neposkoknù.

Kad ona na ćošak, čuje psetance gdje laje, pohíti do vrh brega, da vidi šta je. — Dùkne iza grma, vjetar popiri, odbaci joj zavjesu s obraza, a tud leteći jahaći konj se brecne — pa kući — Slaviša padne i krv mu iz glave poteče u veliko.

„Isuse i Marijo!“ zacikne izvansebna Danica i pritrči k ozledjenomu b.edniku, komu jedino srce žívi.

Oči je sklopio, — vàs probliedio, čelo jako ozledio i od bola uzštrepio, kao šiba na vodi.

„Slavišo, Slavišo!“ poče ga zazivati tužna dieva; — zahman; premda čuje njene vaje i uzdisaje, nemože se ipak preoćutiti i pogledat joj gorke one suze bojazni, kojimi izpiraše vrelo krvi i tráše ga klečećki bielom svojom maramom.

Iza male postaje progledi ozledjenik i reče:

„Danice.“ — — Uzdahnù i opet reče: „Danice; — srce;“ i na cielov povuče joj ručicu.

Tako klečećki podulje je jadnica nad njim bdila i suze ronila; kad li u njeke Slaviša se osviestì i blažen ju pogleda.

Ona skoči, zovne Vida i Lucu; zaveže mu rubcem svojim ranu, popelja ga do kočije, u kojoj se odvezo u Pleternicu, — a one obe požure pješke za dana u Blatsko, gdje im majka jur od podneva glavoboljna ostala.

A Ljuboje?

„Jadni Ljuboje nevoljno li je stanje tvoje! tužan li je položaj tvoj! Ti zlopatiš strašno u strašnih i nemilih razbojničkih šakah.

Za te nezna vierni Slaviša!

Jadni i čemerni biedne domovine sine, što zaletì u užasne strane?!“

Tako na prekopu hrle Drave Ljuboje uzdahnù okovan usred tmine tavne, kad ga na Orljavi spomenuše u gradu junaci, a mi ovdje. On morade u tudj sviet u nemiran vilajet!

Sunce je davno zapalo, danak se ljuti sakrio a noć je razastrla mrenu koprenu svoju nad junačkom Slavonijom.

II.

A moji te uzdisaji
Dižu gor, tuj zviezda bùdi,
Te mi sjaj u sreći i vaji' —
Tam te neće stići ljudi!

Osamnajstoga vieka osme godine krasno je srpanjsko svanulo jutro.

Jasni traci životvorna sunca razplinjuju se po krvlju umivenoj čarobnoj bašti Slavoniji i sjaju u sve kraje sreći i zlatnoj nastavšoj dobi blagostanja i slobode na sretnije godine i danke, za Slavjane dične i krasne Slavjanke, a divna poljaña već zavrvì i zatutnjì od silne svjetine, što se sgrnù s pluzî, da joj rastu strni i jedreni kukuruzi.

Više stotinah muževnih grlah zazviždalo, uzhajkalo odmoreno blago dugim[illegible]logovî romantične ravnice, a na stotih sipkih postatih vilinske srebrozvùke glase romonišu božansko-narodne omir-pjesmice. Ciele svečane dane kolo viju sve u mrak, od zorice krasotice mlade naše seljanke; kolo vije, râd ih grije, poj se čuje, srdce

podcikuje, nebo se smieší, zemlja veselí, jedno drugomu ljubav želi, a brazde ko da se sáme siplju od milinja i pojanja.

Rajske tice pjevačice nasitiše se i napojiše, složiše rajske glase sa žuborom ladne vodice, doletiše i zavrkutaše u potočnu vrbaku, uzputnom grmaku i debelu, podaleku lugu, da se od dražesti srce u slušaocu raztapa.

Usred poljane podaleko od Blatskoga grada pod rašljastom starom vrbom, priprosto odjeven stoji ovisok, vitak momak i gledje ko zapanjen u mrke orljavske stiene, te na poslenike nepazeć, vàs utopljen u mislih ni nespetì junaka, koj ga mimolazeć pozdravì, izbuljenima očima blied promjerì i, „zalud!“ progovoriv, uvrnù stazom k mostu. — Kad li u njeke zievnuše vratnice, dva vranca vilovita prhnu s ulaštnom kočijom okraj njega put biele ceste; gradski se kapci i prozori odapeše i pootvoriše a tanani angjeoski zvuci zatitraše po čarobnoj okolici tihim povjetarcem. Mladić stoji nepomičan i nepogledav pravo karucah i u njih samotna starca, komu na pitanje: „je li prošo komšija?“ jestno samo glavom odmignù, oči začarane u grad upirući i slušajuć.

Naravi! naravi! ah! ti razbludnice
Ti pod nebom svega mila ljubimice!
Liepa si moja si naravi! naravi!
Kamo sreće da si m' u prilog ljubavi; —

Ljubavi! ljubavi, kojom sad se trâvim
Probijaš mi srce mačevî krvavim!
Ah! nemoj, nemoj — u mrak me zavi
Da tužna nemr'em na svieta jâvi!
O naravi zavij takve nesretnice
Il srećicom tari gorke im suzice!

Kano jelen vitorozi baci se na vatrena žerava i strelimke izčezne u daljnoj daljini ogromne pleterničke ravnine; umakne u vlastelinske biele dvore, gdje osamljeno srce mlado, srce junačko, sponom žestoke ljubavi u četiri biela zida ograničeno, neodoljive tuge more.

Naslonjena o ruku u spavaćoj haljini na visoki prozor mrtve sobe zablistà mu jadnomu bisersuza na sokolovu oku; ona kanù i druga briznù, a traci žarci lisiknuše se o nju ko o rosičnu bisernu kapljicu. I ko već njekoliko nemilih danah, tako kratka grobovna tišina nebješe mu u burnoj, turobnoj duši ljetna no užasna i biesna zimska noć; biaše duga, ljuta godinica, biaše ojadjena života njegova smrtna ranica. — U kasni mrak došavši sinoć kući nit oka stisnuo, već ju cielu, bogovitu probdio i čekao na odsudan uhodnikov glas. Težki uzdasi nadimahu mu jake grudi, koj se kò na osmrtniku slievahu u se, a odah im se lepršio po tananu zraku poput slapovah po neizmiernoj pučini, kano zvono romoneće po pustinji.

Dva vilinska njena oka sretoše se o zalazku sunca opet š njegovima, al u prisutju Ljuboslave majke njezine nedopušćeno mu bi k angjelu svomu i boginji svojoj nakon mjesec danah trajuće bolesti ozdravljenomu nanovo pristupiti.

„Ah Danice! Danice! — dušo moja i srce!“ to biješe triezan uzdah pjane duše njegove, bje pravi kamen smutnje za njega.

Gledao je jasni iztok, pribrao prstî tanane zlatne strune i uz čarobnu jeku gudio je divnu pjesmu:

Ti sunce sjajiš krasno
Tvoj svaki blista trak,
Mom' srcu plám je 'gasnó
A duši mrak, pa mrak!

I bježim tužan k dievam
Osamljen išćem lug
O tugi pjevam, snievam —
Plač mi je vjeran drug!

A kad je završio i glasom pao, srce mu opet uzdahnù k nebu plamenomu:

Ah! u tebi sobo zar do groba
Jadna duša da mir više traži? — —
Ne! — proždri me zemljo sužna roba!
A ti snena varko već nelaži; — —

Mrzi, gine sve u duši meni —
Gdje si? gdje si stvore božanstveni?
Kaži mi se o ti rajska cieno
Da se bacim na krioce njeno!

Po tri puta je opetovo Slaviša stražnje redke, po tripat se prozoru navio i željan nalukava cjelini na cestu preko slamnatih a zidanih pleterničkih sgradah, kad li u njeke spazi glasonošu, gdje na konjcu ujezdi i tihom mu zanovenu.

„Vide! moj Vide! gdje si? — kako je?" — —

„Žurno samo!" biaše vàs odziv usopljena mladića.

Zavješenom o ramenu diljkom i lovačkom poputbinom, turobnoj i ucviljenim srcem čedo si drago gledajućoj majci opremljen Slaviša ni „s Bogom" nerekav, snidje okomnimi skalinami kući na prag i vine u lug prekorljavski, a Vid polju nada poslenike.

Na razkršću mu uz rieč preži ruku:

„Dakle nikoga do nje? — — i babe? — o južnoj dobi!"

„Mati je otišla u Djakovo po Lucu, a otac na vieće u varošku kuću," odgovori Vid i razstanu se.

Ko kad lavica traži izgubljeno lavče, a srnića omiljeno dovikuje lâne; ko kad majka grli si jedinče, a zorica pozdravlja sunašce, vasdan tako šumom, neizmier-

nom šumom tumarajuć mladi naš lovac vilu svoju zvaše i ono mjesto po sto putah ljubljaše, gdje mu je s konja padšemu krv procurila, a Danica ju bielim otarkom, što ga odonda u žepu nosi, — pomno brisala. Mnogo mu se drugda poželjeno zviere danas na vidik pomolilo, mnogo sliepo nišanu nametnulo; al on, osim što ga nevidjė, još ga ni nehtjedė ustrieliti, — misleć vavieke na srce si drago, na košuticu svoju, da ju neustrieli. Sav bi lug prohíbao i hrastje obtrkao pa se opet i opeta k tušku suvratio, na kome mu je prva iskra ljubavi u ljubavno srce frcila. — U tom se i sunce na vîšak podiglo i najžešće trake na zemlju spuštalo, a on se predav uručbini višjoj pane na dorata i ponese rječici na mostić.

Već tu se občaran rajskim, iz predgradske bašće dolazećim pienjem na jahaču zaustavio i tu se već u raj prestavio razabirući:

Ah! kad tebe ljubit nesm'em
Drugog volit neću ja,
Mà da krasom Ljelja-boga, —
Mà da suncem neba sja!

„Danice! Danice — slastna ljubice — ti si to! — — Ti si to!“ podcikne vesela duša njegova i tisne dvoru na vrata.

U cielu gradu ni žive duše do babe Tere, koja nágluha kraj kuhinje u sobici sjedi i predju motajuć u vitó gledi, te ni nespazi, gdje joj Slaviša rukom mahnù i predavši momčetu uzde, da sprepelja malo vranca, podje u razkošan vrt pram zelenu jergovanu, okle glasci dopirahu.

Divno je bilo nebo, čaroban biaše perivoj i zimski u njem jergovan; poljana se malo stišala, grad je mrtvim múkom mûčao, sve biaše u naravi živi raj, kad je blaženi Slaviša nogu onj spotaknuo i u dražesti njegove zaplivao. Čuo je skladne tičje pojke, čuo milu ponuku sladjane si nade, rajske naravi tihane čuje sbore, kako mu kroz tanane zračice angjeoskih korah pjesmice božanskim zasladjem i milinom dopíru u uzhitnu, samosviestnu dušu; sve to čuo, a sad pretrnuo, kad, odprievši škripajuća vratašca, iza male stanke melodično započme:

Ti jedini moj si bio,
Ti me voliš, znadem ja:
Al dušu ti mrak uvio —
U njem veneš ti i ja!

Pa opet sdvojno i razbludno:

Kud pogledam sve mi tavno
Do bijela dvora tvog, —
Da l' ću u njem ikad više
Parit pogled oka mog?! ——

„Hoćeš božice moja! hoćeš vjera i Bog!“ težko uzdahne iza gusta grma nadimljena grud Slaviše, koj se primaćė za tri koraćaja i ugledà si sunce života u rujnoj zorici lica Daničina. Srce provaljuje junačke prsi, duša hoće da uzleti k nebu i spusti se na snježano krioce božice života svoga; on se osávlja i svladjava; jer se raztopì, jer zagorì od žestoke ljubavi, kad ju — višje bitje — ugleda pod zemaljskim stablom, gdjeno omiljevî čarî sjela, glavicom klonula, prsî odahnula i snježne ručice na mekano krilce spustila; od vezila odustala; bieli listak zlatorezane pjesmarice obnula i prstenkom se sigrajuć tanko grlce opet oglasiti hotjela.

U tom šušne kraj nje nješto, gledne desno i spazi slavuja zatitra grlcem:

Ah! davno je što slavuji
Kasnom noći pjevahu;
Ah! odavna o Danici,
O zorici san sanjahu.

Slaviša poskokne i riečju ognjevit na koljena joj padne:

Oh! ljubavnog toga dara
Daj mi vilo od nektara!
Ah! ako mi nedaš piti
Nevoljan ću naviek biti!
Daj mi vilo ruku, daj —
Da ti ljubim obličaj! —

Danica se preseneti, vrisne i krpom probliedi, pa ga oniemila gledaše podulje; — nu mu pruži sitnu ručicu i segne za svoju maramicu, a Slaviša ji uzcielivà do tri puta. Dva sunašca njega griju; on je opojen, ljubavju opojen; on ju moli kao Boga za jednu rieč, za — jedan poljubac. Sav sviet njemu pustoš, sve bogatstvo njemu ništa, zemaljski onaj perivoj nebeski je njemu raj, gdje mu sunce života za navjeke sjati ima.

Danica se zabunjenosti njegovoj nježno nasmiehne; ružičasta ustašca, maljušni biser-zubići, vrâne dvie obrvice pijavice, plavetne poveće bistre oči, nježan nos i svione plavokose, vilinski stás, malahne nožice i snježne labudgrudi — sve joj uzdrhtà! isti cvietak za prsî i vlasmi poput one titrenke za očaranom divokosom, kad ju Slaviša nazvà boginjom svoga života, kad ju najvrùće zamoli, da ju — Danicom i — ljubovcom zvati može:

Mi smo vilo od malena znani,
Tvoji su mi dvori omiljani,
Tvoje su me občarale grudi,
Tvoje su me premamile oči —
O! daj ljuba dušo moja budi“ — —
tako klečeć pred nju junak skoči:

„Znaj! za srce tvoje
Što se tamo rodi
Po sjajnomu nebu
Moja duša hodi
Sve za tobom — znaj!
Jer za srce tvoje
Oj angjele mali
Bog ne nebu jarko
Sunašce upali! — —

Daj! ah — rieč mi daj! — da već nebudem sužnim robom! daj!“ i, podignuv ju na laganoj ruci, zašeće pram kladencu vrtlarovu, oko koga razbujilo bješe miriscvietje.

Vodilac baci vedro oko na tmastni grad i zapadnu mu južnu kulu, a ona utrgnuv uzput divni cvietak i spojiv ga u kiticu s ružom sa prsah reče:

„Slavišo — budi ti po rieči i želji“ i hoće da mu poklon za prsluk zadjene, a on vàs uzplamćen povuče ju pod zeleni bor, klcče preda nju i umolì ju za „cjelov.“ — Cjelov tisne a ljuba ga na grud pritisne i sramežljiva obori uztreptano modro oko. — Slaviša je obnemogao, Slaviša je od ljubovne čaše pjan! te samo razumì božanski dievin glas:

„Ljubim te do groba,“ koj ga onesviešćena sruši na zeleni bor.

„Ljubav do groba!“ zakuca glasno srce njegovo, a odazvà mu se zasušnjeli bližnji grm i, — u taj hip zagrmljiva Vidova rieč, na koju probliedi i ko srnac od plahe srne odskoči on od ljubovce svoje.

„Gospodine, žurno — evo kneza! svadio se, vele, s tatom sbog vas na vieću — žurno! opasno je!“ u tom rekav to njetko — nestane sluge, a Danica uztrepti kano šiba na uzljuljanoj vodi.

„Neboj se srce moje, — nevidjè nitko do Boga!“ zavjeri ju proplakani Slaviša, komu se plamen srca prosù živim žarom po obliedjelu obrazu.

„Danice, — ljubo! i božice! kada? — kada?“ —

„Slavišo! Slavišo,“ drščućim će ona glaskom „neće dopustit roditelji“ — —

„Hoće srce! hoće — samo izusti — kada?“ — —

Čas odsude počasi, — reče ona, reče bog:

„Pred Veliku Gospu!“

Slaviša porumeni, ubriše suzu dosude; — angjeo božji sletì i vatrenim mačem izagna ga iz raja, — a sladjana krvca provri mu od srca i omaljà crvenilom jasno sunašce, štono će za čas sjesti za sinje more i kršne mu gore.

„Blaženi danče — sladak li si!“

III.

Mahnito je klikun pitje
Slavonije dične naše,
Natočiti vriedno bit će
Da nas bratska ljubav paše:
S tog živili braćo svi
Blatskog danas gostovi!

Vini mi se na gudalo vilo, sve za moje i za svoje zdravlje!

Bože mili i mila Marijo liepo li je danas na tom Blatskom-gradu! sve je živahno i posleno već od rana jutra do visoka sunca u dvorištu, na kućištu i u samih tvrdih njegovih zidinah. Družinčad prinaša i unaša, stere, pere i priprema, čisti, lačtí i očika gošćenikah, — a stari domaćin nadzire ju i opominje, da sve bude u sjajnosti i redu, dočim nabožna supruga njegova prigledjuć kuhinji pomaže Danici i Luci urediti sobe i palaču, da čim krasnije i sjajnije nenadane goste svoje dočekaju.

Sunce zamaši u najvišje kraje svoda nebeskoga.

U velikoj palači južnostrana grada spružio se veleliepjem nakićeni stol; na njem se kresi nebrojno, rek bi,

stakalje svake vrsti, napunjeno kresovitim vinom i prozirnom svježom vodom. Oko njega do triest stolacah orahova drva, a peštanske rukotvorine za toliko pozvanih ugošćenikah, što će ih na poruku sretna obitelj danas pozdraviti i počastiti: sve se živo raduje toj dragoj prigodi, al ponajživanije naša miljenica divna kćeri Danica. Ko što počè od uranka danka do mrkloga kanì mraka preživeti blažen život uz svoga ljubovnika.

Težke boli za odaljenom braćom neimaju mjesta u srcu i pomisli njenoj. — Otac i majka ljuto tuguju, — al danas tugu ubláñiti moraju; nádaju bo se utiehi od svoga staroga znanca velikoga župana požežkoga.

U istoj sjajnoj dvorani jedanajsti izbì sat.

Rìka topovah i romon zvonovah po tihanu danu sa visoka Terezijina kamengrada iz pokretne sladovodne varoši dopire podobro amo; a najjače zagrmì stražnji, od koga se potrese tlo i uzdrmà Blatsko.

„Ljuboslavo!“ trčuć iz gornje spavaće sobe „Ljuboslavo!“ reče starac šestdeseto po prilici ljeto brojeći „žuri, spremaj, — eto ih!“

Vierna drûga pogledà si drúga i začudì ju spoljašnost njegova.

U pamučnoj, tankoj rubini, baršunskom praluku, vezenoj crven-srebrnoj kapici, tkanicom opasan, zatakao uru u žep, a zlatni još o poprsje promolio lanac, obuo

lagane opanke, uredio srebrobojnu kosu i bradu, — drži krunicu u lievoj a zasčepak svježa burmuta u desnoj, te stojeći i tako joj prozboreći čeka Petra svoga brajka poznanoga starac Stjepko.

„Za mnom nestoji, — sve je gotovo;“ odgovori mu neobično nješto blieda i tužna na vrata se vraćajuća i u kuhinju otišavša Ljuboslava.

„Joj majko što je tebi? ti mi čudno na oko se vidiš“

„Jest jest majčice — što je to? ti se znojiš, ti si jako blieda,“ prihvati i Danica dolazeć iz dokuhinjske sobe uz rieč mladjahne sestrice Luce.

„Glava me boli — ko i onda;“ tiho će svojim golubicam mati i rukom si glavu prihvati.

„Joj žalosti! da nebude opet kakve nesreće!“ uzdahnu kćerke zagledavše se u mater i pobuniše sve u kuhinji da poglede u svoju gazdaricu, koja je medjutim zamuknula i gorko zaplakala nad uspomenom Ljuboje svoga.

Na te gorke suze proplakà i Lucino nevino srdašce, koje pohitì i priobćì snuždenost i plač majke svomu staromu ćaćku.

„Nemoj, nemoj plakati diete moje! Ja se nadam da ćemo danas o izgubljenoj braći sve točnn čuti!“

„Dao Bogo dragi! mili ćako! — ali težko! — ona su dopala nemilih ljudih okrutnih šakah;“ reče otcu djetinskim glasom plačuća kćerca i poljubi mu ruku:

Starac podiže siedu glavu, zamoli vruću molitvicu, uzdahnù: „Bože! Bože!“ suza mu briznù iz oka, a on ju otarkom iztre da mu je diete nespazi.

U tom zaori trublja pred dvorom. Starac djipi ko na mlade noge, upre oči u kazalo na XII. „Eto ih“ uzklikne i potrči triemu na shodiće. No čudan se nadje, kad ugledà glasonošu i poču sa kuhinskih vratah:

„Svietli kneže! Pozdrav oda sviuh; — eto ih s Kaptolčani i Djakovčani, samo dok na rukuh biskupa u biskupatu položena bude županska zakletva.„

„Dakle je i Juraj biskup tamo?“

„Jest;“ odvrati momak nakloni se i ode.

Malo bilo postanulo vrieme — sjajnost se svrši u župnoj srkvi sv. Filipa i Jakova, topovi zarûče i izborito družtvo pusti se u sjajnih karucah do Blatskoga odavnoga grada, da obraduje i utješi tugomornu obitelj.

Suvišno bi bilo i jednu spomenuti obširnije o gostoljubivoj Stjepkovoj duši, — samo da je vesela! — nu nebi mu ni snuždena; jer prviputa prima muževe u kuću svoju, kojih zamierna djela zavjećiše na obzoru našem; suvišno je nabajati kako redomce dolažahu i starini „zdravo!“ klikovahu — a on jim radostan ozdravljaše i pod svoj ih krov primaše.

Razišli se po sobah, koji u koju; — nas zanima spavaća Stjepkova, gdjeno se na cvistenu divanu posadì

Petar Kegljević instalirani župan požežki, Juraj Patačić biskup, Juriša Svetić plemić i Stjepko, knez Ołorunčević domaćin.

„No, pa kako ste nam Gospodine Kneže?“ —

„Presvietli otče biskupe! Bogu na milosti, a vam na pitanju hvala, od nieko doba bome slabo. Nemili udesi osiediše vlasi, a težka odluka sudbine izpi mi krv iz mesa, sok iz kostih; — nu da me češće današnjoj slične sriću sreće, možda bi se naskoro oporavio i pomládio.“

„Bez dvojbe“ — upadne Juriša u rieč Stjepku i Jurju „za danas tim na stran, ko i uspomenom onomadna zaludna porečikanja našega!“ — Stjepko posmješan mahne rukom i „izvolite“ rekavši, digne goste k ukrašenoj trpezi, na kojoj već porazdjelena bijaše čorba.

Dva sata udare: — mnogobrojno družtvo zaokruži stol i poklanja se dičnim velikašem i kućedomaćini iz obližnje sobe dolazećim. Juriša zagovori u koracih biskupa a nje prati Petar župan koj starini prišaptnuvši nješto neobičan dade položaj, što su namah gladni gosti zamietili, no budući praznih, doduše u biskupatu rakijicom okriepljenih, — želudacah slabo uvažili.

„Trideset manje jedan! — Ovaj je odviše jami ga!“ vikne fratar Ambroz Vidu i pokaže mu prstom u tanjur.

„Ne! ne!“ — odzove se Stjepko „ja se nadam da

će mladi gospodin doći" i pogleda u Jurišu naproti si sjedećega. Juriša zaniekne glavom, a njeku dušicu ko da zabode mač u srce i prodjoše znidi ladne grudi.

Budući oveća kita gostovah, pobojà se domaćina da se nebi poviše uskupa zdravicom zdravili, pogne se zato k otcu Marku, vikaru, koj se dosjeti jadu njegovu i poviknù:

„Nè! ne! do kupusa — svet bo nam je narodan običaj!"

Stjepko se skuši i zamuči, a žamor i razni razgovori zametnu se na više stranakah.

Čaša zvekne od srebrna noža, a Ljuboslava se glavom stvori u sjajnoj palači, drži zdjelu zlatobojna, svježom šunkom nakićena zelja i naklanja se milim gostom, koji ju nodličnijim mjestom obdariše i najliepšim klikom pozdraviše.

Kad je sve poutišalo, svečano se diže Stjepko, pokazà joj milo kolo i u njem sjajno cvieće sve po izbor slavonskih muževah, pa natočiv do vrha okruži okom na okolo a nareče riečju upopreko:

„Gosti moji! gospdo mila i slavna!

Dobro mi došli u snuždene dvore! Veselim se — hvala Bogu! — što vas danas pozdraviti mogu! — ko dosele, unapred k svomu Stjepku na pogled!"

„Živio!“ zaori družtvo; — zvono zvekne na gradskom tornju, a top zarukne u široku dvoru. „Živili gosti moji;“ opetovano završi knez.

Na što zavlada podulja tišina i na glas trbušnjaka Petra Slavića, sudca obrnu svikolici oči na vikara, koj trknuvši u Stručića i Nikolu Genova Isusovce ustane i povikne;

„Gospodo slavna, družtvo plemenito!“

„U zdravlje čestita starine našega Stjepka Blatskogradskoga!“

„Zdravo svjetla starino!“ prihvatì još Sviršić Tomo i Taborić Mato, oba svećenika, oba veseljaka; — te mu jednu iz duše zapjevaju.

„Trebamo stolu ravnatelja!“ grčevito će odonle Kutjevac Andrija gvardian i župnik požežki.

„Jest! jest!“ pane u to više glasovah.

Stjepko ustane i starački grakne:

„Takov živio Juriša Svetić, moj pobratim!“

„Živio!“ zatutnje tamne zidine palače, s kojih se soborì njekoliko starolikih slikah, ponajviše uspomenice obrazah Stjepkovih predšastnikah.

„Ha! ha! ha!“ grohotom se tomu nasmije fratar Andrija.

Zdravica poduze se piti srećici županovoj i Ljuboslavinoj, zatim Jurjevoj i Julijinoj skupa.

Veselje nastane neizmjerno; sve je u najvećem pokretu i divanu, — u pjesmi i slavju. Ratar i bogatar, sudac, župan i duhovnik, — sve to zapliva u njekoj radosti. Kad li na jednoć vrata se otvore i bor mlado momče vito kano vita jela, crnooko, crnokoso u najboljoj mladjanoj dobi, krasno odjenuto, pomoli se i pokloni gostom. Gromovitim „živio Slaviša!“ zagrmi cięo grad. Domaćin skoči, lati ga za ruku i rekne:

„Sinko moj! jesi li mi ozdravio? — Ti se zaboravi strikana svoga? je li? Ti si diete moje! sjedni kraj djeteta moga.“

Blažen mladić spusti se na stolicu i dvie čarne zviezde zablisnuše mu pogledom oba oka. On je sretan, — nauviek sretan! S desna sunce u Danici, s lieva mjesec u sestri joj Luci. Milinje rajsko obli mu lice, a razkoš neba napuni srce.

Prva zdravica njegova i Daničina.

Čaše se kucnu a srdašca sljube; srpanjski danak obistinio se.

Danica je preobražena, a Luca usrećena.

Koje a koje, — a njih odsad troje.

Tako trajao ručak do konca.

Misli se bace u ravnu Ungariju a razgovor zametne o Josipu I. i Rakociju. Malo po malo dodję bogme i do ozbiljnosti; nije gorje ni u Požungradu, gdjeno Aco bratac županov i poslanik naših kraljevinah nosi glavu u sabore svakim hipom u torbi. Jedni drže uza kralja drugi brane Rakocija; — a sve suzroči gnjevni i osvetni Svetić, koj je usred buke zamuknuo, pa se zamislio: je-li njegova tužba išto uspjela? Nu po maloj stanki ustao i umolio goste za tišinu, upitavši za Vladimira.

Stjepko i Ljuboslava zaplakaše jednom suzom, a Kegljević mašiv se u džep izvadi list.

„Evo mi stiže“ reče „viest, da je mladić, ko što mi ga malo prvo g. Svetić opisà, licem na sv. Anu našu prebrodio Dravu i umako u Bakonjske šume.“

Župan čita u grobnoj tišini; sve je zapanjeno; — kad završi poviknù nemal svi:

„To je naš Ljuboje!“.

„Ah! ah!“ uzdahne Ljuboslava, koju zabolì glava, i ustà od stola; „drago!“ reče, „gdje je on!“

„Smirite se, milostiva, on je već s Vladimirom.“

„Tà dakako!“ prihvati Juriša Andriji.

Još oni zablenuti jedan u drugoga, a listonoša stupi u sobu i suznomu Stjepku predadè veliko pismo. Juriša

škiljavo pogleda unj, razgali srce da sluša. Starac ga otvori i čita:

„Stjepku knezu Olomučeviću.

Svjetli kneže!

Obznanjuje se ovime, da ti je 3ćega kolovoza kod Trenčina crna pod Rakocijem ranjen sin Vladimir u Pešti gradu na umrlu. Želiš li' ga vidjeti, požuri se.

Nadzorničtvo gradske bolnice."

Ruke mu klonuše, lice padè a on gorko zaplakaše, — vas grad obuze ujedno crna tuga.

„Ah!" opet će ukukana okamenjena Ljuboslava, „ah! to je moja glavobolja!"

„Što sam čineći?" zakune sve upitno Stjepko.

Svi se zamisliše a zlobnik prihvati:

„Ništa pobro! nego tamo, pa mu pozdrav i od strike Juriše!"

Još nekucnù peti sat popodne, a već si trebao Diogenovom svjetiljkom iskat po gradu i stražnjega gosta i nebiš ga našo Na vrat na nos da izbjegnu žalost pozdraviše vriedna domaćinu i razidjoše se; grad se uvì u crninu, a Stjepko kliknù u visinu: „Braćo! molite za me i za nesretnu familiju moju!"

Drugi proplakaše, a Slaviša si poljubiv još jednom srce drago, sažali tu nesreću, ureče dan o povratku Stjepkovu i ode s otcem punim radosti.

Oblaci se nadvili, dan čisto pomrčao, svud zavlada tihoća i tuga.

Bože! tužno li je sad na Blatskomgradu!

IV.

Tec'te brže, tec'te bez obzira
Mog života mutna mutni časi,
Da što brže smrtni mraz ugasi
Boli, koje moje grud zastira!
Eugen Javorski.

Sgrozilo se nebo nad oblacî, stužila se zemlja okrvljena; Rakoci je zulum počinio, mnogu majku težko ucvilio, mnogu ljubu u crno zavio, mnoga duša uzdahnula s toga: neimo sreće, ni zdravlja od Boga, tko prolieva zabman krv slavjansku! Al se klela uviek zemtja raju, da se na njoj sva otajna znaju!

Dugi logor hrabrih momakah pružio se još duljom, ravnom trenčinskom užinom po desnoj krasnoj obali žu-

borladne Vaha-rieke tamo skoro do Nova-Mjestanca; uživa željni pokoj i sabire nove sile, da nahrupljena dušmana sništi do tamana.

„Divna dolino! ti li upì krv toliku, ti osušì čemer-suze, ti li razbi Rakočane? Šemnici, Kremnici, Radišu, Martonu i inim ti li udri ljute rane! Dolino suzah, ti li razplakà mnogu dušu, ti raztužì biednu ljubu, u grob spravì mnogu majku, smrt udari mnogomu babajku? — Ah! nemogu da te još jednoč za vieke nepogledjem! Dolino moja s Bogom mi ostaj! Ah! ostaj.

Ostaj s Bogom dolu blagi,
Jur me zove trublje zvek,
S Bogom ostaj raju dragi,
S Bogom! s Bogom za uviek!"

Tako vojnik izpod logora, poljubi si braca po očiuh, pa u krasnu dole Slavoniju, gdje mu živi možda sve milo i drago.

Od sjevera ljuta Tatra a od juga crna Matra, iza kojih dušman vreba junačkoga Palfia Ivana, našega bana, Sigeberta vitežkoga i Heištera hrabrenoga, koji sokolski sješe na Dunav da kraljevsko kroje pravo, — od sjevera dakle tužno gledju one čelavimi donebnimi rtovî putnika našega, koj uslobodjen namjeriv preko Dunaja uz bakonjske strašne šume skida kučmu i kliče im „s Bogom!" a zapadni karpati, sjeverni Beškidi i iztočne preodunaj-

ske divne, neizmjerne báre i pustare, močvare i poljane odgovaraju mu dvostruki „sretno!"

Brat ga blagoslovio i uz Vah se vratio, sudbina dosudi da ratište svrši.

Osmi je danas danak tomu bratskomu razstanku i ljubkomu cielovu, koji, što odaljeniji, sve to žešće siju i griju grudi u obiuh.

Tamno je kasno ljetno vrieme; još njekoliko časovah i burna će jesen nastati, te ko da se nebu razžalilo nad mrzosti bratskom i progonom, cielo površje, tvrdjave, sela i gradove, vásdan pokriva gusta, zadušljiva magla.

U dugom redu veselećih se vojnikah tam u strani pri posebnu stoliću sjede dva mlada častnika; pred njima su brozirne dvie pljoske i ovaj hip izpražnjena do dva žmulja bistra tokajca.

„Dede brate — baš je frižko!"

„Hvala ti, hvala prijače" odgovori mu starji „neutjera me amo žedja, no puka želja, da se bratski porazgovorimo."

„Niesi li čuo što o milome domu svom?"

Zapitani se zapànji i ukočeno ga pogleda, nu za malo rečè:

„Odkad odoh iz Pečuva, niti slova, bit će na prek sutranje Miholje punih burnih pet mjesecih danah."

„Evo lista i o tvojih glasa; brate moj! samo se tješi da ćeš težko preboliti boli i da će ti vrieme zaliečiti grdne rane!“ nadoda starji.

„Što je za boga, — daj! što je? da nije tko umro — da se neobistini sanja moja!“ vikne junak što su mu jedva probili brci; saklopi zdene ruke i vatru prosiplje iz dva žeravna oka, došljak oladnokrví, pogledje unj preko stola i čita:

„Vladimiru pozdrav od tetke, neka njime tužno srce tješi: snježna Gospa zasužnjì nam u budimskih okovih djeda Stjepka, a Mala sahranì dobru našu Ljuboslavu, grad je ozloglašen i po Danici sramotan.“

Vladimir mramorkom zaniemio; upro mutne oči u crna slova biele artije; duh mu je izdahnuo a krv se sgustnula, žila bìti prestanula.

„Pa moj otac? — Bože pa moj otac! — Mati! — Ljuboje da mi pravo rečè? — Nemoguće! — —“

Strah i trepet obuzè mu tielo, mrtvi znoj mu probì nujno čelo, lupi šakom o trpezu i zagrmi:

„Bože! Majko! je l' to istina? —“ nastane zamišljenost i velika tišina. Vladimir motri u desno i mienja bóje, te i opet jako povikne: „nevjerujem! — —

U tom stupi unutar vojak, njegov poslužitelj, i pruži mu novine.

„Nevjerujem!“ reče „da vidimo!“ i otvori jih, kad — al jao! na drugome listu prva viest bì ova:

„Prekršitelj zakona i vladareve rieči Stjepko knez Olomučević, obtužen rad izdajstva svoga doma i sinovah, umjesto smrti, milostju kralja odsudjen pod bravu na pet godinah.“

„Isuse“! zaori Vladimir u crnoj tmini i list mu pane iz ledenih rukuh; ko da ga káp udarì stadè strašno drhtati i uzdisati. Junačko mu onemoglo srce i, ko da se razpuknuše ojadjena prsa, kad gledeć na ime si otčevo pomisli na strašni udes, na tužni grad svoj.

Nedvoj Vladimire brate! nedvoj! još na nebu živi stari Bog; puć će skoro sunce tim sjajnije nedužnoga otca tvog!“ — Vladimir mûči. — Pa unjeke ustav rekne.

„Evo ti zapisnik — pa ostaj sám; izpričaj me ako četnik dodje, mene udes, tjera van;“ pripaše sablju i izajde u tavnu noć, a Vojko, u kom se Vladimir prevarì da mu je brat, ubrinut osamotí.

Vladimirovomu srcu ledeno je, prazno je sve, noć izvana, noć iznutra, uvila ga, smrtila ga:

Svud okolo bura, gràd —
Nevidi se zviezdam traga —
Majko mita, majko draga

Usred strašnih pomrčina'
Da si vidiš tužna sina
Točila bi suze sad!

Tako sve u noći vikaše biednomu osamljeniku. Krv ga oblì od velikih bolih, a on:

Prva kapljo vruće moje krvi
Na tlo padaš ti dušmansko crno?
Padaj, curi, izpili te crvi!
Usahlo ti kletog roda zrno!

uzdahnuv tako i ustavivši krv, ponese preo neizvjestne ravni u još neizvjestniju noć.

Velike misli zarojiše mu se u slaboj pameti a težki vaji stegnuše srce i grudi tako, da se obalio na suho njeko stablo i u gustu pomrčinu poljane okom šiknuv velikim glasom zavapio:

Tavna noći! puna ti si mraka,
Srce moje još punije jada!
Jad jadujem -- komu da kazujem?
Nego Tebi od nebesah Bože!

Tu zacvili kao ljuta guja, krv mu se osekne a noga opet potegne do čarobnih onih trakah, što ih u daljinu tihe vode i ravna Termopila tinjajuća uljenica na ugaru odsievala. Tu se zaustavi trudna noga tužnoga častnika, Marijanskoga hodočastnika.

Pod velikim divno izraženim kipom Utješiteljice čovječanstva, a kraljice Sionske neba i zemlje u uzglavju priproste crkvice medju njekolicinom uzdišućih i za svoje udaljene molećih vojakah, odpasao sablju ubojitu, bacio se nice na koljena i prigibce digo ruke — potok šûmî — i zamolio vruću molitvu.

Nebì dugo, odlanulo mu na duši; rajska majka ko da mu prišaptnù u uho:

„Neboj se sinko, uslišana je molitva tvoja," diže se, uzè klobuk i ljutu ćordu, vrati se utješen k utišanoj momčadi i, nepadnuv nikomu u oči, pod siono nebo i platno ležè tratini na sivu svoju kabanicu; zamišljen sklopi oči i zabunca:

„Ah Ljuboje! jesi l' tamo veće? u mukloj tišini samû sebi, a zrak i dah mu zajamči, desno uho zazvoni, a lieva vêdja zaigra, sve mu odšaptnu: „jest; jest."

Tmina, tmina, gusta i crna tmina
Krila 'e moju grud već od njekada,
Tminu rodi, smutnost duha mlada
I sanjarstva tmasta magluština.

Kad, al' netom sred tih sumračina'
Bliesnù u mom srcu iznenada,
Ko oblačnih sunce iz ograda' —
Plam ljubavi pun nadah, milina';

Al nedugo liepost mu trajala,
Iz uzdabah zavisti rodjena
Nesreće ga prikrì oblačina:
Od tog časa moja 'e grud postala
Pravom špiljom, stanom gustih siena';
Jer kud zazrieš, svud je tmina, tmina!

Tako s umnim pjesnikom našim Javorskim doskora uzdahnu žestoko srce ljubovnikovo; tako uzdahnu ova noć, tako duša Vladimirova na poljani, s kojo se u duhu bićemo za našim putnikom.

„Aj! aj! Bože moj! tužan li si i pust li si tamni grade sada! Gdje je ono zlatno vrieme, ono rajsko gdje veselje tvoje? a gdje je blagi gazda moj?! Gazdarica? Ah Vide? tužno ti je tužno u tom samotnom, prokletom gradu! Niesi li ti sám uzrok toga? Aj Vide težka li grieha, a još težje odgovornosti pred Bogom! Ti toliku naniè sramotu? ah! samo da ostane tajna! Tajna? Podnipošto! Tri brata pogubiti a gosu si unesrećiti. Vide! u nebo vapijući grieh — Kain — Slaviša — i otac mu! hm! hm!" tako rečè, zagledje se

preko mrtve bašče u na se smrknutu južnu kulu lulu pušeći i pred stájom sjedeći sluga Vid.

Jasno kolo sunčano, što ga krile oblačine i guste magluštine, pod skutom bogovinske Fetide davna jur sjelo za kršan Velebit i odnielo božji dan za dolinje i sinje more, a divno prepredenu kopren večernje tâme zabacivši na crni obraz mrka nošca izšetala da sviet smirí i sankom okrepi. S visoke Krndije i ravne Posavine perjali su crni oblaci nad Orljavsku divnu ravninu, a spod njih zahuškivali silni vjetrovi, i vrh potoka se sudarivši zabacivahu debele strašne kaplje u obe strane turobna grada.

U onoj gornjoj, njekoč sjajnoj sad priprostoj sobi na divanu našega bogomoljca starca za crven — kadifom pokrivenim stolićem sjetna nevesela i duboko nješto zamišljena sjedi Danica. Usuprot svoj biedi i nesgodi s majčine smrti i otčeva zatvora — izuzam sramotu grada i prezirateljnost sestrice Luce, čitala je podulju pjesmu ljubovnikovu, i tako se nanj misleći u mislih zaniela, da nije ni čula, kad je vranac zahrzao, a noćnik Vida za nju zapitao, da nije čula, nego samo vidila i prepala se, kad je Slaviša po običaju pred nju stupio i laskavo ju pozdravio; dočim je Vid, konjica spremivši i biesom ga proklevši, unišo u grad, prilupio vrata, i

otišo u dokuhinsku sobicu, gdje se Luca s Terom kroz plač razgovarala.

„Bože moj! Bože moj! da već napast odnese ovoga dečka, on će zarajtati, on će u crno zaviti ovaj grad! Težka boja mila Tero! ako se vrati kada gospodin naš ili Vladimir.“

„A moj sinko“ Vidu će baba „nikad više dobroga našega gospodina, nikad milog Ljuboje, te duše naše! Oh da je on bio kod kuće, nebi ova sirotica ostala, nebi ona gore toliku nam sramotu nanašala.“

Luca zaplakà kao oblak napolju, a munja sievne za strahotu.

„Juh!“ vrisne mlado janješce i pritisnu se na grud Terinu:

„Neboj se zlato moje, neboj! Bog dragi pomoć će nam, samo mu se goruće ko u crkvici našoj molimo. Mili braci tvoji — dat će Gospa draga — vrnut će se opet na naš gorki plač u svoj tužni dom.“

U tom se učini ko da se otvoriše vrata na gradu. Vid se malo ogledne pram sobnima vratma, baba ga upita: je li zapro gradska vrata i kapiju, a on joj migne glavom: da jest, i zajadikuju dalje; kiša pišti a vjetar ju nemilo šika o tvrde gradske stiene i visoke pendjere.

Munja iza munje, a grom iza groma, al' sve po na časko u daljnjoj daljini.

Zahman sieva, grmi i puca, Slavišino srce ljubavno kuca. Desnom obhvatio ljubu oko pasa, lievom piše po snježnih joj grudih, zaklinje se Bogom i Marijom, da u strasti za njom poludì i sigrajuć se s nježnicom joj ručicom cjeluje joj medne ustne i šećerne prsi. Nektar božicah i miris ljubicah srče i pije, dok se neopi, — a tad stade pijan — ovako:

„Ajde sa mnom ljubo, ajde sa mnom u biele dvorke moje — Bog hoće ja hoću da ti budeš moja pa moja! Za nas naši znati neće! idemo preo granicah.“ „Nemoj Slaviše! nemoj! vidiš nesreću roda moga, poznaješ sramotu moju. Otac će mi doći, braća će me ubiediti!“

„Bog i ja boginje moja! neboj se neboj — samo hajde sutra s męnom hajde! Otac ti neće dugo, a braće ti više neima! — Vojko, Vladimir, Ljuboje moj im je ćako život uzkratio; pa da i dodju!“ digne šaku a Danica jukne „još ih se Slaviša bojao nebi! — — Samo reci, ljubo reci!“ — privine se k njoj i u slasti ju poljubi, a — pred nje stupi strašilo svieta — udoba gadna — strašna čovječja slika i goropadno smrknuv lice zagrmi s gromom treskovitiem:

„Zar tako?!!“ — i stubokom stane.

Slaviša se trgne od poljubca i prehiti stolić sviećom, — a Danica upropašćena i od blieska žarke munje

onom udobom zaslieplјena osta kano Lota okamenjena na naslonjači.

Puška plane — ljubovnik pane — a Danica vrisne kano ljuta u procjepu guja.

„Ljuboje!“ — zalomi gromko ubojica i tisne kuneć niz basamake, — nadje plačuće troje sirotčadi, — odbaci suri hajdučki plašt i izljubi se š njome.

Uplašenoj Teri zabjegne rieč, a Vid spoznavši gospodina svoga, nagne pripoviedati užasne posljedice sastanka njihova: o zatvoru naime otca kneza, o sramoti gradskoj i a poginuću nevoljno izdahnuvše kneginje Ljuboslave.

Junak razjaren uzbiesni na istinite rieči slugine, na iskrene tvrdnje Terine, — izčupa oštar mač i pohrli u dvore, da ih na komade sasieče; nu — nenadje ni njega ni nje već — u tavnu olujnu izmakli su noć.

V.

Ah! ustani gori i za svjetlost tanku
Juternja otvori vratca milom danku!
Tako ti sunašca otvori, o zoro!
Tako ti sunašca i danice, zoro!
Tako ti sunašca i danka o zoro!
Nekin' mi srdašca! sini! sini! skoro!

Sv. Ponormitanka.

Ko sve do danas biela Pešta, bjaše od pamtivieka drevni Budimgrad za oživljelu i istom s nova procvjetalu kolievku naše pripoviedke velike važnosti; bjaše pô-drugo stoljeće biednomu Slavoncu što oholu Muslomancu starodavna Ćaba i Medina; otle je svaki dobro izgledo, nu otle je svakoga, često i pravednoga, i nenadno zlo postizalo; — ponajviše u ratnih vremenih.

Tminom krute jeseni nastadè i za Ugarsku tamnije i kobnije doba. Junačkom krvju nakvašene poljane, brezi i klanjci izaprala bješe suza žalosti, što su ju iz tvrda srca iztisnutu osušili topli traci jarkoga sunca, kojimi se je prevratnoj junačkoj zemlji željnije lice okre–

nulo i srčani se slavodobitnik zaplienjenim protivnikom veseo u krilo si mile domovine povratio.

Ciča zima ko da se prometnula u crnu, dugu godinu; — hrdjavi i skoro nikakvi putevi nebjehu protrti šumami, doljci i brežuljci hvaljenih ćimborasah slavonskih, kud bjesnjaše ljuto zviere i hajdučka se spoticaše stopa, pod život nebi kadšto moguće prevaliti krndiju te dubjem i alugom zabataljene podravske rudine.

U tom prošla kasna jesen i ljuta zima te granulo davne nove godinice novo proljetno sunce sreće i poredka.

Sve u naravi i prirodi opet se pomladilo, opet je procvjetalo — sve je bujno, živo i veselo; — isti sužanj točeć suze raduje se nakićenoj pomladjenoj majci zemlji, raduje se ljepšim danom i boljoj sreći.

U golemoj izpod tvrdjave na dunavskoj onoj sgradi što no u ključ do oblakah na tri kata uzdignuta, s jugozapada do sto velikih prozorah a sa sjeverozapada do tri prostrane broji avlije, nebrojne su rekao bi sobe i sobice. Po prvih dvih šetju i zvekeću krivci i zločinci, a u trećoj čišćoj i okruglijoj ni danas još se nitko pomolio nije.

Travanjsko je ugodno sunašce hitalo dražestno posledoje trake sjajnoga oka svoga na zapadne mirne krajo, na divne jugoslavske zavičaje, pršilo je pôokrugom biela

svieta, i po stotinu putah tužno upiralo u ona dva prozora; štono s ključevnog ugla onoga gledju u sjajni kraj krasotna jugozapada.

Na izgladjen okrugo slolić o nemoćnu desnicu naslonjen sjedi na stolcu starac preo 60 godinah. Po glavi i siedoj bradi pala mu debela slâna — a iz upalih, maglenih očiuh na bjeo okorio papir što ga u dršćućih rukuh drži i štije kanule mu dvie čemersuze.

„Umr! i baš tamo umr!“ — tužna dūša uzdahnu mu tako, stisne oči, mutne oči i gorko zaplaka.

„Bože!“ pogleda na negda u krst o zidu pred sobom viseći, „a ja Bože da izdahnem — da se razstanem sa zlim svietom, s milom svojom siročadju, za navieke ovdje?! Bože pravedni gdje su sudi tvoji! — Deveti mjesec jadikujem, deveti mjesec plače usužnjena duša moja, izpijena krv je moja, oduzete sile moje, a ti tielo“ — baci oči pod noge — ti kukavno tielo izmučeno stidom, strahom, jadom i čemerom, — da nevideć više mile svoje slavonske kolievke — moraš ah! moraš da se srušiš da pogineš. — Slobodo! kleta slobodo izgubih te na sve mile vieke! Bože moj — s tobom vapim Spasitelju krunjeni! — Bože moj — zašto si me zapustio!!“ Vas klonut i oslabljen pane glavom na stol i zače težko nevoljni starac cviliti i uzdisati. —

U tom cvilu i uzdisaju slabost ga svlada, nu pomiso na Boga i sveobći sud ponješto ga utiša.

Segne rubac, otare se, digne staračku bolnu glavu i mamurno izpravi tielo, pogledav preo pečuvskih brdinah, podravskih ravninah i kršne Krndije, baci se duhom u srce Slavonije i iza duljih mislih kleknuv pod razpêlo, digo ruke i pojačim glasom zavapio:

„Isuse! sladki Isuse; ti znaš da te s Petrom ljubim da ti pokoran s Marsiljankom suze u molbu točim: Primi ju primi — o Isuse! o Majko Božja!“ — — starac umukne i po času nastavi: „sinci moji, golubići moji — ah! il' nemarite za sužnja otca svoga il' već — — Bože! — — neživite — — Isuse sine Boga živoga — daj smiluj se robu! i pusti ga na slobodu. — Nedaj Simeonu umrieti dok neogrli u Kanaani nevoljnu sirotčad svoju — —“ tu odahne, malo se razabra i otr, te čuje pojači šušanj i neobičan razgovor inače grobne tišine punim triemom romoniti.

Za čas samo. — — —

Digne se, sjedne, pa će opet, misleć, suze prolievati; kad u jednoč stresu se vrata i kvaka odvine, — u sobu stupi krasan momak — odjeven je vojnički, kolier mu je vás od zlata, na njem sjaju do dvie zviezde. Punih je crvenih obrazah, i vitka stasa, vodi uza se uzrastno svilom odjeveno krasno djevojče. —

„Hvaljen Isus mili otče!“ uzklikne vitežki četnik i baci se uzniku oko suha vrata. Starac sjedi kao niem, a junak odstupi i reče:

„Otče moj! ti nas poznaješ? — —

Ja sam tvoj sin Vladimir, a ovo kćerka tvoja Luca, sestrica moja.“ — On pokazá rukom na prosuzilu djevojčicu, — vrata se otvore i, — braća se sretnu. —

„Zdrav nam bio sladki otče naš!“ — poviknu oba nadošavša. Jesi l' na nebu il' na zemlji sužnju siedi? — Knez do suzah tronut ustane, a sin za sinom u ogrljaj mu pane. Luca pride i ruku mu primi, a Vladimir s braćom okruži ga i nastavi:

„Ovo ti je Vojko otče blagi, a ovo Ljuboje sin tvoj, s nami otče dragi. Mi dodjosmo — jer te izkupismo, nekriva te izbavismo. Dodjosmo nedužna da te tih mukah oslobodimo.“

Užas spopane čuvstva kneževa, tielo mu silno uzdrhtá a obraz se bljedolik ukočì — baš da bi reći: — ljubav i nevjera stegnuše mu sile duševne, — a upale mu se oči zabiserile; on ih svrne na Spasitelja i po času uzdahne.

„Sveti křižu! tko da nevjeruje u pomoć tvoju??!

Vladimir se maši u djep i izvuče svjedočanstvo, gdje na prošnju zagrebačkoga sabora vlastoručno pod-

pisa kralj odpustnicu Stjepka Kneza Olomučevića a dosmrtni zatvor lažljiva njegova obtuženika i zlobnika.

Starac dodje k sebi; pun svetih čuvstvah baci se otčinskom ljubavi skrušen u naručje mile si dječice i uzdahnuv težkim dahom u kobnih zidovih priproste tolimjesečne svoje sobice prvi puta od snježne Gospe utješen, radostan duhom se baci u mili zavičaj svoj.

Djeca sûže a i otac plače, — plače — od milinja plače, i nemoguć se bez duševne okrepe razstati s pustom svojom sobicom, pade na klecalo i zavapi:

„Hvala ti Bože Trojedni! — hvala ti Majko presladka! — hvala Vam djeco premila — ja sam nanovo oživio, opet sam se pomladio! Bože moj! veliki su sudi Tvoji, nedostižni puti Tvoji, nu Te molim iz punosti duše — Bože! Oprosti okrivljeniku dušmanu momu! oprosti mu Otče oprosti! Neznade bo što uradi!“ — Ustane i sabrav stvari još jednoč uzdahnu.

„A ti sobice mila ostaj mi s Bogom! Zataji griehe, upij suze i nekaži nikomu proljevenih pelinsuzah mojih;“ reče, snimi križić, patrice i Gospinu sličicu s duvara i uzme ih sa sobom. Nadstojnik úznice pride, sjeti ga na svoju ljubav i zalazak zlatnoga sunašca; poljubi mu staračku ruku; otvori mu tamna vrata i izprativši ga s djecom i s množinom inih pribitnikah do gospodskih dvajuh kočijah, — do suzah ganjeni razstanu se š njim.

Domovino majko sreće
Tebi sinak tvoj se kreće,
Da ti ljubi nježnu grud;
Njemu sviće zora nova
A zlobniku sried okova'
Vás je napor uzalud!

Što je prostrane dvorane u dvorištu pred turobnim Blatskim gradom sve ti je treći dan svomu dragomu starini ususret iztrkavšom svjetinom napunjena nagomilana; sve ti oduševljene čeka da pozdravi diku svoju; dá, isti Jurišа, kako mniahu, pobratim knežev, proveze se onkraj grada prama ravnom Padéžu da ga pozdravi; — provezè se ali ljutit i smrknut, te ni nepogledav zidinah strašnih prebrusi ćupriju i od pete do glave zamotan zamakne preo ravní u debelu šumu.

„Ide li?“ — zapita srdito. —

„Valjda su ovo“, odvrne mu kočijaš.

„Dvoja su“ — — zamrmlja zlobnik sàm sobom i potegne pištolj izpod surine.

Prva prodju, a druga mu nadodju.

„Padaj kugo glavom za glavu!“ zaori strašno, šuma zagrmi od puške, a Ljuboje jaukne od taneta, što mu srcem prosviralo; ubojica šine konje, pa u skok, što ih noge nose; uzbunjeni Vojko tisne za njim da osveti

brata, — al' zahman; noć ga smuti i poplaši, jer bjè na točki razbojničkoga saleta.

Sjajnost je i veselje u prastaru gradu, — sve pjeva u slavu svomu staromu otcu knezu, sve ga pozdravlja, iz dna duše kliče ovako:

Poslje dugog opet kad vremena
Zdrav se vraćaš u našu sredinu,
Povraća se posred ovih stiena'
Radost u nas i slast, kâ izginù,
Domorodne ter sve žele grudi
Slavni kneže naš i opet budi! —

A on svakomu darežljivu pruža ruku i svakomu veseo odzdravlja ni neznajuć kolika ga nesreća postižè.

Kad li evo užasna prizora!

Četiri momka nose mrtva Ljuboju, svi se preznuše i prestrašiše; — Vojko povieda poviest nemilu, — a oni prokleše koljeno ubojičko.

„Bože dragi! — što sam mu skrivio da me tako progoni? Da sam mu kuću zapalio, ol' djecu poubijao, još mi se tako osvećivati nebi smio! — Aj Jurišo! Jurišo, sudio te Višnji i prostio ti On!“ Tako bolan Stjepko a za njim grozovito njetko:

Čela samu sebe truje
Kad na drugog toči jêd —
Tko bližnjemu jamu ruje
Sam se orlja u nju blied — —
Zato, tko nas motri krivo
Medju nami nepribivo! —

„Žalost je, al se dade pregoriti!“ rekne na to junački Vladimir i tronuto gledaše u mrtva si brata.

Posjetnici i poznanci razidjoše se i opet žalostni od starca ljubimca svoga, koj ostá tužan mirne saviesti s dječicom si dragom do volje Božje tri godine danah sretan inače na milome domu svome

Majko božja, kolike promjene!

VI.

Divnoj noći sve se radovalo;
Al nemože sirota djevojka;
Ona sv'ju noćcu boravila,
Koja neima zore ni večeri,
Već s kol evkom lakom započela
A sgrobom se tamnim dovršila.
J. Jurković.

Glubo je doba užasne, ljetne noći.

Duhom smo ukraj hrle Save a poimenu u junačku neveselû selu od starinah. Od nas podaleko na bliedoj mjesečini čarobno bljeskuta stara gradina — dika Posavine — i danas na zidinah; ona sluša od zamande žubor ušća omiljela požežkoga potoka.

U prostoj, prokapljivoj drvenjari kućici štono na lievome žàlu tik nuz brzicu rieke leži, i tekuć sa sankom i uzdisajî te čarobnim svjetlilom bljedovita mjeseca mirno šapće i porazgovara, bliedoličan, bolan težko pati momak. Soba je puna mrtve tišine, koju prekida kucajući, o stieni viseći sahat i kadkadanji uzdah smrtne

borbe njegove. Na crnoj trpezici stoji staklena uljenica, plàm joj izpija poslednju kapčicu ulja, a dogoreli fitilj tinjajuć čarobno odsieva u četiri duvarka malene sobice. Do nje je sv. križ sa razpetim Spasom i otvorena molitva crno-fratarske slavonske knjige, u koju bielo pogleda, ustma vruće šapće, a tielom grozno dršće, pretrnjava.

Oko noguh bliedoga toga nesretnika sjedi ženska na oko sredovječna; nabreknutima i od plača krvavima očima motreć turobno lice njegovo, drži u ruci šimširzelenu grančicu, kojom danju muhe tjera a noćju mu nevoljniku ladovinu doganja i ponješto mu težku bol ublažuje.

Inače je soba dolična oskudici i prostoti običajah i nemirnih vremenah.

Noćobdija je sa korduna Turkom i hajdukom groznu noćnu prietnje odpjevao pjesmu i umuko.

U sobici kucnu jedan.

„Ljubo" — nagne se bolestnik desno „koliko je to?" tišjim, prekidajućim će glasom.

„Fertalj na dvanajst" podignuta odgovori stražilica.

„Ah" težko će opet nemoćnik „ah gdje je?" i zaklopi nanovo oči staklovite.

U tom pokuca njetko na savskom prozoru, ona skoči i odmandalı vraca, a strašni oružanik tihim korakom udje unutar.

Po rieči i uzrastu biaše to Mitar — onaj što proleti na poljani okraj Vida, što zašušti pod borom o prvom poljubcu, — onaj, koj zavrnù vjerom, pomrzì Stjepka a udvorì se Slaviši.

„Vi kasno“ reče dieva.

„Kako ja?“ — ni nepazeć na njenu rieč zapitá junak i nadme se nad nevoljnika. — Dieva ga suzno gledá i zanijekne mu sladku želju i nàdu.

„A kako tamo?“ — — znalično upita i zagledje se u momka.

„Dobro“ — sasma tiho će on „već su kuje u prangijah na robiji.“ —

„A stari?“ trepćuća će noćobdijka.

„Bez očiuh kukâ na doksatu.“

Bolestnik počuje rieči „bez očiuh,“ ukočeno progledi, izpod lagana pokrivača izvuče ruku, njom i migom pozdravi došljaka, koj mu se pristrančì i reče:

„Slavišo — kako ti je?“

Bolestnik makne plećima, svrne oči u sat i obrne se k stieni.

„Pustite ga — pustite“ proplače gorko djevojka „težje mu je kad govori“ — i oboje se časa zamisle.

Prozorčić se sdrmà, namienjeni harambaša trzne i rekne:

„Ako bude pito za nesretnika onoga: on je okovan u zatvoru, nu zato mu kadikad i u šetnju dopušteno; ko neosviešćen preklapa se po dunavskih žalovih; ovaj se muči sliep do dana; — nesretna ti braća plaču, a sluga je utamničen.“

„A Luca?“ nemila će sestrica.

„Mora da je kod tetke, — nemogosmo je ugrabiti.“

Djevojka ga bliedo motrila; vidilo se da ju je težko stala strašna ova rieč; no momak se sprema:

„S Bogom“ rekne, „eto pônoći, a sutra svetak — moram na sastanak!“ stisne joj ladnoznojnu ruku i uzdahnuv „Slavišo! Slavišo! moj mileni brajne komu ostavljaš ljubu svoju, komu sjajno oružje svoje?“ — bolestnik mu odšaptnù „tebi“ — — i zakuka; junak pogleda ljubko biednicu svieta, „s Bogom“ rekne i, — izčezne, a Danica ostá kano prst. —

Dvanajst udara.

Težka bol se podvanajsterostručava u tielu i duši jadnoga mukotrpnika.

Grizodušje i nemirna saviest smutiše mu smalaksanu pamet, da na časke neznade ništa i nepoznadè nikoga do strašne i grozne smrti, koju si nad glavom vidi i po kojoj Bogu strašne račune predavati mora.

Mrtvi znoj ga oblì po cielu tielu; — žile mu nabrekle s težkih mukah, strah i trepet spopane mu kosti, zubmi zaškrinù i velikim glasom zariknù.

„Spasovo! strašno Spasovo!“

Danica se sjeti na današnji svetak i poče se utjecati molitvom Bogu; nu zahman, zahman!

Nevoljnik poče po sebi trgati i drapati vičući:

„Kneže! kneže! oprosti!“

Badava! Strašne muke, sviet ih upamtio nije, a još strašnije i dulje smrtne borbe nastanu u tjoskobnoj drvenoj sobici. Slaviša se smrtno bori, ali ne sa smrtju, već svojom ogorčenom ljubavi — nije bo priseban.

Imenjarka Amorova, koju proklò gràd i bašća, pretvorì se ovaj hip u jal i otrov. Slaviša djipi s kreveta te bezsviestan htjede utušiti život, svoj ugušiti ljubovcu svoju, koja uplašena od nakazi, raztrgana i razbludna utečè dolje na rudinu savsku, gdje proklev nesretnì čas nemile ljubavi baci oko na grobarsku kapelicu, na božjački davni samostan i Gospinu mu crkvu i — hitnuv se u bezdno kobne rieke, strašnu kletvu Bogu i svietu izusti; — crnu dušu izpusti.

Zemlja se zaruje i ono mjesto u ustih potomstva „jazom“ postane; voda š nje zapišti a Danici danica nad grobom zablišti — i namah ugasnù; jer ju je strašna zatavnila bura.

Sava je užasno šumjela, težka ju ploha zalievala — biednu Posavinu tmina zagrnula.

Mutnima očima i srcem zatravljenim gledaše treći dan strašni Slaviša prozorom, gdje u predvodstvu krsta i fratra pronesoše crni sanduk u bližnje groblje; u njem trunulo do tri godine otrovno to srce; jer se je sjene svoje plašio, sjećajući tamna dana i još tamnijega sprovoda kćeri nesretne kneževske obitelji, spominjući se Danice, koju je strastveno ljubio

To li je grob tvoj nesudjena ljubo?!

A dva Nestora?

Ah! eno ih! odoše; — ah! jur se mire pred obćim sudcem!

U strašnoj buci vjetarah i oblakah, u trešnjavi gromovah i bljeskajućih strielah, štono su u taj tren ko na sudnji dan pritisnuli te zaglušili siede zidine Budim — tmine i Blatskegradine, šetajući, strašnu smrt si iz mislivši starac, da izbjegne zrno ubitačno! baci se netom sdvojan u bjesne valove dunajskoga ždriela.

Dočim drugi s visoke nadorljavske londje velikim nebu zavapivši glasem:

Bože mili na svemu ti hvala!
Djeco moja sunca nevidjela!
Kleti grade nedočeko dana!

rinut rukom okrutna hajduka — u kom scieni djecu svoju, — padė u smrt usred biesna búkà.

Grom ošine, razpade se grade, —
Pućė danak „Spasovo“ donesė
„Spasovdane“ sunca traci krese. —
Bilo braćo, a sad spominje se!

Ono vam je krivosvetni Juriša plemić Svetić, a ovo sliepac Stjepko knez Olomučević, kojiuh dvoje djece Luca i Milivoj sretnije živiše — nu tebe o spasovdane! s nemila udesa 1711 godine, na kletom Blackomgradu sgodivšega se, u knjizi crne uspomene za primjer nam ubilježiše.

Njekoga predjesenskoga dneva, tri godine poslje ovoga prizora dotjerana u Carigrad i za njekoliko groših na poslugu prodana su dva plačuća, ogoljena, bjeloputa sužnja: bjehu to zarobljena, nesretna braća Vojko i Vladimir, koji se do neba tada razstaviše i u poganskoj zemlji izdahnuše.

A Slaviša?

Oj boljana Slavišu, biednika i nesretnika, koj tri pune godine po šumah i gorah se klateć zvjeradju sproveo, pokoru tvorio, život proklinjao i sviet strašio,

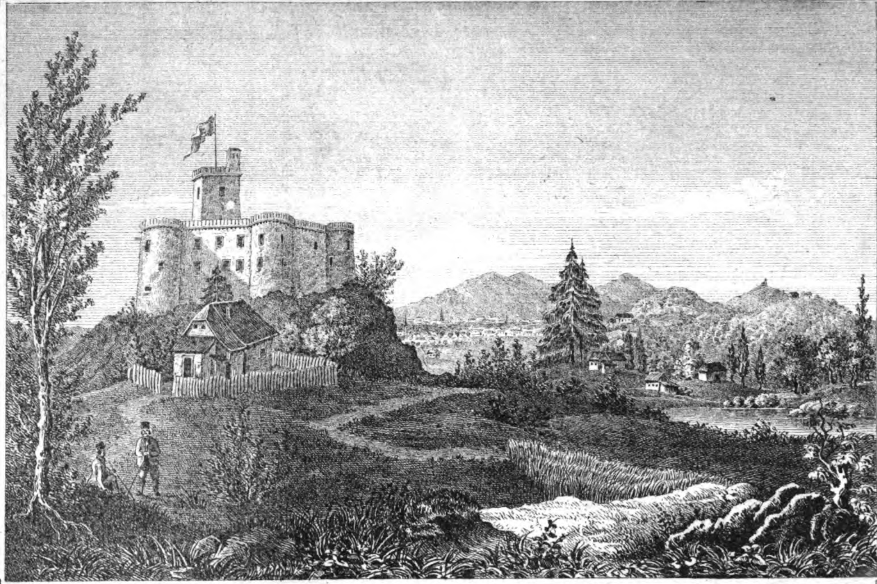
pod zidom kloštarskim na grobu nesudjene si ljube, — izgubljene, nevoljne dieve — toga, velim, Slavišu od britka sjevera premrznula nadjoše naišnjaci na prosjačkoj palici izdahnula; — nadjoše i oćutiše, kako se u tom užasnom prizoru nebo i zemlja sgrozila, u svesilju potresnula.

Kad podjete okraj Save i spazite stari kloštar u njem divnu našu Majku, sjetite se mojih riečih; pod pločnikom njegve crkve, mermerac je crni kamen, na njem slovo žalovito jednog redka tamo piše:

„God. 1711.

Grob Danice i Slawishe.“

Lit. zavod. Jul. Huhna u Zagrebu | Risano po grofu Av. N

GRAD DUBOVAC.

DUBOVAC.

Liepu i plodnu Karlovačku ravninu okružava sa zapadno-južne strane Dubovačka gora. Ni visoka ni strma, pokrita je sva šumom ili obradjenimi njivami. Osobito čovjeku motrećemu ugadjaju dvie točke njene, Dubovac i Svarča, zanimive ne samo sbog dražestnoga položaja već i poviestne znamenitosti.

Dočim je na Svarči nesgodom vremena nestalo svakoga spomenika prošlosti, podiže se i danas na najvišjem rtu gore nad obalom Kupe krasna gradina Dubovačka. Time što je gotovo sasvim sačuvana i da je tako blizu živahnoga Karlovca, jače je poznata i zanimat će čitati ovo njekoliko riečih, što umiemo o njoj pripoviedati.

O iskonu i o najdavnijoj dobi Dubovca, kao što od većine povjestnih mjestah u našoj domovini ništa nam nije poznato. Pismobrane obiteljah Zrinjske i Frankopa-

nove, iz kojih bi za specialnu poviest našu najviše gradiva crpit mogli, još su stranom u tudjih zemljah, a i ono što je doma, nije se još valjano pregledalo.

Bit će valjda Dubovac, kao što i mnoga druga mjesta u Hrvatskoj, poslie kako su Tartari hrabrimi hrvatskimi mišicami poraženi, na novo iz razora i pepela se podigao. Dali je knezom Krčkim (Frankopanom) još prije, možda već g. 1193. zajedno sa županijom Modruškom, darovan, ili tek poslie njima pripao, nije izvjestno; nego toliko se može posumnjati, da je već trinajstog, ili najkašnje četrnajstoga vieka njima patrio. Kralj Matija potvrdi g. 1481. na novo darovnicu knezom Stjepanu i Bernardu po Beli izdanu, a u njoj izim drugih imanjah naročito spominju se Ozalj, Ribnik, Dubovac i Zvečaj. *)

Ime Dubovac potiče sigurno od dubove šume, kojom je njekoć sav prediel obrasao bio.

Prviput nadjosmo Dubovac zabilježen g. 1334. po sgodopiscu nadjakonu Goričkemu. **) On spominje župu Dubovačku i crkvu sv. Mihovila, kao obstojeću u kotaru Podgorskom biskupije Zagrebačke. Prilika je pako, da je župa i prije obstojala; tako ima zvono, preneseno g.

*) G. Fejér: Croat. et Slav. disquisita, p. 42.

**) Krčelic: Historia Ecclesiae Zagrabiensis.

1828. iz crkve svet. Mihovila u crkvu sniežne Bogorodice ljeto 1229. izvajano.

Uz grad i župu pružalo se je ufano već u najdavnije doba na podnožju briega i trgovište Dubovačko, kojega su stanovnici bili ujedno sa žitelji obližnjih selah, odkako je mah oteo bio feudalizam, podložnici vlasteli Dubovačke.

Mjesto Dubovačko, sagradjeno usried rodovitog polja uz obalu brodonosne Kupe jamačno bi bilo napredovalo u svakom obziru, da nije tako rano poplavica turska i do nas doprla bila. Nemilo mu dotuži turska bjesnoća g. 1540., kad no ga Murat beg bosanski skupa sa obližnjim Stenišnjakom izrobi; trideset i osam godinah kašnje na sám veliki petak upale ga Turci ter sav izgori; tadašnji vojvoda hrvatski Ivan Ferenberger osveti se divljoj turadiji doduše, hametom ju potukavši još iste godine, ali tim slabo se Dubovac pomore; pače od toga časa nikad mu se više sretniji dani nepomoliše.

Poklo Turci sve to žešće stanu napadati na kraljevinu Hrvatsku i već je gotova bila podleći njihovu težkomu zulumu, odluči od nevolje tadašnji upravitelj Hrvatske, arkivojvoda Karlo Štajerski podignuti proti ljutomu dušmanu na granici jaku tvrdju, o kojoj da si on razbije svoju rusu glavu. Dugo nemogoše naći mjesta,

da tu tvrdju osnuje. Napokon izabrá ravninu, protežuću se izpod Dubovačkog grada blizu izlieva Korane u Kupu kao prikladnu za osnutak nove tvrdje. Zemjište, gdje je trebalo tvrdju graditi, bilo je svojina dubovačkog grada, koj je bio sada na temelju ugovora medj banom Nikolom Zrinjskim i Stjepanom knezom Frankopanom Ozaljskim g. 1544. *) sklopljenoga poslie smrti posljednjega (g. 1571.) na Zrinjsku obitelj došao.

Arkivojvoda Karlo kupi u sporazumljenju sa stališi hrvatskimi g. 1577. grad Dubovac sa svimi zemljišti, što su k njemu pristajali, od Jurja Zrinjskoga, a pogodjena glavnica plaćana je u godišnjih rocih; g. 1581. plaćeno je prviput 800 for. Da nije pako obitelj Zrinjska izplaćena vidi se iz 109. zak. članka od god. 1659. **) u kojem kralj Leopoldo stališem obećà, da će namiriti bana Nikolu Zrinjskoga sbog svojih zaslugah za prodani Dubovac i za druge tražbine. Predaja Dubovca od Zrinjskoga na austrijansko upraviteljstvo bila je javna; od strani Hrvatske prisustvovahu tomu činu kao kraljevski povjerenici: zagrebačkog kapitula štilac Krištof Mikulić

---

*) Arkiv knj. III. p. 117.

**) Jura Regni Cr. Sl. Dalm. pars. III.

Brokunovački, pak Ivan Petričević Miketinečki, bilježnik kraljevinah i Mihalj Urnoci.

Na zemljištu Dubovačkom izpod grada blizu obale Kupske sazidan je od g. 1577. do g. 1581 Karlovac. Cesar Rudolfo podieli g. 1581. njegovim stanovnikom osobite povlastice i oslobodi ih od vlastelske robote i danka. Iz izgorielog mjesta dubovačkog preseli se množtvo pučanstva u sigurniji i prikladniji Karlovac, a ono što ga je ostalo na Dubovcu, pripadalo je kao i prije zajedno sa žitelji Gaze, i predgradja Karlovačkoga, zapovjedajućim generalom, koji su izza Zrinjskih vlasteli Dubovački bili, ter većinom u gradu Dubovcu boravili. Zrinjski knezovi, da im se zadatkom važni Karlovac očima neudalji, sazidju na Svarči novi grad.

Odkako je sagradjen Karlovac i podignuta u njem stolica zapoviednika nad Hrvatskom krajinom, sbijali su se svi važni dogodjaji u njem, a Dubovac ostao je zapušten i spominje se jedino kao imanje generalah karlovačkih. Mjesto na podnožju briega spominje se u istodobnih spisih kao varaš dubovačka, imavša svojega osobitog sudca, svoje kneze i svoju pečat *); ali varošani bili su ujedno

*) Na starinskoj pečati Dubovačkoj ima urezana ruka sa četiri zviezde i pisma P. D. P.

sa stanovnici predgradja Karlovačkog, izuzam sadašnji židovski varoš, koj je pripadao vlastelstvu Novoggrada nad Dobrom, podložnici generalah karlovačkih kao vlastelah Dubovca, ter bijahu dužni gradu tlačiti i danak (desetinu ili dimščinu) plaćati. Generali imahu svoje upravitelje, većinom Niemce, kao što su i sami bili. *) Takovo stanje obstojaše od prilike sve do dobe izvedenja reformah u Hrvatskoj krajini g. 1746. po vojvodi Hildenburgshausenu; a tada ustrojena bì uprava carskih dobarah na Svarči, koja upravljaše dobra Svarču, Dubovac i Zvečaj.

Pobuna bana Petra Zrinjskoga i njegovih ortakah, povedena g. 1667., u koju bijaše upleteno i mnogo plemićah iz Karlovačke okolice, po kolovodje vrlo nesretno se svrši. 30 travnja 1671. odrubi krvnikov mač u Novommjestu pri Beču glave slavnih junakah Zrinjskoga i Krištofa Frankopana. Ostali ortaci od straha i užasa pokore

---

*) Tako se spominju u pismih: g. 1693. Juraj Hellmayer, flegar, 1703. Franjo Josip Fischer, flegar, 1713. Antun Peri, ferboltar; 1737. Matija Sečen, prefekt grada Dubovca (prefectus bonorum suae excellentiae.) A sudci Dubovački bijahu; 1669. Ive Vlašić, 1681. Mikula Dohranić, 1692. Lukač Zor, 1728. Ivan Milčić, 1733. knez Jure Brozić, 1838. knez Miko Cekin sudac plem. varoša, g. 1766, knez Andre Žir.

se sili i predadu se tadašnjem Karlovačkom generalu grofu Ivanu Herbersteinu, ter im pismom od 1. siečnja 1671. kralj Leopoldo pobunu oprosti. Samo imanja Zrinjskoga i Frankopana zastre vojskom Herberstein i osvoji ih za cara. Kako je Karlovački general, bio je Niemac, jedva čekao, da se osveti hrvatskom prednjaku, koji se s njim za generaliju natjecao; udari brž bolje na Zrinjskovu Svarču, ter ju iz pizme i gnjeva svu razzori. Leopoldo liepo nadari svojega vojvodu, prikazav mu Novigrad, koj kašnje Herberstein redu Maltezkomu ostavi. Iz razdrtinah Svaračkih sagradi u nutarnjem Karlovca liepu crkvu sv. Josipa, oružanu i popravi zidine Dubovačke. Reć bi, da iz ote dobe potiče i četverouglasti veliki toranj grada.

Izim Dubovca i Svarča i Zvečaj dopadoše sada generalom, ter su u njihovo ime i korist upravljana sve donle, dok nebude krajina ustrojena u slici današnjoj. Poslie spala su na državu ter je zvahu: carskimi dobri. Koliki je probitak od njih bio, vidi se iz extrakta sastavljenoga g. 1757. po dvorskom računovodji Fuchsu; tada iznosio je čisti dohadak 8232 for. 54 $^{1}/_{2}$ kr.

Magistrat vojnički bude u Karlovcu uveden g. 1763.; godinu zatim povjereno je i predgradje karlovačkoj magistratskoj upravi, ter stanovnici njegovi riešeni podlož-

ničtva Dubovačkog. Kad no kraljica Marija Terezia Karlovac na čast slobodnoga grada povisi, izruči za to odredjena komisija g. 1778. Dubovac i Gazu gradu i tako postanu tamošnji žitelji slobodnimi gradjani. Još prije g. 1768. prilikom ustanovljenja medjah sadašnjega zemljišta krajiškog izgubio je Dubovac mnoga svoja sela i podložnike, odstupivši je Svaračkoj kumpaniji. Kašnje stranom poprodane su gradske zemlje, stranom su prikazane stanovnikom Karlovačkim i Dubovačkim od državnog upraviteljstva, i pod grad spadalo je samo nješto vrta i šume, što su tik njega ležale. G. 1768. imalo je trgovište Dubovačko samo jošte trideset i osam kućah.

Župa Dubovačka stala je iz prva pod pokroviteljstvom vlastelah Dubovačkih, a g. 1778. podpala je pod Karlovac. Medjutim je crkva svetog Mihalja na briega prestala biti župnom (g. 1730.) i kao takva uporabljala se nižo ležeća crkva sv. Marije, sagradjena g. 1693. iz zavjeta poslie strašne kuge od g. 1691. i vatre od g. 1692., koja gotovo sav Karlovac u pepeo obrati. Tom prilikom sagradiše i kip sv. Bogorodice na trgu nutarnjem grada, a od tada polazi svake godine na 5. kolovoza sprovod do crkve sv. Marije na Dubovcu. Dubovački župnici imahu jošte u predgradju Karlovačkom crkvu sv. Barbare, sazidanu g. 1690. od topčarah tvrdje Karlovačke i crkvu

sv. Florijana, podignutu g. 1692. iz zavjeta poslie velikog požara. Sbog te posljednje izlieže se medj župnici Dubovačkimi i fratri Karlovačkimi velika smutnja i pravda, koja trajaše gotovo sto godinah. G. 1699. izaslani povjerenik, arkidjakon gorički Nikola Gothal nemogaše parce utaložiti; g. 1752. predana je crkva župniku Dubovačkomu Luki Celiću, ali tek g. 1774. rieši biskup zagrebački Galjuf prilikom svoga boravljenja u Karlovcu razpru, naloživši fratrom, da nesmjedu u dalmatikah sprovadjati mrtvace na groblje sv. Florijana.

Od dobe Francuzah ostá pusta crkva sv. Mihovila; oni ju pretvore u konjušnicu; kamena ploča sa žrtvenika, na kojoj ima utesana god. 1524. nalazila se prije njekoliko godinah jošte u vinogradu pok. gradjana Nikole Šebetića. Sajmi do god. 1772. pri njoj obdržavani prenešeni su u Karlovac.

Pošto odpade Dubovac od Karlovačkog generala, dobio je vlastite svoje vojne zapovjednike; posljednji je bio g. 1754. mirovinu uživajući general Josip De Poczii, prije toga poglavar Liko i Primorja. Dok je rat sbog nasljedstva trajao, zatvarali su se u Dubovcu tamničari. Za uvedenja vojnoga magistrata u Karlovcu (g. 1763.), uporabljao se je grad kao barutana. Francuzi, došavši mjeseca studena 1809. u Karlovac, načine u Dubovca najprije

skladište za oružje i džebanu, a g. 1811. uredi si u njem stan francuzki intendant barun a Vienney. Poslie odlazka Francuzah iz Karlovca (mj. kolovoza 1813.) opet bude umješćena barutana u Dubovcu, i ostade u njem sve do god. 1837., kad no ga vrli prijatelj starinah, preuzvišeni maršal grof Laval Nugent, sazidavši na prikladnijem mjestu blizu Nove ceste drugu barutanu, od državne uprave dobije. G. 1842. voljan je bio knez Nugent odstupiti Dubovac bosanskim fratrom za duhovno sjemenište, ali zato nemogoše dobiti fratri iz Rima privolenje i tako ostade stvar u neizvjestnosti. Dubovac je i danas njegova svojina.

Lik grada, što ga Leptir donosi, snimljen je sa zapadne strani. Osnova grada malo da nije skroz četverouglasta; zidine su sriedovječne te prilično debele (na uglih po čitav hvat); samo je prilika, da je glavni na četiri ugla od opekah sazidani toranj na pročelju iz kasnije dobe; možebiti da ga je general Herberstein sagradio. Zidine gradske visoke su do dva kata, samo glavni turanj na pročelju jest još za kat višji. Njekoć bilo je u gradu sila sobah, nu sada gotovo da su porušene i samo razi zemlje moglo bi se stanovati. Sadašnji vlastnik dao je porušiti stari drveni krov; ukrasio je zidove iz vana zubići (Zinnen) u romanskom slogu, što čitavoj sgradi podaje osobito liepu priliku, ali nije učinio gotovo

ništa za sačuvanje grada od nepogode vremena, ter će valjda Dubovac dieliti udes sa većinom naših poviestnih starinah do malo doba.

Zamjeran je takodjer studenac, što se nalazi u dvorištu gradskom. Veoma dubok obzidan je samim tesanim kamenjem, a voda iz njega hladna je i tečna. U dvorištu ima i trag podzemnom izlazu iz grada.

Dubovac sa svojom okolovinom najmilije je zabavište i plandište veselih Karlovčanah. Ljeti, osobito na uskrsni i duhovski ponedjeljak, na nedjelju poslie tielova, pa dan snježne Bogorodice vrvi malo i veliko, bogato i nebogato jatomice put Dubovca, da se nasladuje milinom čarobnog prediela i užije udobnosti ladanjskoga života pod prostim Božjim zrakom, u vrtnom hladku, na zelenoj tratini, medj ružami i slavulji. Dvie pivare, izmedj kojih jedna obstoji jur više od sto godinah, a druga baruna Vranjicania sigurno najveća je i najukusnija tvornica te vrsti u našoj domovini, izvadjaju dobra piva, kojim si običavaju gosti u obilju grla močiti.

Prigodom sborovah Dubovačkih silni se sviet popinje uz brdo, da se nagleda staroga grada i čarobnog prediela, što izpod njega leži. I zbilja veoma je čovjek ugodno zatečen s prekrasnog vidika; izpod briega pukla pučina sladke hrvatske domovine od Okića do Kleka;

sve je okolo divno i puno čara; u daljini crne gorske glavice, sve okolo plodna polja i guste šume; kroz njih prolieva se kao srebrna žica bistra Kupa; a po njoj težke ladje brode i plove do Karlovca, oko kojeg se sve razkošje predjela, kao oko zienice ciele okolovine u vienac zapliće.

Radosl. Lopašić.

BIEGUNAC

od

V. Nikolića.

I.

Mnogo je promienah učinila godina 1848. upropastila je mnogu obitelj, koja je prije mirne danke boravila i u svom malenom uzkom krugu sretnom se nalazila, odciepila i razdvojila srodna i ljubeća se srca, razcvielila mnogog kroz to, što mu mili koj predmet sa ovog svieta otići, i u hladni grob leći morade, odtudjila otca od sina, brata od jednokrvna brata, prijatelja od druga, bez kog prije živiti mogao nije, te učinila, da se sad mrziše kao divje zvieri medju sobom, da jedan drugog nepogleda, kao da su strani, svaki sa drugog kraja svieta, kao da se nepoznadoše. Ta mnogo je prijateljske, obiteljske i ljubavne svezi nemilosrdno razriešila ta kobna godina 1848.

Znademo, da se snažna naša vojska te godine podigla proti Madjarom na čelu našeg umrvšeg no neumrlog bana Jelačića, da brani svoja prava, da sačuva prestol carski snažna vojska na čelu još snažnijega vodje.

Nastupila je noć na svršetku mieseca kolovoza god. 1848. mrkla, tavna i crna noć, na nebu turaju se mrki oblaci, nigdie svietila sa visine nebesne, jer ona nemogaše crn zastor, koji nebo ovi prodrieti.

Uz obalu Mure kod Varašdina vlada život, nebrojene vatre gore a oko njih siede, leže, hodaju vojnici hrabri naši krajišnici da predju u neprijateljsku zemlju, da se bore za pravdu i svoja prava, da sačuvaju svoju svetinju i narodnost.

Uz obalu stoje straže sve u primiernoj daljini jedna od druge, i bdiju i paze na drugu stranu dali će se neprijatelj pojaviti; život je tamo gdie je logor, no čim dalje od njega, sve to veća tišina, samo se čuje pravilni korak straže i bučeći talasi Mure, koja se pieni i valja, siloviti talasi udaraju biesno o obalu, i kidajuć i lamajuć se, vratjaju se opet u svoje korito.

Sa one strane rieke plovi na našu stranu mali čamac u njem siedi jedan čoviek snažnom mišicom ravnajuć ga, ali stražar nit opažava čamca nit čovieka, udubio se valjda u misli za svojom ženom i diecom, koje je prije niekoliko danah ostaviti, te u vojnu poći morao, a tko bi i pomisliti mogao, da će se tko usuditi sa one strane na ovu u to doba, gdie je sve od vojnikah vrvilo, a pritom još u crnoj tavnoj noći u malenom čamcu na uznemirenih i biesnih talasih Mure preći.

Čoviek onaj u čamcu već se je bio k ovostranoj obali sasvim približio, i smatraše samo na jedno trideset koračajah od sebe udaljena stražara, iz svih kretanjah i opaznosti, kojom je svaki najmanji šum utažiti gledao, vidieti je bilo, da mu je do tog stalo, da ga stražar nesmotri, a čim se dovoljno osviedoči, da se stražar sa svojimi misli zabavlja a nepazi na ono što se oko njega zgadja, izadje lagano iz čamca, kog nogom natrag u rieku odturi, a on hitro u grmju i šikari izčeznu.

Sieguran korak, kojim noćni putnik neumorno stupa pokazuje, da mu put i okolica strana nije, već da je više putah ovud proći morao, a okolica bila je ovdie sasvim pusta, svaki korak dovodio ga je dublje u šumu, stranac i sa stazom nepoznat bio bi se u ovom labirintu sasvim zabunio i put zameo, no on neskretje sa staze, kojom je jedanput udario bio, osviedočen, da će ga ona k cilju dovesti.

Moglo je već biti noći oko polnoći, kad se oblaci razidjoše, a pun miesec zasjaji, i okolicu razsvietli; putnik ovaj zaustavi se i upravi svoj oštar pogled prama zapadu, od koje strane mu jedan dvor zabieli, smieh zadovoljstva pokaza se na ustnicah njegovih, i premda je već više od tri sata do sad ni šasa nepočasiv išao, podje opet bez najmanjeg znaka umora, i upravi uprav hod svoj onoj strani, gdie je malo prije dvor smotrio.

Za četvrt sata stajao je pred njegovimi vrati; na koja čvrsto pokuca, te da je kucanje njegovo iz nutra čuveno bilo, osviedoči se kroz lajanje pasah, a malo za tim zagrmi krupan glas.

„Tko je božji.“

„Domaći nebojse ništa, samo otvoraj.“

Onaj iz nutra valjda je po glasu poznao prihodnika, jer odmah po tom kako mu se odazva, zaškripnu brava na vratih, koja se otvoriše, i prihodnik kroz vrata, koja služitelj za njim odmah čvrsto zatvori, u dvorište unidje.

II.

Medjutim se je i domačina probudio, i svieću upalio bio, te obukav noćnu svoju odieću hodao je po širokoj, liepo urešenoj sobi izgledajuć slugu, da mu prijaviti dodje, što se je dogodilo.

Bio je on visok i primierno krupan, ugledan muž od 38 godinah, blieda lica, koje mu puna crna liepa brada okvirivaše, što mu obličje jošter bliedjim i zanimivijim izdavaše.

Tako šetajuć po sobi, čas je na vrata u očikivanju čas opet kroz prozor na dvorište pogledao, nakon za-

čuje na hodniku korake, i malo zatim vrata se bez kucanja otvoriše, te stranac u sobu udje.

Vidiv i upoznav ovog, domaćina se uplaši te nekoliko koračajah natrag trgnu, pak zatim uzkliknu.

„Bela! za ime božje jesili ti to?"

„Dušom i tielom moj Mirko!" odvrati na to stranac, ili si me ti valjda za duha ili kakovu sablast držao, dok si se mene upoznavši, toli silno uplašio.

Stranac bijaše mladić najviše dvadeset i pet godinah, krasna i dostojanstvena uzrasta, crnih vlasih i očiuh vatrenih, odielo mu biaše fino, no od putovanja poniešto poremetjeno, osobito ga je liepo odievala atila od zelene čoje za zlatnimi puceti i gajtanom izkitjena.

„Nebi ni u snu snivao, da ćeš ti u ovo kasno doba doći „rekne domaćin poslie kako se sa prihodnikom ogrli i poljubi" ali kaži mi kako si se usudio u ovo burno ratno doba; medju okolnostimi za tebe opasnimi, koje sad zavladaše na ovu stranu, ti dodje valjda kao. —

„Biegunac" pade mu u rieč Bela mirnim glasom. Tamo prieko u mojoj miloj domovini liepoj Madjarskoj, znajući da često k tebi dohodim i s tobom, kao suprugom moje ljubezne i pokojne sestrice u prijateljskih odnošenjih stojim, osumnjičiše me zemljaci moji izdajstvom domovine, te me drže za uhodu, da vam Hrvatom služim, da narod moj izdati hoću, nebivši nit trenutka

siguran, nepreosta mi drugo, već iz moje otačbine, pobieći, i drugdie spas potražiti, i tako moj dragi Mirko! evo me kod tebe.

„A misliš li ti moj Bela! da si ti u Hrvatskoj miran i siguran, ti Madjar, sin naroda, što no ga Hrvati u najvećem stepenu mrze, tražiš utočište u neprijateljskoj zemlji, a ti znadeš kako stroge izdane su naredbe, u pogledu Madjarah u zemlji našoj, i Hrvati će te držati za uhodu, čim te i tvoji zemljaci osumnjičiše, pak ti i ovdie isto ono predstoji čemu misliš da si u Madjarskoj izbiegao. Oh! uviek sam se radovao kad si prije k meni dolazio, ali ovaj put baci me došastjem tvojim u veliku zabunu, jer te ljubim iz svega srca, pak sam vrlo zabrinuo se za tebe moj Belo, za brata moje mile nezaboravljene supruge — lahka joj crna zemlja.“

Bela nereče ništa, nego samo šurjaku svom u znak zahvalnosti toplo i čvrsto desnicu stisne.

Podulje šetahu se obojica po sobi ništa negovoreć, domaćina bio se duboko zamislio, oborio glavu i upro oči u patos, poslie opet digao ju i obratio oći u vis, ko čoviek, koj se čemu dosietiti hoće.

„Ništa pak ništa izmisliti“ rekne nakon dugog ćutanja, nigdie spasa nit izgleda, da ću te gdie skrovno držati i sakriti moći, ovdie u dvoru nije za tebe poduga siegurna obstanka, jer moraš znati, da okolica naša vrvi

od vojske, vojnički častnici dolaze svaki dan k meni, stranom službom stranom da me posiete, pak ti tako dugo njim sakriven ostao nebi. Ali hvala bogu!" uzdahnu veselo glavu podigavši poslie kako opet za časak ućutio bjaše „evo mi pade nešto krasna na um, misao ta mnogo je vriedna. Belo! ja imadem dva sata odavde u dubokoj šumi i zabitnoj okolici jednu kućicu, u kojoj moj lugar stanuje, tamo nikad stranca nebjaše, tame će mo za tebe medju sad vladajućimi okolnosti po mogućnosti udobnu sobicu urediti, tamo ćeš ti sakriven ostati." Pak zatim zovnu domačina slugu naloživ mu, da se što prije večera spremi, a po tom dok se je ova zgotavljala i trajala; divaniše se obojica o dogodjajih onog vremena, koji obći predmet razgovaranja za onda bijahu.

Bio je već nastupio i drugi sat poslie polnoći kad Mirko ustade i reče: „Belo, treba da se razstavimo, znadem da si od puta umoran i nuždno je da se počineš, a sutra treba opet porano dignuti se za naš put u šumu, jer ja neću da služinčad moja za tebe dozna, ranom zorom otići ćemo, opreznost ova nije suvišna, dakle dobar počinak."

„I tebi Mirko" rekne Bela rukujuć se snjim, pak obojica odoše na počinak.

III.

Zora zabieli, i slavulj zapieva jutrenju svoju piesmicu. Duboko u šumi stoji malena nizka kućica, pred njom drvena klupa.

Rano je jošter, te kapci na prozorih kao i čvrsta vrata od hrastovine zatvorena su, al ne za dugo, jer sad se otvori kapak od jednog prozora, pak se medju cvietjem, koje na prozoru mjesto svoje imadjaše, ukaza krasno, prekrasno dievojačko lice, sa ružičnimi okrugli obrazi, sa liepim velikim plavetnim okom, sa smedjimi zlatnim nitim sličnimi vlasi.

Poslie kako dievojka i kapak drugog prozora otvori stade po sobi spremati, a pritom zapieva piesmicu toli krasnim, čarobnim i divnim glasom, da bi joj svaka pievačica za njeg zaviditi mogla.

Ona pievaše:

„Kada na rieke gore
Odnese sudba drago
Duša u te prostore
Svoje ide tražit blago.

Pak postav malo — produlji.

Tako bez duše tuži
Srce nam danke, ljeta —
Kano leptir na ruži
Na kojoj nejma cvieta. *)

Liepota ova dievojka bila bi valjda i posliednju strofu nježne ove piesmice izpevala, da se vrata sobna neotvoriše i jedan čoviek puškom u ruci unutra nestupi.

Bio je ovo muž srednje veličine preko petdeset godinah, sa poduljimi već siediti začimajućimi brci i vlasi, odielo mu navadno kao u lovca, te prislonivši pušku dvocievku uz zid pozdravi dievojku.

Dobro jutro mila kćerko, kako si spavala moja golubice.

„Vrlo dobro dragi otče“ odgovori dievojka.

Starac približi se dievojci, te ju nježno u njezino visoko čelo poljubi.

„A sad moja Ljubice“ daj mi zajutrak, pak da idem za mojim poslom.“

Dievojka za čas prostre stol i zajutrak se na brzo dovrši.

Lugar htiede baš pušku o rame obiesiti, i kao što reče za svojim poslom poći, al u taj čas začu se na-

*) Uzrok, pesma Stanka Vraza.

polju štropot konjski, a malo zatim ukazaše se dva jašioca, koji upravo kućici skrenuše.

„Tako mi boga“ rekne lugar „ono jedno jest naš milostivni gospodin, tako rano, što to mora značiti.“

„Al s njim još jedan strani„ pridoda Ljubice „tko je onaj?“

„Ja ga nepoznam.“

Medjutim se bjahu obojica kući približili, i sa svojih konjah sjašili.

Lugar i kći njegova izidjoše pribodnikom na susriet.

„No kako si Pero, vriedna moja starino!“ upita vlastelin Mirko Lipčević, pak neočekujuć odgovora obrati se dievojci „a ti Ljubice, al tebe nit pitati netreba, to ti tvoja liepa lica pokazuju, svakim danom liepša i dražestnija.“

Pak poslie ovih riečih udje u hodnik prvi, a lugar gologlav za njim.

Bela kako smotri dievojku, udivi se tolikoj ljepoti njezinoj, a prvi njezin pogled, što no na njega svrati, pak zatim ga, porumeniv se preda se ubori, slićio je niekom udarcu, koj mu do srca prodre, koje se u tiesnom svom kutu uzdrma; a i djevojci nebjaše inače, jer neusudi se na Belu okom svrnuti bojeći se da jim se pogledi opet nesukobe. Tako kratak časak često odlučuje

čovieku budućnost, i pokazuje mu onaj pravac, kojim odsele udariti imade.

Zabuni i smetji ovoj učini Bela time kraj, što naklon'v se Ljubici i on u kuću za Mirkom i starim lugarom unidje, koju obojicu u hodniku zateče, valjda uprava na njega izgledahu, jer se pram ulazu obratili bjahu.

„Pero“ rekne Mirko lugaru „imadem nešto u potajnosti s tobom govoriti hajdemo u sobu.“

I sva tri muškarca uljegoše u sobu.

Ovdie opet uze rieč Mirko.

„Pero, da nisam dovoljno o tvojoj viernosti i privrženosti pram osobi mojoj uvieren, nebi se jamačno na tebe u ovom predmetu obratio, koj je za mene od veliki važnosti; ovaj gospodin „pokazujuć na Belu“ jest brat pokojne supruge moje „lugar mu se duboko nakloni, a Mirko produlji“ razne okolnosti zahtievaju, da on za nieko vrieme u skrovnosti prebavi, te buduć došao je k meni, ja mu odlučih, da se kod tebe nastani, znajuć da će kod tebe čestito podvoren i dobro smiešten biti.“

„Oh milostivi gospodine zapoviedajte sa svim mojim ubožtvom „rekne lugar“ tvrdu Vam vieru zadajem, da ću po mogućnosti mojih materialnih silah nastojati gospodinu ugadjati, i udoban mu život pribaviti.“

I tako u sporazumljenju dotičnih strankah stvar bi uredjena.

Dočim se oni jošt o niekih stvarih pogovarahu, stajaše Ljubica sveudilj pred kućem, znatiželjna čuti o kakovoj tajnosti se tude radi, dočim joj liepi stranac uviek pred očimi stajaše. Nakon mučnog pol sata trajavšeg neizviestja, izadje njezin otac, te pozvavši ju u njezinu sobu rekne joj:

„Ljubice, ti se moraš iz tvoje sobice izseliti, i preći ćeš u onu malu ložnicu do mojo sobe, moramo se stisnuti, i to za volju milostivnom gospodinu a to ćemo iz sveg srca učiniti. U tvojoj sobi stanovat će onaj mladi gospodin, što je s njim došao.

Ljubica porumeni, i veselo joj čuvsto obuze duša bez da je i sama znala zašto. No da ovo svoje ganutje otcu sakrije odkrene se od njeg i poče po sobi spremati govoreć „drage volje mili otče, za dva sata moći će se taj gospodin u ovoj sobi smiestiti."

Tako je bilo, još prije neg dva sata iztekoše bi soba ova za mužku samu osobu dosta udobno uredjena, i sa svim nuždnim providjena, poslie čega Mirko osviedočivši se o svemu, razstavi se sa Belom obećavši mu da će ga čestje posietiti.

IV.

Eh! bilo pa nije! Bela sin bogatih i otmienih roditeljah, potomak slavne porodice, sad biegunac u pustinji trati dane i mladost svoju kao sibirski zatočenik. Obikav na veleljepje, bogatstvo i svaku udobnost, morade se priučiti na samotan, jednostavan život. Prije boraviv u najvećih gradovih domovine svoje, obitavaše u sjajnih i krasnih dvoranah, a sad u pustoj šumi, razdružen od svieta i svakog njegovog obćenja, u zabitnoj okolici, pod drvenim krovom nizke kućice, dočim obćenje njegovo samo na dva bitja, staroga lugara i kćerku njegovu, ograničeno bijaše.

Pak misliteli, da bi bio Bela život ovaj sa svojim prijašnjim zamienio? da bi ostavio pustoš ovu pak se vratio u biele dvore u glavni grad domovine svoje. Oh! nebi, doista nebi, barem nebi sam ili bi sa sobom poveo još jedno bitje, koje si u srce usadi, koje je obljubio iz sveg srca vatrom prve, strastne mladostne ljubavi; da poveo bi bio sa sobom drugaricu, što no ju

za čitavi svoj život izabra, da mu sladi danke života, Ljubicu, koja mu osladjavaše jednostavan život u pustoši ovoj, život, koj mu s njom toli omili.

Istom miesec danah minu i medj Belom i Ljubicom obstojaše nježan no čvrst svez ljubavi, a trebali i toliko vremena, da se dva srca siedine i spoje, da osiete jedno za drugo silno i isto jedno čuvstvo. Bela je obljubio dievojku strastveno, i odkrio je njoj ljubav svoju, prem mu dievojka svoju neočitova riečju, već rumenilom na ljepom liscu njezinom, sjajnim svojim okom i u očiuh zablistavšimi se dviemi bisernimi suzami, napokon slabim stiskom, malene svoje ručice, koju on medju svojimi dviemi rukami držaše i opetovano vatreno cielivaše.

Na takovi način može se čovjek s malim zadovoljiti i u najpustijoj okolici sretnim scieniti.

Bela je probavljao vrieme čitanjem knjigah, štono ih je u malobrojnoj knjižnici lugarevoj našao, il je kad kad sa starcem lovio, no najmilije bijaše mu pod večer, kad je pred kućom na klupi sa Ljubicom siedio, i držeć ručicu njezinu u svojoj, o ljubavi zborio. U takovih časih zaboravljao je na svoje stanje, na domovinu i na sve, što se u najnovije vrieme s njime dogodi, te se sve njegove misli u jednom predmetu u jednoj osobi, miloj Ljubici sjediniše.

Nieke večeri siedio je Bela po svojem običaja pred kućom, kad eto iz šume pokaza se poznati nam sluga Mirka Lipčevića, noseći u ruci jedno pismo, koje približiv se Beli njemu pruži.

Pismo je upravo na njeg glasilo.

„To mora nešto osobitog biti“ rekne Bela pismo otvorajuć, a sadržaj istog glasio je:

Ljubezni moj Belo!

Viest, koju ti priobćujem, bio bi najvolio ustmeno ti do znanja staviti, al' stranom za nedati možebit sumnji kakovoj povoda, nedodjoh sam do tebe, i prepriečen sa raznovrstnimi poslovi. Žalibože ono što ti priobćiti imadem nije ugodno. Sumnju, koju tvoji zemljaci na tebe baciše, sad za istinitu drže, i misle da si ti doista uhoda, pak tu sumnju baciše i na ubogu tvoju sestru Ilmu udovu R. Ona sirota nahodi se u velikoj biedi i stiski, i kao što iz njezinog pod rukom dobivenog pisma doznadoh, jadikuje i nezna si sirota pomoći. Ja ti to priobćujem, da i ti znadeš, bez da sam u stanju štogod savietovati, već te u duhu cielujuć, ostajem do groba ljubeći te

Mirko.

Bela se raztuži, te odpustiv momka, stane misliti što da čini, sirota sestra neimadjaše nikog osim njeg,

nikakove podpore na svietu, a nebjaše li njegova kao brata dužnost, njoj pomoćju priteći. Što mu preostade ino, već skrovno, kao što na ovu stranu dodje, opet onamo preći, pak i sestru dovesti, i tako svakom progonstvu ukloniti. Što reče neporeče, što zaključi naumi odmah sutra zorom započeti.

Ušav u sobu priobćì Ljubici namieru svoju, koja kad začu, da on odlazi, jecati stade, no Bela ju prigrli svojoj grudi, te ju tiešaše, da će se najkasnije za četernajst danah sa sestrom vratiti, pak sladku svoju ljubav, k njoj sa sobom opet donieti.

V.

Prodjoše tri dana po odlazku Belinom iz kuće lugarove, kasna je noć, pomrćina kao tiesto, na nebu se turaju crni gusti oblaci, iz daljine čuje se kadkad podmukla grmljavina, pojedine krupne kišne kaplje spuštaju, se, i kad kad prosieče munja gusti, crni mrak.

U lugarevoj kući sve je mirno, kapci čvrsto zatvoreni, a vrata su zabravljena, no stanovnici ovog usamljenog zdanja jošte nepolegoše.

Petar bijaše doduše razpravljen i hodaše po sobi pušeći svoju lulu, i čestje pogledajuć na namiešteni kre-

vet, al lulu nije do dna izpušio, pak zato jošt na počinak se nespremi.

Vrata u drugu sobicu vodeća biahu poluotvorena, u ovoj sobici nebjaše svietlosti, ovo bjaše sobica Ljubičina, od kako se je Bela kod njih nastanio.

Dievojka bjaše već u postelju legla, al spavala nije, već je u ovom trenutku molila boga za otčevo zdravlje i za svog Belu, ta druge mile osobe ona na svietu nije imala. Molila boga, da joj milog otca kriepka i zdrava uzdrži; te dok Belu nepoznavaše, molila se je samo za njeg a sad evo u molitvu svoju sklopi i Belu, da ga višnji prati blagoslovom svojim na njegovom pogibeljnom putu, da mu sretno dade obaviti i riešiti stavljenu si opasnu zadaću, pak da se na skoro zdrav i sretan k njoj povrati.

Upravo je bio lugar lulu svoju izpušio i htiede svieće utrnuti, kad se jedan puščani hitac i to po daleko začu.

„Što to znači“ upita zazorno starac nemogavši dokučiti, što bi u ovo kasno doba taj hitac značiti mogao, a za malo i Ljubica, uplašena kao plaha srna iz svoje u otčevu sobu dodje „lov 'sada nitko nelovi, u ovo kasno noćno doba, a grmljavina nije bila. Sluh me nije prevario, ja sam dobro puščani hitac čuo.“

Slušahu podulje, al više ništa neču se, samo izvana poče vietar duvati, i kiša o kapke šibati, već htie-

doše oboje opet na počinak ali se tad jako kucanje na jednom prozorn začu.

„Tko je“ upita lugar nagadjajuć, da onaj prije četvrt sata čuveni puščani hitac sa ovim kasnim gostom, koj ulaz traži, u niekom savezu biti mora.

„Otvorajte za ime boga“ začu se glas iz vana.

Ljubica skoči pram vratam, bjaše glas Belin upoznala.

„Gospodin Bela“ rekne lugar „u ovo kasno doba, a jedve što je prije tri dana otišao; tako hitro nije se povratiti mogao, to nemora dobar znak biti.“

Medjutim se bijaše Ljubica sa Belom natrag u sobu povratila.

Bela bjaše blied i tako slab, da je jedva na noguh stajao, odielo mu iztrgano i poderano, ruke su mu izdrapane kao onog, koj je kroz bodljivo grmovlje plazio, a gdiegdie se i krvi na rukuh i odieći vidjaše.

„Dobra večer“ pozdravi Bela stupiv u sobu slabim i iznemoglim glasom, zaustavši se u sriedi sobe, te snimi svoj kalpak s kog se kišnè kapljice pociede.

Zatim pruži ruku, kao da traži nešto, na čem bi se držao, jer mu koljena klecahu, i bio bi se na pod svalio, da lugar nepriteče, te ga više noseć već vodeć na svoj krevet neposadi.

Stari lugar stade sad Belu razpravljati i odieću sa njeg skidati, te sad tekar smotri da je sa kapljami kiše, koje sė s njegove odieće ciediše, i krv pomiešena bila, koja je u sliedstvu izpod koljena dobivene, i tanetom uzročene rane tekla.

Bela bijaše obnemogao, te dok ga je lugar svukao i u postelji namiestio, pristupi Ljubica, krupne suze lijuć, te mu od krvi obraz i ruke izpere. Petar pako, koj je poniešto i o vidanju razumievao, izpere mu ranu, pak ju kako je najbolje umio, ovije.

Za nieki čas osviesti se Bela u toliko, da je lugaru i njegovoj kćeri mogao pripoviediti što se je s njim dogódilo, od kako je od njih razstavio se.

„Kad sam razstavši se od vas“ rekne on slábim glasom „otišao, skrivah se čitava dva dana po šumah i gudurah, te pred noć istom stigoh do obale Mure u nadi, ma na koj način jošter one noći prieko otići. Ali zaludu, jer uz obalu vojnikah kao da iz zemlje izrastoše, straže vojničke podvostručene a svaki čas lete vojnički častnici na konjih il pieške, pak straže nadziraju. Moralo se je valjda nešto slučiti.“

„Tako čamih“ produži Bela malo poćutav, da se odmori „neusudjujuć se pokušati onama preći čitavu noć, dojdući dan, pak opet sliedeću noć, bez da kroz to či-

tavo vrieme što god okusih, i moje tielo čim pokriepih. Istom večeras kad se smrknu i nebo naoblači, usudih se iz zakutka mog izaići, misleć da će mi sreća poslužiti, jer mi nepogoda vriemena za izvedenje moje namiere zgodnom biti se vidjaše; a činilo mi se je, da se je i metež onaj, koj prije u vojski vladaše, utaložio. Što Bog dade pomislih, i približih se k obali, ali zla mi sreća posluži, jer još pravo ni do obale nedodjoh, kad glas „tko si“ zagrmi. Na svu moju biedu sievnu munja i ja vidih na niekoliko koračajah ogromna vojnika pred sobom. Dadoh se na to u bieg, ali on neprestano zamnom. Tako me je kao divju zvier gonio više od sata. Ja mislih da mu izbieći neću, i bijah već malaksao, učini mi se najedanput da me vojnik više neprogoni i usudih se zaustaviti se u bregu da se odmorim, al se ljuto prevarih, jer najedanput puknu puška i tane mi prodrie pod koljeno. Ja stadoh biegati, te poznavajuć već ovdie po nešto okolicu, sakrih se u šikaru i puzeć i provlačuć se kroz bodljivo grmlje, gdie sam si lice i ruke izgrebao, i odieću izdrapao, biaše mi Bog u pomoći, vašu kuću i u njoj pribiežište naći, premda neznam, dali mi neće moj progonitelj u trag ući i ovdie me potražiti.“

Jedan sat prodje u očekivanju i strahu, da li se neće tko na vratih javiti, ali minu i noć, i u kući ne-

pokaza se nitko. Valjda je taj vojnik trag Belin izgubio, i drugim, protivnim od njegova pravcem udario.

Bela bijaše poslie podugog govora svog iznemogao te klonu glavom na krevet. Od napora i probaviv dulje vriemena bez svake tielesne opore i podkriepe, usnu, i blagi san mu sklopi oči. Ljubica je čitavu noć bdila i svako kretanje njegovo motrila, a gdie ljubav i molitva bdije, tamo je nada, da pomoć izostati neće. Ljubičinoj njegi, i poslugi imao je Bela zahvaliti, da je poslie osam danah u toliko se oporavio, da se je iz postelje dići i pomoćju njezinom po vrtu prošetati mogao.

VI.

Bilo je poslie poldana niekog ponešto mutnog dana. Stari lugar bjaše kao obično odsutan, a Bela je siedio u sobi razgovarajuć se sa Ljubicom o njihovoj ljubavi. Predmet ovaj zanimaše oboje toliko, da nit su se ogledali nit starali, što se oko njih zgadja; a kad Bela slučajno kroz prozor pogleda, probliedi i iznemognuv na stolicu pade reknuv:

„Ljubice, ja sam izgubljen, vidio sam vojnike napolju, koji se kući već sasvim približiše.“

I doista se u hodniku začu zvek sablje, na vratih se zakuca i jedan vojnički častnik stupi unutra.

Poslie kako je bez svakog pozdrava Belu podulje motrio, upita ga.

„Vi ste Madjar?“

„Jesam odgovori“ mladić mirno.

„Ime vam je Bela P.“?

„Jest.“

„Tako ste Biegunac“?

Na pitanje ovo neodgovori Bela ništa.

„Neima sumnje vi ste onaj kog tražim, biegunac i uhoda. Vaša osoba posve se slaže sa opisom što ga evo u ruci imadem. Vi ste sad u mojoj vlasti i poći ćete samnom.“

Po tom izadje častnik u hodnik te naloži svojim momkom, da kuću obkole.

Ovaj trenutak upotriebi Bela, te otvoriv prozor, što je na dvorište obratjen bio, hitro kao munja napolje skoči, pak biegati stade. Častnik, koj upravo na to se vrati, izleti napolje, pak sa svojimi momci dade se u potieru za uskočivšim Belom. „Pucajte, dobit ga moramo živa il mrtva“ kliknu on; na što jedan šicar na Belu izpali upravo kad je preko plota na bašći skočio, al ga nezgodi, i Bela u šumi izčeznu.

„Spasen je“ kliknu Ljubica radostno, koja je takodjer letala za vojnici. Oh! što je sirota ona trpila, to se izreči nedade, a kad vidi da Bela u šumi izginu, nemogaše veselo čuvstvo zauzdati, zato i kliknu „spasen je“. Jedan vojnik, koj je taj njezin uzklik čuo, lupi ju kundakom svoje puške tako čvrsto, da sirota dievojka na zemlju pade. No opet hitro podignuv se, i znajuć kojim je pravcem Bela udario, i od prilike gdie bi se s njim još sastati mogla, presieče lug sasvim protivnom stranom onoj, kojom vojnici udariše, jer Ljubica željaše Belu jošter viditi

Kako izumi, tako i bi, došav na to miesto, stiže za čas sav usapljen, i već klonuv Bela. Vojnici ga goniše, kao što lovac zvier tiera.

Kad Bela Ljubicu opazi, uputi se upravo k njoj.

„O hvala ti hvala andjelu na žrtvi, hvala ti da dodje da te još jedanput vidim. Ostaj s Bogom za mene otezanja neima.“

„Hitro, hitro spasi se Bela! Oh Bože budi mu u pomoći.“

Kad Bela za razstanak Ljubici ruku pruži, prozuji tane i zgodi ga u rame. Krv srnu iz rane i Bela klone. Jedan vojnik bio se kradomice približio, i na Bieguna izpalio, trud mu loš neostade.

Sirota dievojka čupaše si u zdvojenja liepe svoje vlasi.

U času najveće opasnosti posluži se čoviek svakim sredstvom, kojim bi se spasiti mogao.

Bela sakupiv sile svoje, obori momka, koj, poslie kako ga rani, k njemu se približi da ga uhiti, pa htiede dalje. — Žalibože bjaše kasno, jer se medjutim bjaše više momakah približilo, te zakrčiv mu sa sviuh stranah put, osujetiše mu namieru da pobiegne.

„Predaj se“ viknu jedan i naperi svoju pušku.

Na to htiede Bela Ljubici, koja na zemlji siedeć plakaše, priteći, al vojnik, koj misljaše da on opet pobieći pokušava odapne, puška puknu, i krvavi komadi raztepenog tiela nesretnog Bele frcahu po licu Ljubice, koja kao mrtva na zemlju pade.

Tako ubogi biegunac, dovrši svoj život.

Noć je. U poznatoj nam sobici, koja prvo Ljubici a kasnije nesretnom Beli za stan služiše, gori svieća. Grobna tišina vlada. Ljubica sklopljenimi oči, i toli slabo dišuć, da se jedva čuje, leži na postelji neznajuć za sebe. Bliedilo joj posu lice, i nitko, reč bi, u okostnici ovoj prijašnju onu liepu i živahnu dievojku upoznao nebi; andjeo smrti već je obletao postelju njezinu.

Stari otac stajaše uz krevet gorke suze roneći i jadikujući, a uz njeg stari duhovnik u svom crkvenom

odielu, po kojeg poslaše, da Ljubicu prije nego što izdane, svetotajstvi providi; al to već moguće nebjaše, jer Ljubica za sebe ništa znala nije.

Upravo je dvanajsti sat odbio kad se bolestnica gibati poče, malo zatim otvori oči, pak pogledav bistro oko sebe, pruži svoju ruku pram otcu šaptjuć:

„Mili moj otče, dodje evo čas, da se rastavimo, ja osietjam da je ovaj za mene posliednji. Oprosti mi, ako te uvriedih! Oprosti, što ti biedu tu prouzročih! Oprosti mi na svemu i blagoslovi nesretnu tvoju kćer“ pak pogledav na duhovnika produlji „i vi gospodine podielite mi vaš blagoslov i pružite mi ruku, da ju cielujem. Ostajte s Bogom.

Pak zatim, sklopiv ruke na grudi, kao pram nebu pogleda i tiho se Bogu moljaše. Nakon opet tihim, svečanim i rekao bi molitvenim glasom prozbori, dočim lugar i duhovnik na koljena se spustiše, prvi gorko plačuć, a drugi za dušu umirajuće Bogu se moleć.

Ljubica šaptaše kao izčezavajući glas Eolove harfe:

„Kada na rieke gore
Odnese sudba drago,
Duša u te prostore
Svoje ide tražit blago.

Tako bez duše tuži
Srce nam danke, ljeta —
Kano leptir na ruži
Na kojoj nejma cvieta."

Sirota! u posliednjem času sieti se ona najmilije joj piesme, te kao što leptir na ruži bez cvieta ugiba, uginu i ona izgubivši svoje drago, i izpusti dušu, koje obletjajući ju ondjeo smrti u višje prostore odnese.

Crna zemljica bit će joj nedvojbeno lahka, jer joj je grob uz grudu zemlje, pod kojom počiva, onaj kog je vrhu sveg ljubila — biegunac.

PRVI SVIBANJ

na

VRHOVAČKOM GRADU.

Historička pripoviedka

od

Mavra Belančića.

Divno li je to polje požežko! Oko se nemože dosta da napàse na njegovih plodnih njivah, stoljetnih šumah, zelenih livadah i pašnjacih. Divno je požežko polje; . . nu divnije su još one visoke i kršne gore, koje su ga čarobno sa svih stranah opasale. One godê očima divotom, a srce poje sladko-tužnom uspomenom naše prošle slave i sramote, veselja i tuge. Reći se može, da neima možda brda ni vrhunca na ovih vrletih, koje nas nebi na što sjećale; il koje nebi bile označene kršnim i tmastim znakom kakove prastare razvaline, natopljene krvju djedovah naših! Na jednom takovom vrhuncu južno-zapadno od prastare Požege vide se razvaline staroga grada, koga sviet zove „vrhovačkim.“ Velik i slavan morao je njegda biti grad ovi; jer ostanci njegovi dovoljno daju slutiti na njegovu prošlu slavu i sjajnost. U njem su se širila gospoda slavonska, a sada se roče u njem sove i gorske zvieri i rado oko njega brste sitna stada bujno zelenje. U njem

su se zgode zgodile, koje će mu spomen ovječiti, mnogo stalnije od tvrdih bedemah, koji svoju goliš medj stoljetne hrastove sakrivaju. — U njem se je skrivao njegda glasoviti razbojnik Ladislav More; u njem je junak Matić od Zemuna blagovao uzkrsna jaganjca; u njem se je slavno sa svojimi drugovi borio junački Joso Kovačević Požežanin i, napokon poput slavnoga sigetskoga Leonide, braneć njegove bedeme, poginuo. I o tome hoću da vam nješto pripovjedim.

I.

Trinajsti je Travanj 1596.

Jutranje sunašce bljeskuta i ogledje se u sto milijunah kapljicah biser-rose, koja je obilno nasipila noćju nanovo niklu i oživjelu travu i mirijade sitnih iskricah i mirisava zumbul-cvieća. Grad vrhovački sav se sjaji, kanda je zlatom obliven; a njegov gospodar Smail-aga, ko da ni nemari za krasotu božje naravi. Prekrstio je udobno noge na serdžadi, razdimio čibuk i — prevrće misli! Bijaše mu od prilike 40 godinah; crna, omalena brada i brci posuli su mu obličje; bliedoća njegovih licah izdavaše mehkoputnost Turkom običajnu, a upali —

nu uz sve to ognjeni pogled i uviek ponješto nabrano čelo izdavalo je njegova krvoločnost, koja mu je ime brzo medj biednom rajom, i medj samimi Turci razglasila. Aga se je dukoko zamislio, nu Bog sam znade u što; ako ne u to, kako će opet komu škodu i propast nanieti, kako će koga opet ubiti, popaliti il poplieniti, što mu nikada nije bio mrzak posao. Sveudilj pušeć čibuk već je jednu lulu izpušio, i već htjede da drugu zadimi, kad al eto brzo u sobu stupi kavaz i, pokloniv mu se na iztočnu, reče:

„Čestiti ago, sin svietloga paše požežkoga Husein ujezdio je s malom pratnjom u tvoj grad!“

Smail-aga skoči, odloživ pripravni čibuk, k prozoru.“

„Bre! dina mi sàm glavom Husein-aga!“ reče vidivši u dvorištu Huseina, koj je medjuto već svoga djogu sjašio. Brzo na to s kavazom izpade iz sobe i poleti nenadanom gostu u susret. — U čas mali vrati se Smail-aga sa svojim gostom u sobu. Biaše to mladić liep, nu njegove liepe crte grdila je njeka vrst divjači, koja mu se u licu odsievala.

„Nisam se doista nadao,“ reče Smail-aga posadiv se s došljakom na dušeke, „tvomu pohodu Huseine!“

„Izvanredni slučaj naputi me k tebi,“ odvrati mladić zadimiv čibuk, što mu ga čibukdžija donese.

„Željan sam, da ga čujem“, reći će Smail-aga.

„Čuj me dakle Smail-aga“, zače Husain, „ti jamačno poznaješ Josu Kovačevića, uglednoga kaurina požežkoga!“

„Dobro ga poznajem“, odgovori aga, „taj nečastivi, vele, da rado namiguje s hajduci!“

„Ovaj dakle kaurin,“ nastavi Husein nepaziv mnogo na stražnje rieči agine „ima prekrasnu kćer, da nisu ni huriske ljepše u dženetu prorokovu. Jašeć jednoga kaurskoga svetka kraj njihove crkve spazih ovaj divni stvor. Njezine vatrene oči duboko mi u srce zasjekoše i da ja odlučih tvrdo, da moja biti mora. Od to doba željan se razgovorim š njome, prolazio sam često kraj njezina stana i jedva jedvice — već je tomu pet danah — dobih zgodu, da š njom porazgovorim. Odkrio sam joj svoju ljubav što živahnije, činio joj sjajne ponude, predstavljao sjajnost i udoban život, koj bi ju čekao, kad bi za me pošla — al uzalud; djevojka me odlučno odbì.“

„Sina slavnoga paše Ibrahima odbì jedna kaurkinja!“ čudio se je Smail-aga.

„Reće mi“, nastavi Husein, „da za ničiju volju nebi htjela iznevjerit se Bogu i domu svomu, da pod nikakovu cienu nebi pogazila vjere zadane svomu zaručniku!“

„A tko je taj?“ zapita aga.“

„Juranić, jedan od najotmenijih momakah požežkih!“ odvrati Husein. U to unese kavaz kavu i jedan findžan ponudi Huseinu. Ovaj promutiv mezimcem dno, na tri srka izpì ju.

„To li je sve što si mi imao reći Husaine?“ produži Smail.

„Čuj me dalje Smail-ago“, razdimi na novo čibuk Husein. „Ovu kaurkinju želim ja na svaki način osvojiti. Al tu mi treba tvoje pripomoći.“

„Ako je moguća“, odvrati beg; „od mene ti lje uzfaliti neće“.

„Ti ćeš poznati Smaile“, nastavi Husein „fra Masnovića, provinciala iz Bosne!“

„Stari smo mi znanci još dok sam bio u Kreševu“, odgovori beg.

„Ovaj dakle fra Masnović, došao je, neznam o kakvom poslu u Požegu, na više danah. Al buduć da požežki fratri svoj malo prije razoreni manastir sad baš na novo dižu, to je onda fra Masnović odsjeo kod svoga pobre toga Kovačevića. Ja sam znao, da si ti stari znanac Masnovičev i za to mi baš dobro dojde, kad je kod Kovačevića odsjeo. — Smaile! učini mi tu ljubav pa pozovi fra Masnovića i toga Kovačevića sebi u goste na jedno dva dana. Ja ću pako gledat da djevojku, koja

bi tako sáma doma ostala još prve noći ugrabim. Moja će biti medjuto briga, da svakom začepim usta, koj se usudi govorkati, da sam ja kaurkinju ugrabio."

„Afferim! čestiti Huseine", pokloni se sad Smail-aga, „tako će se sbiti. Ja ću ovu dvoicu pozvati u goste i tvrdu ti vjeru dajem, da ih neću prije dva dana u Požegu pustiti. Ti dotle gledji da djevojku ugrabiš. — Nu kaži Huseine, je li ti kaniš možda sa svojim plienom i nadalje u Požegi stanovati?"

„Jok Smail-ago. U brzo ću se ja š njome u Bosnu preseliti!"

„Dobro si izmudrio cielu stvar. Želim ti sreću u poduzeću!"

„I tako bi bili mi gotovi", zaključi Husein. „Samo Smaile drži vierno zadanu rieč, i nepusti jih podnipošto prije dva dana kući u Požegu. Drugo je moja briga!"

To rekav odloži čibuk i skoči na polazak. Zalud ga je Smail uzdržavao i molio, bar da pó dana kod njega sprovede. Husein odbì prošnju i brzo sletiv u dvorište baci se na mamena djogu i zakasà put Požege.

II.

Blizu je podne. Na putu, iduć iz Požege u Vrhovce jaše dva čovjeka. Jedan od njih, na pole turski odjeven, ima do 50 godinah, tiela je okrupna, a liepi brci dobro mu prijanjaju uz ugojena lica. To je fra Grga Masnović, provincial. Drugi je baš po slavonski odjeven: uzke, modro-škure hlače turio je u kordovanske visoke čižme, o ramenih visila mu prosta, al obilno crvenim suknom urešena surina, na glavi — jedina iznimka — imao je fini fes. Dugački brci, plameno oko, odprto čelo, visok stas, široka ramena — sve ga to izdaje slavonskim junakom. To je Joso Kovačević, ugledni Požežanin. Činio se je njesto mladji oda svoga drúga. Dugo su oba mučeć jašila; nu narav fra Masnovića nije tu tišinu mogla snositi.

„Što si mi se zamislio pobro?“ upita provincial svoga druga, koj je mirno i duboko zamišljen uz njega jašio.

„Ti poznaš mene brate Grgure,“ odgovori mirno Kovačević, „znaš da mi je mili naš narod uviek na srcu,

i da me njegove rane uvieke bole. Odatle moje mučanje."

„Ah neka se nebo smiluje našim jadom!" uzdahnuo je provincial i svršio razgovor, videć da mu nije voljan drug na rieč.

Dobar su komad zatim mučeč jašili. Klanjac bivao je širji, izgled otvoreniji; brežuljak se je sve boljma dizao i tako malo pomalo ukazá im se tvrdi vrhovački grad.

„Eno gnjezda razbojničkoga!" poviknù gnjevno Kovačević, uočiv bedeme Smailova grada.

„Bože, Bože," baci zatim oči k nebu „hoće li igda našemu biednomu narodu odlanuti, hoće li mu sinuti sunce slobode?" Čelo se njegovo smršti, a oči mu planuše kao oganj živi.

„Nemoj zdvojit pobro!" preuze mu rieč provincial, „sve će doć na bolje, ostanu li samo vitežki Slavonci sveudilj tako svomu domu vierno odani. Naša domovina nesmie propasti uz toliku ljubav svojih sinovah!"

„Nemože se čovjek baš potužiti na Slavonce," odgovori Kovačević, „da nemare za se; al odviš je jaka sila poganska, a propast naša strahovita."

„Neklonimo za to duhom, tješio je svoga druga provincial, imajmo samo čvrstu volju, srce odvažno i neustrašivo, pa će nam râd plodovito uspjeti."

„Dao Bog!“ uzdahnù opet Kovačević, te podbode konja na brži kás.

U kratak čas bili su jašioci u gradu. Kavazi priskočiše i odvedoše im konje u pojate, a gosti pojdu k begu u grad!

„Da ste mi dobro došli!“ pozdravi ovaj unišavše. — „Ej kako se je moj fra Grga ugojio; dè znanče sjedi amo do mene!“ doda lukavo i posadi uza se svoje goste.

Na to ih poćé propitkivati za zdravje pašino, za Huseinovo, — koga je prije dva dana vidjo, — za svoje stare znance efendije po Požegi i t. d. U to dojde i do ručka. Tri gladna želudca posjedaše za nizku siniju. Svim je u tek išla tusta ovnovina i različito pečenje, što iz mesa, što iz tiesta, kakova več Turci običavaju pripravljati. Beg Smail prečesto je są šerbetom stao divanisati, njegovo obliedo lice malo se zažari, oči mu se bolje upališe i jezik na razgovor razvezà.

„Ti dakle iz Bosne dolaziš fra Masnoviću?“ upita Smail provinciala.

„Iz Bosne ago Izmaile, — nema tomu davno, što sam odandle krenuo!“ odvrnù provincial.

„Ja što rade Bošnjaci, — što raja, je li mirna, il se buni?“ nastavi Smail uprvši svoj pogled u Masnovića.

„Sve je tamo mirno; raje kan da i neima; šúti pa trpi," odgovori pametni redovnik.

„Kod nas je to sve drugčije", uze jadikovati beg, komu je pivo udarilo u lice; „čovjek nije od hajdukah ni za svoj korak siguran. Od njih vrve sve šume i planine, a raja se š njimi dobro pazi i oni š njom, pa nam svagdje štetu prave i prkose. Ovdje raja mnogo i neštuje svojih begovah i spahijah, kan da je ona goso, a mi njezini robovi. Nu doć će i njoj do živca.

Što misliš paparu, tko je tomu uzrok, da je raja tako neukrotna?" upita lukavi aga.

„To je tebi bolje znano gospodaru," odvrati provincial, videć kamo beg nišani.

„Ti neznaš toga? . . čekaj ja ću ti kazati. Tvoji fratri su uzrok svemu tomu. Mjesto da mirno u svome manastiru stanuju, oni buneć prolaze sela i gradove pa dižu i potiču raju na svoje gospodare. Oni na svaki naš korak paze, boje se tako rekuć i naše sjene; čim mi kamogod vojskom krenemo, oni se već razidu ko rakova djeca na sve strane, da na nas raju nabrkavaju. Ta već i djeca naša govore: Kamo Turci ćordom, tamo fratri s torbom! Pa osim toga ortače i s hajduci, pomažu ih u svačem, što bi nam škoditi moglo. Je l' to njihova dužnost?" —

Provincial je mirno oči dolje oborio. Nu da ti je bilo vidjeti Kovačevića! Oči su mu zasjale kao žêra živa, a čeló mu se smrklo kao nebo naoblačeno.

„Jest dužnost im je, sveta dužnost ago!“ razžesti se riečju Kovačević „braniti čovječja prava, svetinje svoga naroda i vjere svoje! Pa ako se na nje silom ide, to im dolikuje silu odbijati silom, ako drugčije nije!“

To izrekav upre tako neodoljivo oštar pogled u agu, da ovaj i nehotice u zemlju pogleda.

„Razžestio si se mòre; nu dè mi kaži kako to biva, da je u Bosni sve mirno, a kod nas vječna bana? I u Bosnoj su kao i ovdje bezi, fratri i ràja, pa se ipak svi dobro paze. — Al znamo mi odkle ovdje vjetar puše. Što se nebi, reci mi, mogli vaši fratri ugledat u bosanske?“ —

„Što vam Turkom prija ago,“ odgovori gorko Požežanin, „to nam negodi. Ta uprav zato više bi želili, da se u naopako bosanski fratri ugledju u naše, kad se radi o svetoj i pravoj stvari!“

„Šta-a?“ zategne beg, „dina mi ti si mòre ljući od svakoga hajduka; dè uzpregni úzde, da te nenaučim, kako rob sa svojim gospodarom razgovara!“

„Čovječe,“ odgovori prezirno Kovačević, „misliš li da sa svojim robom divaniš?“

„Neg' što si pseto kaursko," ciknù beg, „rob si i drugo ništa, to si bio, a to 'š i ostati!"

To biaše dosta, Kovačeviću planù srce kao vatra.

„Krvniče!" — okosi se on na bega, „nisi našao trsku u meni, da pred tobom strepim, pijavice kršćanska!"

„Poznam te gujo!" zagrmi beg, „neglasa se zalud, da si ortak hajdučki!" I u taj čas trgnu ljuti nož iza pasa i zamahnu na Kovačevića. Požežanin, videć pogibelj, snažnom rukom u mahu iztrgnu begu goli nož iz ruke.

„Jedan kretaj!" zaprieti gromko, Kovačević begu „jedan kretaj i — ti si pao!"

Nu beg plamteć od jada, nije na te rieči pazio; već se maši desnicom za samokres; al u taj hip bliesnù nož u zraku i begova desna ruka skup sa samokresom lupi o tle.

„Hej! kavazi!" vrisnu beg od ljute boli, „na noge, ovamo!"

Još bi dalje možda vikao, nu Kovačević ga tako silno za grkljan pograbì, da mu malo oči neizkočiše.

U to dojdu i kavazi, njih jedanaest na broju, sàmi kršćani, u sobu. Oni su u bližnjoj sobi baš zalàgali i odmah su čuli viku begovu i poskočili u sobu. Vidivši po prilici, što se je sbilo, stali su, neznajući, što da počnu.

„Što si stala paščadi!“ zagrmi beg kavazom, „ubijte ono pseto ondje!“ pokazivajuć lievom rukom na Kovačevića, koj ga je medjuto već bio pustio.

Provincial, koj je sve do sada mirni očevidac svega toga bio, stupi sad napred.

„Braćo kršćani!“ ogovori on kavaze, „pakažite sad javno, da se badava nedičite slavnim znakom sv. križa, pa pomozite radje svojoj braći, nego ovom krvniku, koj vas je nebrojno putah ucvilio. Znajte, ja sam državnik franciškanah u Bosnoj, a ovo moj dobri prijatelj i vredni kršćanim Kovačević iz Požege!“ —

Kavazi su vjerovali rieči Masnovićevoj, videć na odkritoj mu glavi vienac (tonsuru), znak redovnički.

„Neslušajte ovog nečastivog,“ razpali se i opeta beg na kavaze, „pa činite ono, što sam vam zapovjedio!“

Nu kavazi nepokoriše se u ovaj par begu, već radje poslušaše Kovačevića, koj im savjetovà, da bega svežu.

Bega dakle svezaše vlastiti njegovi kavazi, i za veću sigurnost, da nebi vikajuć i druge Turke u gradu, koji o svem tom sveudilj jošte ništa neznaše, pobunio, začepiše mu komadom njegove čalme usta i baciše ga na zemlju. Kad su bili time gotovi, upita Kovačević kavaze: „koliko vas je braćo?“

„Jedanajst na broju“ odgovore ovi.

„Više ne?“

„Nijedan više.“

„A imate li dobra oružja?“

„Većom stranom imamo“ odgovori jedan izmedj njih „a tko nema, taj si može od begova oružja uzeti, ako uztreba.“

„Trebat će braćo,“ reče Kovačević, „jer kako sàmi vidite mi moramo sada nenadano na Turke ovoga grada udariti, i do jednog ih sasjeći, ako nećemo, da oni nas izsieku. Ako nam to pojde za rukom, onda ćemo se u ovaj grad zatvoriti; jer niti ja, a niti vi se već domu vratiti nebi smjeli. Ja ću poslje gledati, da se naš broj umnoži, da se tako možemo Turkom oprieti, ako na nas udare. — A sad mi recite braćo jeste li voljni pristati na to, što sam vam kazao?“

„Jesmo“ bio je jednoglasan odgovor.

„Hvala vam braćo!“ reče ganuto Kovačević, „nu prije neg što pojdemo na posao, kažite mi: gdje su sada Turci ovoga grada?“

„Baš su pri jelu,“ odgovore mu.

„Koliko ih je na broju?“

„Od dvadeset više neima“, glasio je odgovor.

„Dobro braćo; samo hrabro valja na nje udariti; brzo ćemo njimi obaviti. — A sad za mnom!“ To rekav izajde iz sobe. Provincial pako i još jedan kavaz, ostadoše u sobi kod bega, koj je ležeć na zemlji začepljenih ustah, morao slušati, kako se zanka sprema Turkom i njegovomu tvrdomu gradu, gdje je toliko vremena silan i bogat nad rajom gospodio. —

Turci vrhovačkoga grada baš su doručavali. Njeki od njih jelom već gotovi zadimiše čibuke i udariše u razgovore. U to banù u sobu Kovačević na čelu kršćanah. Turci se prenuše; — nu Kovačević n je krzmao kao munja udari na nje; udarci stadoše padati kao grád iz oblaka i u čas poležè Turad kao snoplje po zemlji. Nijedan im neizmačè, svi bješe posječeni. Svršivši taj krvni posao Kovačević se vrati sa svojimi momci u sobu, gdje je beg ležao.

„Što ćemo ovim krvnikom učiniti?“ upita Kovačević okolo stojeće, gledeć svezanoga bega.

„U ponor njime!“ povikaše jednoglasno kavazi. Kovačević privoli. Dva kavaza odnesoše odmah bega na gradski bedem, te ga bačiše u strašan ponor, što je pod gradom zjao. Beg se je sav smrskao, duša mu se razstavila s gadnim tielom i odè davati račun sudcu svih sudacah. —

„Braćo moja,“ uze opet Kovačević govoriti, kad se ona dva kavaza povratiše „nas je ovdje premalo, da bi se mogli održati sried ovih zidovah. Mi se moramo umnožiti, — drugčije neide. — Što mislite braćo, bi li nam htjeli u tu svrhu Vrhovčani pripomoći?“

„Ja sam vodjo naš,“ stupi sad predanj jedan od kavazah „upravo rodom iz Vrhovacah i mogu ti tvrdu vjeru dati, da će nam oni pomoći, čim čuju, što je u stvari. Ja ću sàm k njim, ako uzhtiješ, poći i na to ih podbosti; al ujedno želio bih, da mi rad boljega uspjeha priklopiš otca provinciala, koj medju nami boravi.“

„Primaš li ti poziv taj prijatelju?“ okrene se Kovačević provincialu.

„Od srca rado brate Joso; — ja ću sve učiniti, što bude u mojih silah!“ odgovori redovnik i pruži desnu Kovačeviću, koju ovaj srdačno stisnù.

„Tim bi dakle mi gotovi bili“; nastavi Kovačević, „nu, braćo, meni je još jedna stvar na srcu i veliku mi brigu zadaje. — Ja imam u Požegi kćercu jedinicu. Turci, kad začuju što sam u ovom gradu počinio, il će ju zarobiti, il raznieti na noževe. Ona u Požegi sigurna nije i ja ju želim svakako u sigurno mjesto odpremiti. Tko od vas braćo;“ upita zatim kavaze, „pozna

mladoga Juranića otmenoga Požežca i vjerenika moje kćeri?" — —

„Ta ja sam ga gospodaru, služeć kod njegova otca na rukama nosio," iztuknė se iz hrpe sjedoglavi kavaz.

„Eh! dobro. Ti dakle starče, budi tako dobar i otidi k njemu u Požegu i pripovjedi mu sve, što se je sbilo; kaži mu zatim u moje ime, da još ove noći dopremi u ovaj grad moju jedinicu."

„Ti misliš dakle ovdje osigurati svoju kćer, prijatelju?" upade mu u rieč provincial.

„To nije moja nakana Grgure," odgovori Kovačević. „Juranić će doduše moju kćer ovamo s ovim starcem dopraviti; nu još prìje zore odpremit će on nju s kupa s tobom momu rodu u Pakrac. Što više, — on će morat gledati, da se u Bogazu sastane s glasovitim hajdučkim arambašom, mojim dobrim znancem Tomaševićem, koj će nam zaisto, čuvši našu pogibelj, odmah u pomoć priskočiti "

„Tako će biti najbolje prijatelju mili, hvala ti na tvojoj skrbi," reče ganuto provincial.

„A sad braćo," reče napokon Kovačević „svak na svoju stranu. Ti starče zajaši sad odmah konja i kreni u Požegu; a ti brate Grgure sa svojim drugom gledji, da mi što više momakah dovedeš. Mi pako, braćo, što ovdje ostajemo pripravljat ćemo oružje za

boj, naperiti topove na bedeme i gdje treba nasip popraviti. — Dà! još jedno tebi imam kazati brate Grgure," obrati se opet k provincialu „ti znaš i sam, da se je često mnoga posada predala samo iz oskudice dovoljne hrane. Mi je u ovom gradu neimamo od suviška, za to gledji, da nam je nješto i izvana dobaviš, neima dvojbe, da će nam i u tom pripomoći milostivo srce biedne naše braće."

„I ja o tom nedvojim Joso; — u ostalom to je moja briga!" odgovori fra Grgur i oprostiv se s Kovačevićem pojde sa svojim drugom u selo. Stari kavaz nije takodjer krzmao, već zasjednuv konja, odkasà put Požege. Ostali s Kovačevićem u gradu podjoše svaki za svojim poslom, kako već komu Kovačević naznači.

III.

Izpod sjevernih obronakah kršnoga Sokolovca stanovao je pred jedno trista godinah poznani nam Joso Kovačević. Za prostranom kućom i širokim dvorištem sliedio je još prostraniji vrt, koj se je neposredno oslanjao na liêsom, drenom, glogom i t. d, zarašten obronak Sokolovca. Vrt je bio sa svih stranah dobro ogradjen; samo s jedine južne strane zastupala je pregusta

trnasta živica plot. Tik uz tu živicu širila se je ogromna srčika, a pod njom biaše namještena kamena klupa za sjedanje. —

Sunce pada baš za gore; još zadnji put u ovom danu zlati ono liepe obronke kršna Sokolovca. Pod srčikom u vrtu Kovačevićevom sjedi prekrasno djevojče od prilike 18 godinah; vitka je stasa, kosa joj je smedja i dobro ugojena, lica se rumene ko proljetne ružice, a oči, — oj one mile oči, — modre su kao vedro nebo, il kao mirisave ljubice one, koje je za cvatuću djevičansku grud zadjela. To vam je Anka, jedinica Kovačevićeva. —

Djevojka je zamišljena — il bolje rekuć čuvstvuje! Pa ako joj još bolje promotriš ono tužno — sladkim izrazom odsjevajuće lišce, ono bistrom suzicom kadkad orošeno modro oko, one vruće uzdašce, koji joj grud nadimahu, — možeš odmah pogoditi, da je zaljubljena! I tako u istinu i je.

Ona je gojila ljubav prama jednomu od najotmenijih požežkih mladićah, koj ju, istim čuvstvom prama njoj paljen, u otca uprosi i — zbilja zadobi. Da je Juranić taj sretni vjerenik, to mislim, nebi trebalo ni napomenuti. On je u njoj uživao, a ona u njem; njezine misli biahu uviek u njegovoj blizini, a tako i onda, kad je pod srčikom sjedila.

Duže vremena čuvstvovala je tako liepa Anka, nu najednom trgnu ju iz sanjarenja laki koraci. Djevojka pogleda — i gle! kroz vratašca od vrta uniđe mili njezin vjerenik Juranić. Bilo mu je jedva 26. godinah, al bio je junačka stasa i ozbiljna, krasna obličja! Anka videć svoga vjerenika poskoči mu u susret i dragi si padoše u naručja.

„Ah ja sam slutila tebe," reče ljubezno Anka „i zato sam ti nabrala evo ovu kiticu mirisavih ljubicah! — Al što vidim vjereniče, tvoje lice je danas mnogo ozbiljnije, nego prije. Što je uzrok tomu?" —

„Anko! ti si u pogibelji," odgovori tihim glasom Juranić.

Djevojka pogleda vjerenika onim svojim krasnim okom, ko da je htjela reći: nerazumijem te!

„Prije pol sata doleti na vas trk k meni s Vrhovacah stari Vinko, — koj je, od nas otišav, kavazio kod bega vrhovačkoga i donio mi kobne viesti."

U taj par nješto za živicom šušne. Juranić bistrim okom onamo pogleda. Nu pomisliv, da je kakova živinica, svrnu opet pogled na Anku.

„Kakove viesti?" upita drhćućim glasom Anka, pomisliv odmah na svogu otca.

„Pod ručkom," razjasni Juranić, „u vrhovačkom gradu, zavadi se beg sa svoja dva gosta na toliko, da je tvoj otac bio prisiljen, da begu ruku odsieče." —

Anka uzdrhtá.

„Beg na to," nastavi Juranić „poviká kavaze. Nu ovi nehtjedoše slušati bega, koj im zapovjedi, da tvoga otca ubiju. Oni se radjè, po nagovoru fra Grgura slože s tvojim otcem, ter svezavši bega udare nenadano na Turke. Ćesivše se tada u gradu i do jednog ih izsieku. Za tim bace svezanoga bega u ponor pod gradom, gdje je i završio. — Tvoj otac", nastavi poslje male stanke Juranić „pomisli odmah na tebe Anko, kad je sve to gotovo bilo. Sasvim siguran, da će se na tebi Turci osvetiti, ako te u Požegi zastanu, poruči on meni, da te još ove noći u vrhovački grad sa starim Vinkom dopratim, odkle ću te, skupa sa fra Grgurom, još prije zore odpremiti na sigurnije mjesto tvojoj tetki u Pakrac."

Anka je drhtalá kao šiba na vodi; dvie debele suze kanuše joj niz lišca, plodovi skrbi i boli.

„Saberi se Anko," reče tužno Juranić, videć vjerenice oko u suzah, „krzmati neprudi; skupi svoje najnuždnije stvari pa ćemo čim noć nastane božjom pomoćju, na Vrhovce. A da ti se i do noći možebiti šta nedogodi, bit će moja skrb.

To rekav ogrli nježno djevojče i pritisnuv joj vatreni cielov u visoko čelo udalji se š njom iz vrta.

Oni jedva. iż krasotna vrta, a oprezno Ture diže se iza živice.

Paklenim smiehom pògledav a onim pravcem, kud je Jūranić otišao sa svojom vjerenicom, brzo poskoči i izgubi se u gustu ljesovju, koje je obraslo obronak divna Sokolovca. Ovo Ture biaše najpouzdaniji kavaz Huseinov i ujedno poturica od nedavna. Sviet ga se je vrlo bojao, što sbog okrutnosti, što sbog lukavosti. — Za četvrt sata bio je već u pašinom gradu. Paša stari i sin Husein baš su sjedili i navadni čibuk pušili, kad je kavaz u sobu srnuo.

„Što si se vratio mòre?“ upita Husein unišavšega kavaza.

„Gospodaru nješto važna imam ti kazati!“ odgovori kavaz.

„Što je? govori.“

„Kao što si mi ti zapovjedio,“ uzè pripoviedati kavaz „pojdoh ja da napravim ulaz na onaj živici, kroz koju bi ti mogao kaurkinju odnieti; al jedva što sam nož izvukao, da to učinim, unide u bašću djevojka, pa nabrav si nješto ljubicah oko živice, sjede na klupu pod srčikom, koja je odmah tik uz živicu. Meni drugo nepre-

ostade, van ćućnuti i čutiti. Nisam tako dugo ćućao i u bašću unesè sreća Juranića, njezinoga zaručnika.“ —

„Što dalje?“ presieče nestrpljivo beg.

„Iz njegovih ustah razumio sam, da se je beg vrhovački Izmail zavadio s Kovačevićem kod ručka na toliko, da mu je ovaj ruku odsjekao.“

Husein i paša trgoše se.

„Nu nije to sve. Beg povika ranjen kavaze u pomoć, a ovi, svi kršćani, dadoše se od fratra, koj je s Kovačevićem kod bega rûčao, nagovoriti, pa neposlušaše bega, koj jim rečè, da Kovačevića ubiju, neg što više, slože se i oni s Kovačevićem i svezavši bega, udare nenadano na našu braću, što su onda u gradu bila i do jednog ih izsieku. Poslje bace i samâ bega u podgradski ponor.“

„Mòre jesi li s uma sišao, il se šališ, il zbilja istinu sboriš?“ —— upita Husein kavaza, snebivajuć se.

„Gola je to istina gospodaru,“ reče mirno kavaz, „koju ćeš odmah vjerovati.“

„Kazuj dalje; ja tè još nerazumijem čovječe,“ buncao je dalje Husein.

„Evo slušaj!“ nastavi kavaz. „Lukavi Kovačević pobojav sè, da mu se nebi tko na kćeri osvetio, poruči Juraniću, da mu ju još ove noći doprati na Vrhovce, odkle će ju onda prije zore još sa fratrom u Pakrac

k tetki djevojčinoj odpremiti. To sam sve čuo iz Juranićevih ustah i došao sam, da ti sobćim."

Husein nije svojima ušima mogao vjerovati; on nije mogao dokučiti, kako bi se sve to sbiti moglo. Nakon oduge stanke upitá otca: „Što je sad počeli, otče?" —

„Ništa drugo," odgovori paša, koj je cielu stvar slušao „već ti sutra uzmi sobom do 300 momakah i obsjedni čvrsto grad, te vrati onoj paščadi žao za sramotu."

„To mi je dužnost," osieće se Husein, „jer Izmail je za me poginuo. — Nu lako za to, već reci mi to, što ću rad djevojke?"

„Ti ju dakle svakako želiš imati sine?" upita paša.

„Što me zato pitaš otče," odgovori Husein, „te sam ja jedanput odlučio i to mora da bude!"

„E dobro je, ti dakle dočekaj toga kaurina, koj će ju pratiti, pa gledji, da mu djevojku otmeš."

„I tako će biti," reče odlučno Husein.

„Dopusti, da te nješto zapitam gospodaru!" umoli kavaz Huseina.

„Govori, što ćeš," odsieče ovaj na kratko.

„Ti kažeš, da ćeš djevojku oteti, a kazao si da ćeš i grad obsjedati. Gdje ti dakle misliš djevojku držati?"

„Svakako u taboru kod sebe," odgovori Husejn „takovo blago kao što je Anka, moram čuvati kao oko u glavi! Kad pako svršimo račun s vrhovačkim gradom, krenut ćemo tamo preko u Bosnu. — Kaži mi samo još na posljedku, hoće li Juranić imat koga uza se?" —

„Jednoga samo starca, koj mu je té viesti doneo," odvrati kavaz.

„Sad ajde," mahnu Husein rukom kavazu „pa mi osedlaj moga djogu i priredi pusat; za sada toliko, poslje ćeš više čuti. Samo ti još jedno kažem, da o toj stvari nikomu riečce nepripovjediš."

Kavaz ode za poslom, a za malo ustade i Husein da sve dobro udesi za odlučeni lov, što ga je ove noći loviti naumio.

IV.

Vedra je noć. Nebrojene zviezde trepte na modrome svodu, a mjesec se veličanstveno vije nad gorom Sokolovcem i preugodnom dolicom Jagodnjakom. Ladan vjetrić piri kroz neolistano drveće, a obiestni Vučijak šumi bučeć po prodoli, buneć tišinu noćnu. Al čuj, lagani kàs dopire ti do uha; te se sve bliže čuje kako konjanik umje-

renim kasom jaši kroz predol. Bliedi mjesec upire na konjika svoje srebrne trake i osvjetljuje njegovu sliku. Juranić je; muževan njegov pogled počiva na liepoj djevojci, svojoj vjerenici, koju je plaštom omotao. Anka je bielu svoju ruku ovila oko miloga vjerenika, glavicu je na njegovo junačko rame naslonila; srca njihova jedno na drugom leže i skladno se odzivaju. Mladi vrančić, kanda znajuć, kako drag teret nosi, gizdavim kasom noćnu tišinu budi.

Za Juranićem jaši u maloj udaljenosti — stari Vinko. Prošli su već Jagodinjak.

Anku je njeka groza počela hvatati: „Meni je ovdje tako tiesno mili vjereniče, da ti nemogu kazati," reče Anka uprvši pogled u lice zaručnika svoga.

„Ostavi se te bojazni, dušo," reče Juranić, „svakomu je čovjeku neobična noćna samoća."

On u rieči puška pukne iz grma. Mladi vrančić posrnu i mrtav padė na zemlju.

„Isuse i Marijo smiluj se nam!" vrisnù Anka. Juranić se u jedan okatren izvuče izpod konja i podiže Anku sa zemlje, koja se na svu sreću nije nimalo ozledila. U to grunù i druga i treća puška. Vinkov konj pade na zemlju, a treće samomu Vinku namienjeno tane sretno prozvižda starcu kraj uha. Juranić upre svoj so-

kolski pogled u grm odkle je sievnulo. Tri Turčina, koji su svoje samokrese izpálili, skoče golimi jatagani iza grma i polete na Juranića. Ovaj pustiv zaručnicu i mašiv se za samokres izpali ga na prvoga drznika. Turc se svali na zemlju. U to priskoči k Juraniću i stari Vinko, za kog su mislili Turci, da su ga ubili i tako nastade sječa jataganah. Juranić i stari Vinko baš su se junački držali. Dva preostala Turčina videć toliku hrabrost pričeše uzmicati boreć se neprestano.

„Nećeš mi se obraniti nevjero!" zagrmi Juranić svomu protivniku, zamahnu strahovito handjarom i razpolovi nevierníka. Treći, koga smo za živicom vrta Kovačevićeva i kod paše vidjeli, opaziv, da je sám, dade se u bieg. Stari Vinko, otisnuv se za njim, zahvati ga jataganom nemilo po glavi. Turc zajauknù i padè na tle. Nu još strašnije nego jauk ranjenoga razliegnu se po dolini vrisak Ankin. Juranić se obazre kano munja i vidi — kako Husein, praćen jednim kavazom, na konju s njegovom zaručnicom put Požege odjezdi. Otmičar je za ciele ove borbe vrebao, pa videć kako Juranić i Vinko u borbi odmiču, za njegovimi kavazi, priskoči osamljenoj djevojci, te ju pomoćju jednoga Kavaza sebi na konja uze i put Požege zajezdi.

Juranić vidivši otetu si vjerenicu probliedi kao stiena i kao okamenjen stadè.

U to priskoči Vinko:

„Što je Juraniću, — gdje je Anka?“ upita starac mladenca, koj je sveudilj kao okamenjen stajao.

„Eno tamo“, pokaza mu rukom pram onoj strani, odkle je gromki tutanj brzih konjah dopirao.

„Ugrabljena dakle?“ krstio se je ćutljivi starac, „a tko? tko ju je ugrabio?“

„Husein sin paše našega,“ muklo odgovori bliedi Juranić.

Starac udahnu i krvav handjar turi u korice. Duboko su oba ćutila, da otmičara, koj je već daleko bio izmako, progoniti nemogu, pa su zato neznajuć si druge pomoći stali i mûčali.

Muklo stenjanje iza njihovih ledjah trgnù ih iz njihova duboka muka.

„Što je to?“ obazre se Vinko i pogleda k onoj strani okle se je stenjanje čulo. Juranić takodjer ladni svoj i mrtvi pogled obrnu na onu stranu. Za mali čas vidiše, kako se onaj, zadnji ubijeni kavaz pomalo diže i napokon težkom mukom na zemlju posadi. Vinko stari videć to priskoči k ranjenomu.

„Bože gdje sam?“ prosbori tihim glasom ranjenik.

„U naših si rukuh!“ zagrmi Vinko, „zar nas nepoznaš môre? — Tebi dakle nebiaše dosta onaj udarac, pa ih hoćeš više?“ —

„Prestani čovječe!“ reče ranjenik posve mirno i drhćućim svojim pogledom okolo bludeć, opazi u maloj daljini Juranića. „Pristupi bliže amo Juraniću!“ reče na to slabim glasom. „Ja te poznajem i želim s tobom zadnjiput govoriti.“

„Govori, što ćeš? pristupi sad Juranić.

„Sviet govori,“ poče prekidajuć ranjenik „da si milostiva i plemenita srca; — ja nebih rado, da se drugčijim prama meni ukažeš. — Ti znaš da sam ja nedavna vjeru svojih otacah ostavio, — poturčiv se mnoge jade svojoj njekadašnjoj braći učinio i — dušu svoju ogriešio. — Juraniću! ja želim, da u krilu vjere svojih otacah umrem! — Zadnji moj čas života već je blizu, — pred mojima očima mrak je i magla, a u toj tmini sjaju ko vatre paklene moji griesi i opačine. — Želim, da se s Bogom pomirim, — zato te molim, odpremi me do samostana otacah Franjevacah, da ondje u Gospodinu umrem.“ — Ranjenik duboko uzdahnù i podboči si o ruku težko ranjenu glavu.

„Učinit ću ti to za ljubav Isusovu!“ reče tronuto Juranić; „nu kaži mi čovječe odkle je Husein saznao, da ću ja ovoda proći svojom zaručnicom. Jamačno ćeš to znati; jer si bio njegov pouzdanik.“

„Oh! kolike su moje pakosti!“ zajadikuje po kratkom odašku ranjenik. „Dobri čovječe, tu sam ja opet

krivac. Znaj Juraniću, da sam ja za živicom vrta Kovačevićeva ćućao, kad si ti svojom zaručnicom razgovarao. — Ja sam na to cielu stvar Huseinu sobćio. — On uzev sa sobom nas četvoricu dočeka te ovdje. — Što se je dalje sbilo, sami znate."

„Al kuda je čovječe Husein s mojom vjerenicom nakanio?" upita po duljoj stanki Juranić, komu je sad tekar medj očima pucalo.

„On će ju," odvrati slabim glasom ranjenik „boječ se da mu je nanovo neotmeš kod sebe u taboru imati. Jer znaj Juraniću, da će Husein sutra sa 300 momakah Vrhovački grad obsjesti, da osveti Izmaila, kog je Kovačević dao u ponor baciti. — Poslje kani Husein s tvojom vjerenicom u Bosnu." Juranić se zamisli.

„Čujme nebore!" reče sad Vinko ranjeniku, „meni se čini, da sam ja tebe vidio u pratnji Huseinovoj, kad je prije dva dana Smail-agu pohodio. A nebi l' ti znao kazati, što je onda Husein opravljao kod Smaila. U goste znam da nije došao; jer je za po sata otišao. Čini mi se, da to nije bio čist posao i da je u savezu s ovim dogodjajem."

„Razjasnit ću ti i to," uzdahne i opet ranjenik; „jer to mi je dužnost. — Izmail-aga — po nagovoru moga gospodara — pozvá samo zato Kovačevića sa

fra Grgurom u goste, da Husein može laglje ugrabiti djevojku. — Izmail-aga nije smio najmanje dva dana od sebe gostih pustiti, a u prvoj noći imao je Husein djevojku ugrabiti. — Nu po nesreći, il da bolje reknem po sreći stvar drugčije izpade ko što sami znate.“ —

„Čovječe,“ pristupi još bliže Juranić „je li mi ti jamčiš za istinitost svega, što si mi sad kazao.“

„Bog mi je svjedok,“ podiže ranjenik ruku prama nebu.“ Nemisli, da ti govori to opaki poturica, nego sviest umirajućega grešnika.“ — Juranić povuče sad na stranu Vinka.

„Vinko,“ reče starcu „ti si sad vidio sve i čuo. Kaži to sve Kovačeviću. Reci mu, da odpravi radje fra Grgura u susjednu Hrvatsku, neg u Pakrac; jer je Husein čuo od onoga tamo, da ga je u Pakrac tetki Ančinoj poslati naumio. Kaži nadalje, da ću ja najmanje za tri dana gledat s hajduci u grad njemu na pomoć prodrieti, i uzput boreć se svoju zaručnicu na svaki način otmičaru iz tabora oteti. A sad ostaj s Bogom, dok se vidimo.“

To rekav oprosti se sa starcem, koj put Vrhovacah odhrli, a za tim uze ranjenika na junačka ramena i u kasno doba noći preda ga polumrtva samostancem, gdje je za malo vrieme preminuo. Predavši Juranić

skrušenoga poturicu Franjevcem, dojde kući i pripoviedi, začudjenoj nad njegovim došastjem, majci cio slučaj. Ćutljiva starica proplakà od velike žalosti.

„Sine moj," zavapi dobra majka, „ti si mi ko na nesreću rodjen; izgubio si za rana svoga otca, a eto sad ti neviernik otė milu zaručnicu. Oj uboga Anko!"

„Ja ću ju osloboditi majko, što Bog dade i sreća junačka!" zavapi odlučno Juranić. „Mrtvu ili živu moram ju u svoje ruke dobiti. Sutra čim se osviedočim, da je pod Vrhovce odvedena, odjezdit ću put Bogaza k harambaši Tomaševiću."

„Bog te pratio po svih tvojih putih," reče starica ganuto i prisili sina, da se snom okrepi.

Sutra dan pročuje se sav slučaj u Požegi. Jedni se radovaše a drugi jadikovaše. Husein u istinu krenuo je sa 300 Turakah na Vrhovce.

„Valah tu će biti lova, kao riedko kad il nikad," govorili su Turci, gledeć odlazak čete.

A kršćani? Što drugo — moljahu se Bogu, da pomogne obsjednutoj braći.

V.

Krasan ti je Bogaz! Njegovi brežuljci i dolovi gode ljudskomu oku a poje srce milinom. Nu uza sve to s trepi Turad, kad krozanj jaši. A kakö i nebi, kad je Bogaz gora od hajdukah. Tà nijedan korak nije Ture u Bogazu sigurno, jer svaki čas može grùnuti puška iza grma i iza njega hajduk izskočiti!

U krasnoj doli, kakovih Bogaz dosta imade, sjedi četa od 50 hajdukah. Hajduci, kršni momci, sjede u hrpah i razno se zabavljaju; nitko nije bezposlen. — Tomašević, harambaša ove čete, čvrst i krepak kao dub u gori, sjedi sa svojim podarambašom Petrom Iličićem na strani i razgovara se o važnih stvarih. —

„Čudim se Petre," govorio je arambaša „svomu drugu, da Juranića još amo neima. Sunce je evo već podobro odskočilo, a fra Masnović reče nam jučer, da će svakako prije ove prošle noći ovamo stignuti."

„I meni se čudno čini," odgovori Iličić, „on bar znade naše skrovište; jer češće je kod nas bivao."

„Želim, da što prije dojde; jer svakako je važna stvar. Nebih rad, da kasno svojoj braći na Vrhovcih u pomoć priskočimo."

„Hvala Bogu," dodadè Iličić „da nam je iza duga počinka opet kucnuo sat ustanka!"

Razgovor se produži; nu nisu se još ni dobro u rieč pustili, kad Juranić iznenada prispje u dol.

„Hvaljen Isus braćo!" pozdravi hajduke mladi vjerenik."

„Uviek amen" odvrate hajduci, milim okom gledeć staroga svoga znanca.

„Gdje si mi Juranić sokole sivi!" poskoči sad mladiću u susret harambaša Tomašević i izljube se u junačka čela, „ta mi te izgledjemo već duže vremena."

„Vi ste dakle čekali mene?" pruži za tim Juranić ruku Iličiću.

„Jučer bio je kod nas fra Grga Masnović s jednim svojim pratiocem, koj ga sprovodi u Hrvatsku, i kazà nam, da te se kao juče pred noć nadamo," reče Tomašević.

„Fra Grgur bio je kod vas, — ovdje?" začudi se mladić.

„Jest Juraniću!" odvrati Tomašević; „Kovačević mu je rekao, da se k nam skrene. On nam je ujedno potanko svu stvar priobćio, rad koje si ti ovamo došao."

„Vi dakle znate cielu stvar?“ upita Juranić „znate da mi je Husein zaručnicu ugrabio, znate da će ju kod sebe u taboru na Vrhovcih imati?“ —

„Sve to znamo,“ prekide Tomašević govorniku, „mi ćemo ti kao i obsjednutoj braći od srca rado pomoći. Nu kaži mi, kako da si zakasnio tako?“

„Htjeo sam se harambašo,“ odgovori Juranić, sasma osvjedočiti, hoće l' Husein zbilja s mojom vjerenicom pod Vrbovce.

Na taj način prisiljen sam bio do noći ostati u Požegi; jer tad istom kradimice Husein jakom pratnjom dao je dopremiti svoj plien k sebi u tabor. — Ja sam na moje oči vidio tu četu put Vrhovacah krenuti i u njoj na zastrtih kolih bjaše valjda moja vjerenica, jer u onoj je četi nebiaše, koja je prije pôdne iz Požege krenula.“

„Što misliš Juraniću,“ upita nadalje Tomašević „kad bi bilo najbolje da udarimo?“

„Svakako sutra na noć,“ odgovori ovaj. „Danas nam se valja dobro pripraviti; a u zoru treba već da krenemo odavde.“

„Ti dakle želiš svoju vjerenicu prijatelju svakako dobiti u ruke,“ reče Tomašević.

„Ostao, propao," odgovori Juranić, „ja ju živu, il mrtvu u ruke mislim dobiti."

„A jesi li što o tom mislio, kako bi se to najjaglje izvesti dalo."

„Rekao sam, da noćju udarimo na Turke. Nu da ih bolje u strah i smetnju utjeramo, upalit ćemo prije svega oprezno njeke čadore. Pa onda hrabro na nje udariti. Za drugo nam se netreba skrbiti, samo uztraje li hrabrost i odvažnost u naših grudih."

„Neka dakle bude tako," reče napokon Tomašević „mi ćemo se u ostalom držat po hajdučki, a to ti budi dosta."

To rekav ostavi Juranića s Iličićem, a sàm ode hajdukom shodne neredbe za predstojeći polaz davati.

U raznih pripravah prodje brzo ovaj dan; a sutra zorom — kratkim sankom okrepljena — krenu vesela četa po gustih klancih i prodolih put vrhovačkoga grada.

VI.

Al vratimo se k vrhovačkom gradu. Tu se je mnogo toga promienilo. Husein-aga obsjeo je grad čvr-

sto sa svih stranah i stao ga osvajati. Grad je postao pozorištem krvavih prikazah! Treći je dan obsade minuo; Turci od bedemah odbijeni, te što sramotom, što umorom poklopljeni podjoše na spanak. Stražarske vatre, uz koje su straže dremajući stajale razbuktiše. Mjesec je izašao i lije svjetlo po čadorih bielih kao krila labudova. — Al gdje je Anka Kovačevićeva? Je li sladki sanak grli njezino nježno tielo? —

Ne! Eno je u čadoru, razsvietljenom plamtećom svietiljkom, te sjedi odjevena u najbogatije tursko odielo, na sofi. Njezino je oko suzno i uprto na mjedenu sličicu majke božje, koju je od djetinstva na vratu nosila. Anka šapće tihu molitvu. Dvie robinje sjede muče uz nju i neufaju se buniti kadune Huseinove. Djevojka sveudilj moli, njezini česti uzdašci prekidaju grobnu tišinu u čadoru. — Al gle! u čador stupi Husein, — otmičar njezin. Robinje na mig gospodarov izčeznu iz čadora.

„Anko“, progovori tresućim glasom Husein, moje srce neima nidje pokoja, nego samo uza te. — Ti si jedina kadra dati melem srcu momu; — oj pa zašto mi ga kratiš?“

Djevojka je mučala i oborila čedni svoj pogled na tle.

„Ti me nećeš da razumiješ zviezdo moje noći," nastavi Husein „moja vruća ljubav nije kadra raztopiti led sa srca tvoga. — Anko! zašto me odbijaš?"

„Čovječe, ja te nerazumijem," prosbori Anka „ja sam svoje srce i ruku već drugomu poklonila, što dakle od mene tražiš? Znaj za cieloga svieta bogatstvo neću se ja odreći vjere svoje i svoga vjerenika."

„Ružice moja", govorio je Husein „nisam li ti kazao, da možeš ostati u vjeri otacah svojih, al srce tvoje, oj to meni pokloniti moraš."

„Tebi tlačitelju moga naroda i vjere otacah mojih?" ponosito reče Anka „oj to nikada. Huseine ja tvojih željah razumjeti nesmijem; znaj da te ponosom kreposti od sebe odbijam."

„Djevojko," poče sad malo strožije Husein „zalud ti sve tvoje opiranje, tà zar nevidiš, da si u mojoj vlasti."

„Neveseli se krvniče nesreći mojoj," odgovori ozbiljno Anka; „jer znaj da se ja još nadam pomoći od Boga svoga!"

„Misliš, da će ti to šta pomoći, što su me od bedemah oni u gradu odbili?" — podrugivao se je Husein. Nebogo, njih će nestati pred mojom četom, kao što se gubi kap u bezdnu morskom. Il se možda nadaš, da će

ti tvoj vjerenik pomoći i oteti momu vazda bdijućemu oku i sili moje vojske? Oj ljuto se varaš Anko! Allah te je samo za moj naručaj stvorio, za ničji drugi. Ti ćeš biti kaduna harema moga, a ja tvoj vjerni rob!“

Huseinovo oko zablistalo je žarom narušive ljubavi, a krepostnoj Anki rumenila su se lišca od djevičanskoga srama: „Prestani bludniče!“ povikà Anka svetim gnjevom upaljena „i najmanju iskru podle tvoje strasti, ja ti proklinjem!“

„Što se žostiš golubice moja,“ reče paklenim smiehom mladac, „u mojih si rukuh, moja moraš da budeš i to u ovaj mah!“

To izrekav pohlepno već razkrili ruke za krepostnom djevojkom; al buka što se u taj čas vani porodi trznù ga. Za čas doleti Ture bliedo ko smrt u čador „Gospodaru, tabor naš na mnogo stranah gori; a uz to navàli još na nas ljuta, neznana četa. Naši se već bore š njom.“

„Ha! to je prst božji!“ kliknu djevojka.

„Neveseli se mahnitice, jer tako mi brade prorokove, meni te nitko ugrabiti neće!“

To izrekav srnù ko biesan iz čadora. Vani je strašan prizor. Hajduci upaliv tabor na mnogo stranah uda-

riše kao biesni na Turke. Ovi se jako uzbuniše, neznajuć što bi prije počeli, bi li vatru gasili, bi li se opirali. Nu hajduci, imajući jednu svrhu pred očima, krčili su si put ka glavnomu čadoru Huseinovu. Ovaj je medjuto konja zajašio i počeo bodriti svoje čete, koje su se već htjele na sve strane razbjeći. U to puče puška s hajdučke strane i Huseinov konj sruši se.

„Bog je s nami!“ povikaše hajduci i zasiliše još bolje napred.

Husein, izvukav se izpod konja, opazi na jedno dvanajst koračajah Juranića, koj si je, na čelu hajdukah, snažnom mišicom put k njemu krčio. U Turčinu uzdrhta srce, zla sviest ga prisili na uzmak i on se vrne u čador k Anki. „Ustani djevojko“, reče došav u čador klečećoj djevojci „za te ovdje obstanka neima. Sliedi me!“

To izrekav povuče ju za sobom iz čadora. Anka se opirala u koliko je mogla, hajduci su sve bliže i bliže prodirali. Juranić, komu je na srcu samo Anka bila, tražeć bistrim svojim okom Huseina, opazi ga nedaleko, kako uzmiče sa svojim plienom.

„Nećeš mi uteći otmičaru!“ zagrmi Juranić Huseinu te silnim handjarom stade si junak krčiti put k svojoj

vjerenici. Husein vidiv to, upozna pogibelj u kojoj se nalazi, povuče ljuti nož iza pasa.

„Kad nećeš biti moja, a to nećeš ni njegova!“ reče i zaturi goli nož do tri puta u biela njedra Ankina. Djevojka probliedi i pade na zemlju, a krvni ubojica izmaknù kao munja. U taj čas prileti k vjerenici svojoj Juranić, pred kim su se Turci posvud razbjegli.

„Anko, vjerenice moja!“ reče tužnim glasom Juranić kleknuvši do djevojke,“ živiš li jošte?“

„S Bogom ostaj mili vjereniče,“ prosbori tihim glasom liepa Anka, „ja umirem čista i uviek tebi vierna . . . .“ To prošaptnuv prigrli bielom rukom k sebi vjerenika svoga. Na bliedih Ankinih ustnicah taknuše se usta Juranićeva golubinje duše vjerenice svoje. Anka umire. Dvie debele suze odrone se junaku niz muževno lice i poškropiše bliedi obraz Ankin.

„Braćo! okrene se sad Juranić hajdukom, koji su se kroz Turke do njega, probili „evo moje Anke! Ja nebih rado, da ovdje sagnije. Prodrimo dakle u grad skupa š njom!“

Dva hajduka ponesu pokojnicu za Juranićem i Tomaševićem koji su kao biesni udarili na preostale Turke, i, raztjerav ih, u grad prodrli. Tu ih kličuć pozdravi hrabra posada. Kovačević izljubi se s Tomaševićem i

Juranićem: „Zdravo da ste junaci!“ pozdravljao je došljake hrabri Kovačević. „Ja sam znao, da ćete nam vi pomoći. — Al tko je ono tamo?“ nastavi, opazivši dva hajduka, gdje drže trûp pokojnice.

„Zlo je Kovačeviću,“ zatuži Juranić „ljuta nas je guja ujela. Tvoje Anke, moje vjerenice neima više.“

„Što to govoriš Juraniću ako Boga znadaš?“ uzdrhta Kovačević. U to spuste nosioci Anku na čiment, skinu plašt, kojim je pokrivena bila. Mjesec upre u pokojnicu svoje trake i razsvietli bliedo joj lice. Angjeoski posmjeh mira urazio joj se oko bliedih na pô otvorenih ustnicah. Rumena krvca kapala joj je još iz nježnih njedarah.

„Anko kćeri moja, taku li te moram viditi?“ zavapi ćutljivi otac; ter kleknuv do pokojnice pritisne joj gorući cielov u visoko čelo, ko da joj je novi život njim uliti htjeo. Svi okolo stojeći bjahu duboko tronuti. Juranić, koj je blied kao smrt na strani stajao, povuče sad još krvavi mač iz koricah, ter kleknuv do svoje vjerenice, poviče užasnim glasom „Smrt ubojici njezinomu!“ i, „smrt“ gromko odjecaše svud naokolo iz ustah kršćanah.

Mjesec je svoj tek dovršivao, i Anku su pokopali. Na grobu njezinom osvjetljuje mjesec dvie klečeće slike.

Bio je to Kovačević i vjerenik Juranić. — Molili su se za dušu pokojne Anke.

VII.

Sutrašnji tek dan odkrio je silnu štetu, koju su hajduci Turkom nanieli. Do preko 100 Turakah pokrivalo je borište, a mnogi šatori bjahu u pepeo obraćeni. Hajdukah je vrlo malo poginulo. Husein videći svoj poraz odluči gladom posadu na prodaju prisiliti i zatò nije već na grad udarao, nego ga je samo pod strogom pazkom držao. Kovačevićeva momčad često je iz grada, osobito noćju, izpadala i na Turke udarala, nu to ipak nije sklonulo Turke, da od daljneg obsjedanja odustanu. Već je deset danah tako prošlo, a Kovačeviću uzmanjka posve hrana. Velika briga i smetnja rodi se medju posadom. Kovačević posavjetovà se s poglavicami posade o tom, što da sad u tom odlučnom času počmu?

„Najbolje bi bilo,“ svjetovao je Petar Iličić, podharambaša hajdučki „da ih se njekoliko u turski tabor noćju odvaži, pa da odsieku glavu Huseinu i na bedem ju izmetnu. Turci, videć glavu svoga vodje, jamačno će odustati od obsade; koja im je do živca omrzla, a mi ćemo si tako moći hrane pribaviti!“

Taj savjet dopade se svim. Tri najveća junaka iz posade: Juranić, Tomašević i Iličić odvaže se na taj smioni posao. —

Noć je mrka nastala, oblaci su prikrili luči nebeske i tihom kišicom škropili zemlju. Tri tamne slike smionih urotnikah privlače se taman čadoru Huseinovu. Sva trojica su odjevena za veću sigurnost turskim odielom.

Tinjajuće vatre stražarske označuju jim još boljma pravac puta. Već su pred čadorom Huseinovim. Stražar se je zamotao u kaftan i spava. Jedan korak i, — oni su unutri. Na sofi odjeven — buduć uvjek na noge spreman — spavao je Husein. Vidiv Juranić vraga svoje sreće i blaženstva, — otmičara svoje Anke, svoje vjerenice, — uzdrhtà od silna gnjeva. Krepkom rukom uhvati Huseina za grkljan, a goli nož turi mu u zmijsko srce. Vruća krv poganova prsnu u bliedo lice Juranićevo. Ture još jedanput izvrnu očima — i izdahnu. „To ti je plaća ubojico kleti!" reče tihim, groznim glasom Juranić i turi krvavi nož u korice svoje. Nu i drugovi njegovi nisu krzmali, već odrubiše glavu nevjerniku i spraviv ju u maramu izčeznuše sva trojica kao sjena iz čadora.

VIII.

Sutrašnji dan svanu i Turci ugledaše na bedemih vrhovačkoga grada glavu svoga vodje. Velika jarost užga im srca. Mnogi su htjeli odmah na grad udariti i osvetiti smrt svoga vodje i sramotu svoju. Nu drugčie su savjetovali stariji Turci u vojsci „zašto da mi na grad udarimo," govorili su oni, „kauri će nas opet krvavimi glavami odbiti od bedemah. Bolje bi bilo, kad bi mi o tom pašu izviestili i umolili ga za što veću pomoć. Kauri će nam tako dojti makar kada u ruke!" I tako se je dogodilo.

Turci pod vrhovačkim gradom taborujući izviestili su o svem pašu, otca Huseinova. Starac čuvši groznu tu po se viest nije znao, što da od gnjeva i tuge počme. Razašiljao je telale na sve strane Požcge i Turad budio na sveobći ustanak. Velika graja nastade u Požegi. Turci uzrujani svojom sramotom udare kao biesni na osamljeni stan Kovačevićev i razore ga do temelja. A i drugačije nije ni moglo biti. Turkom nisu bile poznate ubojice Huseinove i za to su se osvetili na stanu

Kovačevićevom, za koga su znali, da je glava posade grada vrhovačkoga.

Isti taj dan po podne krenu paša iz Požege sa 400 momakah put Vrhovacah. Turci su veselim licem dočekali svoga pašu, koji im u pomoć dodje, a kršćanom obsjednutim ugasnù njegovim prišašćem i poslednja iskra nade.

„Što smo čineći?“ pitao je svoje drugove Kovačević. Ovi su mûčali i oborili oči u zemlju. Znali bo su dobro, da se nemogu održati, buduć nisu ni za najveću silu imali živeža u gradu, a da su i imali, nebi se mogli održati; jer broj obsjedajućih veoma je došašćem pašinim narastao.

„Braćo,“ podiže sad svoj glas Juranić „najbolje bi bilo, da ko junaci poginemo, kao što smo se junački i borili. Ostavimo dakle sutra ove bedeme i snažno udarimo na Turke; tko zdrav prodje i kroz njihove se čete protuče, — vesela mu majka, a komu bude poginuti, braćo! neka gledi kako gine, neka pazi da se osveti i posveti. Braćo jeste li za to?“

„Tako bilo!“ povikaše jednoglasno obsjednuti junaci. Sloga im je nadimala grudi, a oko se od hrabrosti upalilo. —

U čišćenju pušakah i samokresah i oštrenju ljutih handjarah prolazilo je posadi kratko vrieme do sutrašnjega dana. —

Prvi je Svibanj svanuo!

Proljetno milo sunašce zarudilo je sav iztok, ko da je naviestiti htjelo krvarinu ovoga dana. Rosa se je blistala na travi, a slavulji podigli veseo žubor u gaju. Posada vrhovačkoga grada sva je na noguh. Svaki čas izgledaju rieč iz ustah vodje svoga, da na Turke polete: Al evo i Kovačevića u njihovu sredinu.

„Braćo moja!“ progovori junak glasom žalostnim „vi ste se jedino za moju volju i radi mene zatvorili u ovaj grad. Tim ste mi učinili ljubav bratinsku i kršćansku; ja vam za to od srca hvalim, a ponajviše tebi Juraniću, tebi Tomaševiću i vam ostala braćo! kršni hajduci, koji ste mnogo krvnikom našim zadali jadah. Vrieme je sad da junački poginemo i posvetimo krvcu svoju i naše pale braće. Sokolovi moji! udrimo po našem starom običaju, kako su nam i otci naši njekada udarali, pa ako i poginemo, bit će nam svjetao obraz pred Bogom i svietom!“

Više Kovačević nije govorio. Al to biaše dosta. Sva četa pade na koljena i izmoli kratku molitvicu.

„S Bogom, — samo — s Bogom!“ čuješe se medju bedemi; junaci se rastaju i za zadnjiput cielivaju. Juranić, kleči na grobu svoje vjerenice, te moleć tiha molitvu zadnjiput orosio suzom grob mile si pokojnice! „Laka ti zemljica Anko, skoro ćemo se vidjeti!“ reče jasnim licem Juranić i prvi na čelu posade srnù iz grada medju Turke.

Turci se nisu toj navali nadali. Strašan metež za to nastadè u velikoj njihovoj četi, kad Kovačević na nje udari!

Da je komù pogledati bilo, kako se junački bore kršćani s Turci! Brijane glave frcale su na sve strane s ljutih handjarah kršćanskih. Kovačevìć, Tomašević i Iličić bore se ujedno kao tri razjarena lava i sve dublje prodiru medju Turad, koja im se je plaho uklanjala. Ali tko da sili odoli?! Tko da ostane suh na kiši, tko da ostane ceo i živ medj gràdom tanetah. Sva trojica su pali a š njimi veliki broj bivše posade.

Al gdje je Juranić?

Eno ga tamo u najvećoj vatri, gdje se paša s jezgrom vojske bori proti jedno deset preostatakah posade vrhovačkoga grada, koji su se uz Juranića borili. Mladi junak sav je, rek bi, ogreznuo u krvi. Krvavim handjarom strahovito maše na sve strane i sije smrt medj

nevjernici. Paša videći, kako mu Juranić s jedno desetak svojih još prkosi, podbode konja i poleti nanj.

„Nećeš mi uteći pseto kaursko!“ viknu paša i zamahnù handjarom na Juranića, nu ovaj vještiji na maču rani pašu u desnu ruku i herkulovom jakošću, pograbiv konja pašinoga za uzdu, obori ga skup sa jašiocem u ponor, gdje je zaglavio. Turci smrtju pašinom još bolje razjareni obkole Juranića sa svih stranah i za mali čas pade i on posledni od svojih drugovah. — „Anka“ bio mu je posledni uzdisaj. Turci su istina osamljeni grad posjeli, neg su ga i skupo platili. Paša, sin njegov i 310 Turakah palo je kroz malo danah. Posadnici su svi takodjer pali; jedini Vinko sretno je u Požegu izmako i ondje sav dogodjaj kršćanom pripovjedio, koji su oplakali smrt častno padše svoje braće, — padše prvog svibnja na Vrhovačkom gradu.

KAZALO.

